מסכת

בבא קמא

פרק א' - "אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת, מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

לימוד פרק זה יהיה לעילוי נשמת **דוד בן אסתר שושנה אמזלג**
יח אייר תשע"ו

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
דניאל ברק ווינט
טל' - 0526071122
דוא"ל vinetd@neto.net.il
עתניאל ד.נ. הר חברון 90407

©
כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה'".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו

הקדמה

התלמוד משול לים - "ים התלמוד".

בהבנה ראשונית, דימוי זה בא ללמדנו על היקפו ועומקו. עולם ההלכה והמחשבה בנויים על התלמוד. בהבנה נוספת אפשר לומר שהדימוי לים הוא גם בשל מראהו החיצוני[1]. דף הגמרא מורכב מטקסט רציף, שאינו מפוסק ואינו מחולק לפסקאות. במבט שטחי הוא נראה כפי שהים נראה מרחוק - מרחב אחיד ומונוטוני, אך המתקרב אל הים, רואה שהים רועש וגועש. כך למעשה גם תלמודנו.
קושיות ותרוצים, דחיות והוכחות, שאלות ותשובות, אמוראים הנלחמים במלחמתה של תורה, תקופות שונות ובתי מדרש שונים - שונים במיקומם הגאוגראפי ושונים בראייתם ובמחשבתם - אך כולם נמצאים - יחד, באותו מרחב תלמודי, באותו ים התלמוד. באותה "תורה שבעל פה".

"גמרא סדורה" מנסה להראות ללומד את הגלים, ולגרותו להיכנס לתוך "ים התלמוד", וליצור גלים חדשים - לתורות והחידושים המתחדשים, ללמדנות ולהפנמה של הנשמה הגדולה של נשמת האומה הגלומה בתוך ים התלמוד, שאלפי שנים עם ישראל לומד אותה ומוסר את נפשו עליה, עד שאף הגוי מבין וקורא ליהודי - "היהודי התלמודי".

ב"גמרא סדורה" חילקנו את הגמרא לסוגיות, כל סוגיה חילקנו לפסקאות, הוספנו ניקוד ופיסוק, דברים המאפשרים ללומד לעקוב אחרי מהלך הדיון, ולראות בראיה טובה יותר וכוללת יותר את התמונה השלימה של בית המדרש ומבנה של הסוגיה, ולא לטבוע בים הפרטים.

הגמרא היא המרכיב היסודי של התורה שבעל פה, כשמה כן היא, עיקר הלימוד הוא בעל פה, בחברותא, בבית המדרש. הגמרא הכתובה היא רק הכלי הגופני המחזיק את הנשמה, היצירה המחברת את תורת ה' עם חכמי תורה שבעל פה ממשה רבינו עד ימינו אנו.

---

[1] רעיון זה הובא על ידי הרב מיכאל ויגודה בהקדמתו לגמרא ערוכה על פרק המפקיד, תשנ"ט.

גמרא סדורה

"ריש לקיש אמר: אם ראית תלמיד שלמודו קשה עליו כברזל – בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, שנאמר: "והוא לא פנים קלקל" (קהלת י,י). מאי תקנתיה? – ירבה בישיבה, שנאמר: "וחילים יגבר, ויתרון הכשיר הכמה" – כל שכן אם משנתו סדורה לו מעיקרא. כי הא דריש לקיש הוה מסדר מתניתיה ארבעין זמנין כנגד ארבעים יום שניתנה תורה, ועייל לקמיה דרבי יוחנן, רב אדא בר אהבה מסדר מתניתיה עשרין וארבע זמנין כנגד תורה נביאים וכתובים. ועייל לקמיה דרבא." (תענית ז ע"ב)

כותב רבי עקיבא איגר:

"... והנני רואה שבני הגאון נרו יאיר כבר קרוב להתחיל בדפוס, אבקשך בני ידידי לפקוח עין על זה שיהיה נדפס על נייר יפה דיו שחורה ואותיות נאותות, **כי לדעתי הנפש מתפעלת והדעת מתרווחת והכוונה מתעוררת, מתוך הלימוד בספר נאה ומהודר** (וההיפוך בהפכו, אם הכתב מטושטש והוא כמעט כדרך מה שאמרו ז"ל, כל הקורא בלא נעימה וכו' ... ונתתי להם וכו' ומשפטים לא יחיו בהם). כי אלו מעירים ומשמחים הנפש והכוונה נכונה עם השמחה אל הדיבור הן כמו נשמה וחיות אל הגוף." (רבי עקיבא איגר זצוק"ל בהקדמה לשו"ת רעק"א)

מרן הרב קוק זצ"ל כותב אגרת בדיוק בנושא זה – על הוצאת מהדורה חדשה לתלמוד הבבלי[2]:

ב"ה כ"ז אייר תר"ץ

לכ' החברה אמנות, ליד הדרת כבוד הגברת מרת שושנה פרסיץ.

הנני בזה מתכבד להציע לפני כבודם ענין נכבד שהוא מתאים לדעתי לשאיפותיהם הנעלות, בדבר תחיית ספרותינו, לכל מקצעותיה. זה שנים רבות אשר חיפוש דרך להקלת לימוד התלמוד מעסיקה את החלק החשוב של הדואגים בעד העתיד של חינוכנו בארץ ישראל, ובחו"ל.

הגורם היותר גדול להכבדת ההבנה של התלמוד הוא היותו מסור לנו כמו שהוא, בלא סימני הפסק ויתר הסימנים המטעימים ומקילים את ההבנה. הרבה חלמנו שיבא זמן וימנה החסרון הזה, ואור חדש יאיר על שמי התלמוד ויתרבו לומדיו ומכיריו בקרבנו, לאושר עמנו ורוחו העצמי הקשור בתגבורת המעיין החי, אשר ממנו הננו שואבים חיים ואורה נפשית.

והנה נהרתי מאד לראות איש אחד מיחידי הסגולה שבתופשי התורה הרבנים הצעירים, אדם גדול בתורה וביושר המדות והרגשות העדינות נצר מגזע היחש והמעלה של גאוני וקדישי ישראל הרב הגדול מו"ה שבתי בורנשטיין נ"י שהוא במרץ גדול וחפץ נפשי עמוק נכנס בעבודת הקודש הזאת וסידר כבר מסות אשר היו לפני ומצאתים ישרים ומדוייקים מאד, ועתה כלום הדבר חסר רק שתמצא אגודה בעלת יכולת ובעלת רצון להגשים את המחשבה הגדולה הזאת להוציאה אל הפועל, וחושבני שאגודתכם הנכבדה היא הראויה לכך. על כן הנני מציע לפני כבודם יחד את הרעיון ואת האישיות העובדת בו, ואני מקוה שחפץ ד' זה בידכם יצליח להתקשר בקשר עם עבודה והכשרה עם העובד הנאמן והעדין הזה ויצא על ידכם מפעל מזהיר אשר יתרום את חותמו על תקופת החיים של דורנו במובן הרוחני בהבלטה רשומה לטובה ולברכת דורות.

ברגשי כבוד כבירים ובברכה נאמנה מאד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

(אוצרות הראי"ה ח"ב מכתבים עמוד 1069)

מתוך עקרונות אלו, ועל פי דברי רבותינו, מוגשת כאן מהדורת "**גמרא סדורה**".

---

[2] מרן הרב קוק זצ"ל בהסכמה לגמרא מסכת מכות של הרב שבתי בורנשטיין כתב:
"**חביבה עלי מאוד הפעולה הרצויה**, אשר התחיל האיש כלבבי, הרב הגדול מו"ה שבתי בורנשטיין שליט"א, כאשר כבר הראה חזותו לרבים בהחלק של מסכת ברכות, שהדפיס עם הסימנים בצירוף הערותיו היקרות. ומאד שמח לבי בהודע לי כי כעת נתכוננה חברה לשם אותה המטרה הקדושה של **הוצאת ספרי תורה שבע"פ מנוקדים ומסומנים**, ע"פ השיטה של יו"ר החברה הרב הג' המחבר מוהר"ש הנ"ל בשם "טעם ודעת". הנני בה מאשר את הרעיון הגדול הזה, ומבקש מכל מכירי ויודעי שמי לעזור להגשמתו בחיים ובפועל, וישוטטו רבים במרחבי תורתנו הקדושה, חיי עולם אשר נטע ד' בתוכנו, זו תורה-שבע"פ, שעליה כרת הקב"ה ברית עם ישראל וכל המשתתפים במצוה רבה זו יתברכו ממקור הברכות! כנה"י ונפש מברכם מקודש".

מהדורה זו מתייחדת בכמה דברים:

1. המהדורה מנוקדת ומפוסקת.
2. הגמרא מחולקת לסוגיות, כל סוגיה מחולקת לפסקאות, וכל פסקה מחולקת ל"שורות בעלות משמעות".
3. שמות התנאים והאמוראים בהיותם דוברים מודגשים.
4. ציטוטים מהתנ"ך מודגשים במרכאות, בגופן "**אשכנזי**".
5. ציטוטים של משניות ובריתות במרכאות, בגופן "פילוסוף".
6. הגמרא עצמה כתובה בגופן ליבורנה.
7. כל סוגיה מתחילה בעמוד חדש.

עצם הקריאה כך בגמרא, מהווה בסיס משמעותי ללימוד בקיאותי או עיוני. הסוגיה מתוחמת, הפסוקים, משניות ובריתות שנידונים בה מופיעים בגופן מיוחד, ומפנים את תשומת הלב למוקדי הסוגיא, שמות התנאים והאמוראים הדוברים מודגשים, כך שניתנת תשומת לב גם לבעל המימרא ולא רק למימרא עצמה. החלוקה לשורות מבהירה ומאירת עיניים. ניתן לעשות שימוש נוסף בסוגיות, כגון להפוך את דף הסוגיה לדף עבודה, ועוד שימושים רבים.

לא באנו להכריע בדיוק הנוסח, הפיסוק, והניקוד על פי כללים חיצוניים – שיקולינו הוא הלומד וקלות ההבנה הנכונה, ובתנאי שכבר הובא על ידי אחד מרבותינו.

נוסח הגמרא הנבחר: על אף ששקלנו, דנו וחשבנו, לא עשינו די כדי להוציא דבר מתוקן, וכמעט על כל תיקון גרסה יש כתבי יד ודפוסים רבים, וכמובן גם גירסת "הראשונים" – השארנו זאת ל'דקדוקי סופרים' ולעיון בכתבי היד, מהדורת שוטנשטיין כבר העיר רבות על הנוסח, ושאר ספרי רבותינו, והחוקרים. צעדנו בעיקר בעקבות גרסת הדפוס המקובל עם שינויים קלים כשחשבנו שזה יהיה לתועלת הלומד.

"וכל בנייך לימודי ה'" – לכל אחד מבניו של הקב"ה יש חלק ומקום בלימודי ה', גם בלימוד הגמרא. אשרי עם ישראל, שבישועת ה' על עמו חזר לארץ ישראל, בהתקיימות דברי הנביאים. זכה דורנו שהתרבו ספסלי בית המדרש ודור שלם זוכה מה שלא זכו קודמיו, לשבת באוהלה של תורה, וללמוד שעות רבות ביום את דבר ה'.

בפתח המהדורה נתפלל את תפילת רבי נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש: "יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא יארע דבר תקלה על ידי, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא יכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם".

כבר בזמן המצאת הדפוס ושינוי כתיבת התלמוד הבבלי מכתב יד לדפוס היו שצווחו על השינוי והחידוש. מהדורת הבבלי הראשונה בדפוס, על אף שהועמדה על ידי דניאל בומברג הנוצרי, ולאחריו על ידי יושטיניאן, התקבלה בבתי המדרשות, וגם מהדורת וילנא של האלמנה והאחים ראם הלכה בעקבותיה. כיום, כשאנו נמצאים בדור של חידושים טכנולוגים, זכינו ביכולת להשתמש בכלים אלו למען לימוד דבר ה'.

לאחר שהראיתי את עבודתי בעימוד דף הגמרא והסוגיה בפני רבנים וקבלתי את הסכמתם להמשיך בעבודתי ואף עודדוני מאוד, וכמו כן פרסמתי באתרי האינטרנט את הדפים וקבלתי תגובות, הערות, הארות ומכתבי תודה, ברצוני להציע את ה'גמרא סדורה' כעזר ללומד, לציבור הרבנים והתלמידים.

אודה מאוד לכל אלו שיראו את ה'גמרא סדורה' וישתאו, שידונוני בעין טובה ולכף זכות, ושישלחו לי את הערותיהם, ובעז"ה אתייחס לכל הארה והערה. ידעו כולם שדנתי עם גדולי הרבנים והמחנכים בענין זה, בשלושת המישורים: **האמיתי**, **החינוכי** ו**הדידקטי**, והשקעתי בזה זמן רב ומחשבה מעמיקה.

ויהי רצון ש"לא אכשל בדבר הלכה".

תפילתנו היא שאכן מהדורה זו של הגמרא תסייע לכולנו בעבודת הקודש – "ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה".

אנו מאמינים שללומד תהיה יותר מוטיבציה **לעמול** בהבנת הסוגיה, איכות הלימוד תעלה, וישאיר חותם ורושם חזק בנפש.

עבודת הלימוד וההבנה היא עמל תורה שאין לו סוף; אם טעינו בהבנת הגמרא, בחלוקה לסוגיות ולפסקאות, בניקוד, בפיסוק – אנא כתבו לנו ותעמידונו על טעויותנו.

לשאלות וברורים, ניתן לפנות אלי: דוא"ל: vinetdb81@gmail.com נייד: 0526071122

נשמח לקבל תרומות [פטורות ממס לפי סעיף 46] עבור המשך הכנת מסכתות נוספות והדפסתן.

[המסכתות ופרקים שהודפסו בסייעתא דשמיא: מסכתות: סוכה, תענית, מגילה, ברכות ופרקים: תפילת השחר, אין עומדין, המניח, הכונס, החובל, ערבי פסחים, "מצוות האב על הבן" סוגיות בבא קמא, אלו מציאות.].

אסיים בתפילה והודאה לאל חי. הודאה אין קץ על כל החסד שעושה עמי. בתפילה שאזכה ללמוד ולהאהיב תורה ולהאירה בעם ישראל ולקדש שם שמים ברבים, לי ולזרעי ולתלמידי עד עולם.

וכן הערכתי ותודתי בזאת, לכל תלמידי החכמים השותפים במהדורה זו, ורבים המה, ובמיוחד למו"ר הרה"ג הרב שמואל אריאל שליט"א על הארותיו והערותיו המחכימות, על הזמינות וההקשבה.

לאתר 'גמראנט' ומכון ממרא - על נוסח הגמרא.

לגב' לאה גליס על הניקוד, ועל העזרה שקבלנו מחלוץ דורנו בהגברת ספסלים לבית המדרש – הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ) שליט"א שהקב"ה ישלח לו בריאות איתנה וכוחות להמשיך במפעליו הרבים.

לתוכנת "תורת אמת" והרב פנחס ראובן – על נוסח רש"י.

הדפסת מהדורת וילנא התאפשרה ברשות ובאדיבות הוצאת "**טל-מן**" בע"מ.

לגב' מיכל נצח מורג - "עיצוב מנצח"- סטודיו לעיצוב גרפי ועריכת וידאו 054-6205711 על עיצוב העטיפה.

לעמותת "וכל בנייך לימודי ה'" – על הוצאת פרויקט זה לאור.

דניאל ברק ווינט

עתניאל – הר חברון

©

כל הזכויות שמורות

לדניאל ברק ווינט

ולעמותת "**וכל בנייך** לימודי ה'"

"בכל דור מתגלה דרך חדש על פי התורה,

וזה שאמר מורשה קהלת יעקב, שהוא ירושה המתגלה בכל דור ודור ובכל שנה ושנה,

וחז"ל דרשו אל תקרי מורשה אלא מאורסה,

פירוש שיש דרכים חדשים בתורה, שעדיין לא יצאו מכח אל הפועל,

עד שיבוא הזמן והדור אשר ביגיעתם בתורה יתגלו הדרכים הנ"ל,

וזהו בחינת ארוסה ולא נשואה". ("שפת אמת" – סוכות תרמ"זז)

לע"נ זקנינו:

אהרן בן צבי ז"ל
וזוגתו מרים בת בנימין הלוי ז"ל
ווינט

****

החבר משה בן החבר פנחס ז"ל
וזוגתו פרידה פרומה בת אנשיל ז"ל
הלברשטט

****

משה בן יוסף יהודה ז"ל
וזוגתו מֶענְיָה בת יוסף ז"ל
רכמוט
שנספו בשואה בטרנסניסטריא שבאוקראינה

****

דוד בן מנחם ישראל ז"ל
וזוגתו שרה בת יעקב ז"ל
גלזין

לע"נ

יוסף ינאי (לרנר) ז"ל
בן גיטל ויונה לרנר הי"ד
מקומרובקה, פולין.

איש חסד ואמת, צנוע וישר.

נפטר בשיבה טובה בכ"ב בשבט תשע"ב.

לע"נ

מו"ר הרב **עמירם בן פסח עולמי** זצוק"ל הי"ד

נרצח בידי בני עוולה בזמן עשיית חסד

כד בכסלו התשנ"ה

"הגמרא"

הַשִּׁיר שֶׁנִּשְׁאַתִּי מִתּוֹךְ הַגְּמָרָא
לֹא שִׁירִי הָיָה זֶה
זֶה שִׁיר עַתִּיק בַּעֲבוֹתוֹת זְמָן
שֶׁלֹּא יָכוֹל לִדּוֹם
הוּא שִׁירָם שֶׁל כָּל הַנִּדְהָמִים
אֶל מוּל יְקוּם נוֹשְׁאִים עֵינָיִם
וְשָׁרִים בָּרְכִי נַפְשִׁי
בָּרְכִי מִדַּף גְּמָרָא מִכּוֹכְבֵי שָׁמַיִם

[משירי הרב עמי עולמי]

"תלמידי בית המדרש התאהבו בתורתו

התאהבו בתורתו כי הרב עמי אהב את התורה.

התורה הייתה אהובה והוא היה מאוהב בה"

[מתוך דברי הרב רא"ם הכהן שליט"א בהספדו על הרב עמירם עולמי בשעת הלוויה]

שבעים שנה לישיבות בני עקיבא
תש"ל - תשע"ה

מרכז ישיבות בני עקיבא בישראל ע"ר

הרב חיים דרוקמן
יושב ראש

בעז"ה, י"ז סיון תש"ע

לכבוד

הרב דניאל ווינט

הרבה שלום וברכת ד'ן

שמחתי לראות את מסכת סוכה ממפעלך הגדול "גמרא סדורה" כשהיא מנוקדת, מפוסקת ומחולקת לסוגיות ולפסקאות.

כבר כתב על כך מרן הרב קוק זצ"ל:

> **חגורם היותר גדול להכבדת החבנה של התלמוד הוא היותו מסור לנו כמו שהוא בלא סימני הפסק ויתר הסימנים המטעימים ומקילים את החבנה. הרבה חלמנו שיבא זמן וימנח החסרון הזה, ואור חדש יאיר על שמי התלמוד ויתרבו לומדיו ומכיריו בקרבנו, לאושר עמנו ורוחו העצמי הקשור בתגבורת המעיין החי אשר ממנו חננו שואבים חיים ואורח נפשית**

והנה באת אתה ומגשים את חזונו של מרן הרב קוק זצ"ל במהדורה זאת של "גמרא סדורה".

אין ספק שמהדורה זאת בכוחה לא רק לקרב את בנינו ללימוד תורה, אלא להביא אותם ללימוד תורה באהבה ובשמחה.

*

פעמיים ביום אנחנו מזכירים שהקב"ה אוהב אותנו, בבוקר ובערב, בברכה שלפני קריאת שמע.

בבוקר אנחנו אומרים: "**הבוחר בעמו ישראל באהבה**", ובערב אנחנו אומרים: "**אוהב עמו ישראל**".

במה באה לידי ביטוי האהבה הגדולה של הקב"ה אלינו?

מסבירים אנחנו: "**תורה ומצוות, חוקים ומשפטים אותנו לימדת**". בזה מתבטאת אהבת הנצח של הקב"ה אלינו.

מושב בית מאיר, ד"נ הרי ירושלים 90865. טל: 02-5331661, פקס: 02-5331682, Email: yba@yba.org.il, www.yba.org.il

ישיבות
כפר הרא"ה כפר הרא"ה
נתיב מאיר ירושלים
נחל יצחק נחלים
תקוות יעקב שדה יעקב
רעננה רעננה
אור עציון מרכז שפירא
פרחי אהרון חיפה
נתניה נתניה
בית יהודה כפר מימון
בית שמואל חדרה
אוהל שלמה באר שבע
נווה הרצוג אשדוד
אדר"ת בת"ים
בני ברק בני ברק
בר יוחאי מירון
תו"ם חרב לאת
גבעת שמואל גבעת שמואל
נתיבות חיים פסגת זאב
מודיעין מודיעין
סוסיא סוסיא
אפיקי ארץ אופקים
נר תמיד חשמונאים
נתיבות נתיבות
ימין הרצוג אילת
בית שאן בית שאן
מטה בנימין בית אל
בית אברהם אשדוד
חולון חולון
יבנה חיפה

ישיבות הסדר
הכותל ירושלים
הגולן חיספין
מעלות יעקב מעלות
נווה דקלים אשדוד
אור עציון מרכז שפירא
שדמות נריה שדמות מחולה
עכו עכו
מכינה קדם צבאית קרית מלאכי
חולון חולון

אולפנות
כפר פינס כפר פינס
אמנה כפר סבא
צפירה צפריה
סגולה קרית מוצקין
מירון מירון
נאות אברהם ערד
אבן שמואל אבן שמואל
רעות פתח תקוה
תל אביב תל אביב
מבשרת ברוך חדרה
תהילת ישראל אילת
איילת השחר אופקים
פסגת זאב ירושלים
מודיעין מודיעין
נריה נריה
נתיבות נתיבות
אוהל שלמה באר שבע
ישורון פתח תקוה
נווה רוחמה ירושלים

חינוך גבוה לבנות
מכללת אורות ישראל אלקנה
אורות עציון גבעת וושינגטון

הסכמה זו הודפסה על מסכת סוכה, וקבלתי רשות ממו"ר הרב דרוקמן להדפיסה גם כאן.

שבעים שנה לישיבות בני עקיבא
תש"ל - תשע"ט

מרכז ישיבות בני עקיבא בישראל ע"ר

מתוך כך המסקנה שלנו: "**על כן בשכבנו ובקומנו נשיח בחקיך, ונשמח בדברי תלמוד תורתך ובמצוותיך לעולם ועד**".

לימוד תורה צריך להיות באהבה ובשמחה, והדבר ניתן מתוך הכרה "**כי הם חיינו ואורך ימינו**" במובן האמיתי, ועל כן "**ובהם נהגה יום ולילה**".

*

אני ממליץ בזה מאוד לישיבות שהתלמידים ישתמשו במהדורה זאת של מסכת סוכה, דבר שיקל עליהם להתמודד עם דף הגמרא, ויקרב אותם לאהבת תורה ומתוך כך להגדלת התורה והאדרתה.

בברכת התורה והארץ,

חיים דרוקמן

ישיבות
כפר הרא"ה כפר הרא"ה
נתיב מאיר ירושלים
נחל יצחק נחלים
תקוות יעקב שדה יעקב
רעננה רעננה
אור עציון מרכז שפירא
פרחי אהרון חיפה
נתניה נתניה
בית יהודה כפר מימון
בית שמואל חדרה
אוהל שלמה באר שבע
נווה הרצוג אשדוד
אדר"ת בת"ים
בני ברק בני ברק
בר יוחאי מירון
תו"ם חרב לאת
גבעת שמואל גבעת שמואל
נתיבות חיים פסגת זאב
מודיעין מודיעין
סוסיא סוסיא
אפיקי ארץ אופקים
נר תמיד חשמונאים
נתיבות נתיבות
ימין הרצוג אילת
בית שאן בית שאן
מטה בנימין בית אל
בית אברהם אשדוד
חולון חולון
יבנה חיפה

ישיבות הסדר
הכותל ירושלים
הגולן חיספין
מעלות יעקב מעלות
נווה דקלים אשדוד
אור עציון מרכז שפירא
שדמות נריה שדמות מחולה
עכו עכו
מכינה קדם צבאית קרית מלאכי
חולון חולון

אולפנות
כפר פינס כפר פינס
אמנה כפר סבא
צפירה צפריה
סגולה קרית מוצקין
מירון מירון
נאות אברהם ערד
אבן שמואל אבן שמואל
רעות פתח תקוה
תל אביב תל אביב
מבשרת ברוך חדרה
תהילת ישראל אילת
איילת השחר אופקים
פסגת זאב ירושלים
מודיעין מודיעין
נריה נריה
נתיבות נתיבות
אוהל שלמה באר שבע
ישורון פתח תקוה
נווה רוחמה ירושלים

חינוך גבוה לבנות
מכללת אורות ישראל אלקנה
אורות עציון גבעת וושינגטון

מכתב מהרב דוד פוקס שליט"א

ראש בית המדרש "לפניהם"

לשעבר: ר"מ בכולל "מרץ" מבשרת ירושלים, ור"מ בישיבה התיכונית "נתיב מאיר" ירושלים.

בס"ד ח"י סיון תש"ע

נושא: גמרא סדורה - הרב דניאל ווינט

זכות גדולה להמליץ לפניכם אודות מפעל 'גמרא סדורה', שיתרום לקירוב הנוער שלנו ללימוד גמרא ולהתענג בו. הקשיים ידועים, הניסיונות לפותרם רבים; אך המציאות לא השתפרה בהרבה. יש להודות לה' ולמתגייסים לעבודה הקדושה, בס"ד נתקדם לקראת דרכים שונות ולשינויים מהותיים. אין לצפות לפתרון אחד או לשיטה אחת שתתקבל על כולם ותביא ישועה, הרבה דרכים למקום. עלינו להשקיע במסלולים מקבילים, מה שטוב לזה לא יועיל תמיד לאחר; הצד השווה יביא לשינוי בע"ה.

'גמרא סדורה' שפיתח הרב דניאל ווינט התחילה לעזור ותעזור עוד הרבה בעתיד. הישיבות המעטות שהתנסו בה כבר מודיעים על תרומתה, וכל מעיין בתוצר מתרשם לטובה. ההתייחסות כאן היא למקור, לספר המונח לפני התלמיד. הפעילות ברמות חכמה, בינה ודעת תתאפשר ביתר קלות אם נסלק קודם חלק מהמוקשים בדרך. ומהבעיות הקשות בתחילת הדרך היא הקריאה מטקסט לא מובן לתלמיד המצוי. עוד לפני שמטפלים בלשון הארמית שהיא זרה, אין התלמיד מוצא את ידיו ורגליו בלי פיסוק. איפה מתחיל משפט ואיפה נגמר? הוא מורכב מתת נושאים ואזכורים כבדרך אגב? אלה, ועוד הרבה, מייאשים את הלומד לפני שמתחיל.

דף מצוי בתלמוד בבלי אינו קשה כל כך. כמעט כל דברי התנאים והאמוראים הם בעברית, פסוקי המקרא כל שכן. כמה מילות קישור דגמרא לא יהוו בעיה, אילו כל השאר היה קריא. וראה זה פלא. ההדפסה של 'גמרא סדורה' בצבע אחר לפסוק ומקור תנאיי, עם פונטים שונים ופיסוק בסיסי משנה את הכל. הצעיר מרגיש שהוא יכול. כעת הוא משוחרר להתמודד עם סברא טובה, ערך רעיוני רלבנטי לחייו, הוא מסוגל גם להקשות קושיא טובה. הוא מוצא חברותא עם רבינא ורב אשי ומרגיש מקושר עם לומדי תורה של הדורות לפניו. כל תוספת והדרכה של הר"מ מתקבל אז ברצון כאתגר, ולא כמשא חלילה.

ראוי ביותר, לדעתי, לעזור להפיץ 'גמרא סדורה' בכל הישיבות, בכל הרמות. תוך זמן קצר יחסי, נראה בע"ה קידום ועלייה בשטח. נתפנה אז להשקיע כוחות וזמן לשאלות הערכיות החשובות להגדיל תורה ולהאדירה.

לכבוד התורה ולקרבה ללב,

דוד פוקס

הסכמה זו הודפסה על מסכת סוכה וקבלתי רשות ממו"ר הרב פוקס להדפיסה גם כאן.

SADNAT ENOSH · סדנת אנוש
THE TORAH CENTER FOR SPIRITUAL GUIDANCE מכון תורני להדרכה רוחנית

לתלמידי החביב הרב דוידנו שליטא,

הסיפוק המובטח שמסופק התלמיד להעניק לרבו,
הוא יכולת התלמיד ליבור על פי שיטת כבוד דברי מלכו עלמו.
ובאות הבינו מה שאלה בידך פירוש והדרכה בלימוד של
אחת מאסכולות השס ולא הקלה מכולן.
יהי רצון שתקלו לבאות עם כל יתר המסכתות,
לתועלת התלמידים, אכ"ר.
בברכת התורן לעזרם דעת,

באהבה ובכבוד
הרב צ.ת.ל. פנינים
מנהל המכון.

רח' אצ"ל 9, שכ' גבעת שפירא, ירושלים 97853 ● טל' 5817094 ● פקס: 5816812
9, Etzel St., Givath Shapira, 97853 Jerusalem ● TEL: 5817094 ● FAX: 5816812
www.sadnatenosh.org

הסכמה זו ניתנה על מסכת סוכה וקבלתי רשות מהרב לפשיץ להדפיסה גם כאן.

מסכת בבא קמא פרק א' – "אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין"

1. ב, א–ב

מִשְׁנָה

אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין:
הַשּׁוֹר,
וְהַבּוֹר,
וְהַמַּבְעֶה,
וְהַהֶבְעֵר.

לֹא הֲרֵי הַשּׁוֹר כַּהֲרֵי הַמַּבְעֶה,
וְלֹא הֲרֵי הַמַּבְעֶה כַּהֲרֵי הַשּׁוֹר,
וְלֹא זֶה וְזֶה - שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים, כַּהֲרֵי הָאֵשׁ - שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים,
וְלֹא זֶה וְזֶה - שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, כַּהֲרֵי הַבּוֹר - שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק.
הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן:
שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק,
וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ,
וּכְשֶׁהִזִּיק - חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֵזֶק, בְּמֵיטַב הָאָרֶץ.

גְּמָרָא

מִדְּקָתָנֵי "אָבוֹת" מִכְּלָל דְּאִיכָּא 'תּוֹלְדוֹת'.
תּוֹלְדוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ לָאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן?

גַּבֵּי שַׁבָּת,
תְּנַן:
"אֲבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת" (שבת עג.).
"אָבוֹת" מִכְּלָל דְּאִיכָּא תּוֹלְדוֹת,
תּוֹלְדוֹתֵיהֶן כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.
לֹא שְׁנָא אָב חַטָּאת, וְלֹא שְׁנָא תּוֹלְדָה חַטָּאת.
לֹא שְׁנָא אָב סְקִילָה, וְלֹא שְׁנָא תּוֹלְדָה סְקִילָה.

וּמַאי אִיכָּא בֵּין אָב לַתּוֹלְדָה?

נַפְקָא מִינָּהּ:
דְּאִילּוּ עָבֵיד שְׁתֵּי אָבוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי.
אִי נַמִי,
שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת בַּהֲדֵי הֲדָדֵי -
מְחַיֵּיב אַכָּל חֲדָא וַחֲדָא.
וְאִילּוּ עָבֵיד אָב וְתוֹלְדָה דִּידֵיהּ - לֹא מְחַיֵּיב אֶלָּא חֲדָא.

וּלְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמְחַיֵּיב אַתּוֹלְדָה בִּמְקוֹם אָב -
אַמַּאי קָרֵי לֵיהּ אָב, וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה?

הַךְ דַּהֲוָה בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא - קָרֵי לֵיהּ אָב,
הַךְ דְּלֹא הָוֵי בַּמִּשְׁכָּן חֲשִׁיבָא - קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה.

גַּבֵּי טוּמְאוֹת,
תְּנַן:
"אֲבוֹת הַטּוּמְאוֹת:
ב,ב הַשֶּׁרֶץ, וְהַשִּׁכְבַת זֶרַע ^וּטְמֵא מֵת" (כלים א, א).

רש"י

מתני'
ארבעה אבות נזיקין. אבות קרי להנך דכתיבן בקרא בהדיא ובגמרא מפרש הי ניהו תולדות:
השור והבור כו'. כסדר שהן כתובין בפרשה סדרן במשנה דפרשה ראשונה נאמרה בשור שניה בבור:
מבעה. מפרש בגמ':
הבער. כי תצא אש:
לא הרי שור כהרי המבעה. כלומר אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה ואמטו להכי איצטריכו למיכתב ולהכי נקט ברישא כהרי המבעה ולא נקט להו כסדר לא הרי השור כהרי הבור משום דתנו לא הוי מצי למיתני לא זה וזה שיש בהן רוח חיים דהא בור אין בו רוח חיים ועוד טעמא אחרינא דהא רבותא אשמעינן שאע"ג שיש לשניהם רוח חיים לא נפיק חד מחבריה ובגמ' מפרש מאי לא הרי דקאמר:
כהרי האש שאין בו רוח חיים. ואי לא כתביה רחמנא הוה אמינא ליפטר:
לא זה וזה כו'. אלו שלשתן דרכן לילך ולהזיק:
הצד השוה כו'. מפרש בגמ' לאתויי מאי:
במיטב הארץ. מעידית נכסיו יגבה דמי הזיקו אם רוצה לפרוע לו קרקע:

גמ'
חטאת. בשוגג:
סקילה. במזיד:
אי עביד שתי אבות. בשוגג:
מיחייב. תרתי חטאות:
לא מיחייב אלא חדא. אאב מלאכה אבל אתולדה דידיה לא מיחייב:
ולר"א דמחייב תרתי כו'. דאי עביד אב ותולדה דידיה מחייב תרתי חטאות במס' כריתות בפ' אמרו לו (דף טז.) כולהו אבות מלאכות ממשכן גמרינן להו במסכת שבת (דף מט.):
וטמא מת. מי שנגע במת הוי אב הטומאה דמת עצמו אבי אבות הטומאה הוא והנוגע בו הוי אב הטומאה ומטמא אדם וכלים דהא כתיב כל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' (במדבר יט) והאי קרא בטמא מת כתיב ומשמע דמטמא אדם דהא כתיב והנפש הנוגעת וגו':

תּוֹלְדוֹתֵיהֶן - לָאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן,
דְּאִילּוּ אָב - מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים.
וְאִילּוּ תּוֹלָדוֹת:
אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין - מְטַמֵּא,
אָדָם וְכֵלִים - לֹא מְטַמֵּא.

הָכָא מַאי?

אָמַר **רַב פַּפָּא**:
יֵשׁ מֵהֶן - כַּיּוֹצֵא בָּהֶן,
וְיֵשׁ מֵהֶן - לָאו כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

רש"י

הכא מאי. תולדות דשבת הוי כאבות תולדות דטומאה לא הוי כאבות והכא תולדות דנזקין מאי מי אמרינן תולדות כיוצא בהן לא שנא אב ל"ש תולדה אם הזיק משלם או דלמא לא:
יש מהן כו'. ולקמן מפרש מילתיה דרב פפא בשמעתין:

2. ב, ב – ג, ב

תָּנוּ רַבָּנַן:
"שְׁלֹשָׁה אָבוֹת נֶאֱמְרוּ בְּשׁוֹר:
הַקֶּרֶן,
וְהַשֵּׁן,
וְהָרֶגֶל".

"קֶרֶן" מְנָלַן?

דְּתָנוּ רַבָּנַן:
"[3]"כִּי יִגַּח" (שמות כא, כח) - אֵין נְגִיחָה אֶלָּא בְּקֶרֶן.
שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל,
וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר ה' בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם" (מלכים א כב, יא),
וְאוֹמֵר: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ, וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו, בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח"[4] (דברים לג, יז)".

מַאי "וְאוֹמֵר"?

וְכִי תֵּימָא דִּבְרֵי תּוֹרָה מִדִּבְרֵי קַבָּלָה לָא יָלְפִינַן,
תָּא שְׁמַע: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ" (דברים לג, יז) וגו'.

וְהַאי מֵילַף הוּא?!
גִּילוּי מִילְּתָא בְּעָלְמָא הוּא, דְּנְגִיחָה בְּקֶרֶן הוּא!

אֶלָּא:
מַהוּ דְּתֵימָא: כִּי פָּלֵיג רַחֲמָנָא בֵּין תָּם לְמוּעָד,
הָנֵי מִילֵּי בִּתְלוּשָׁה,
אֲבָל בְּמְחוּבֶּרֶת - אֵימָא כּוּלָּהּ מוּעָדֶת הִיא,
תָּא שְׁמַע: "בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ" (דברים לג, יז) וגו'.

תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן מַאי הִיא?

נְגִיפָה,
נְשִׁיכָה,
רְבִיצָה,
וּבְעִיטָה.

מַאי שְׁנָא נְגִיחָה דְּקָרֵי לָהּ אָב דִּכְתִיב: "כִּי יִגַּח" (שמות כא, כח),
נְגִיפָה נַמִי כְּתִיב "כִּי יִגֹּף"[5] (שמות כא, לה)!

הַאי נְגִיפָה - נְגִיחָה הִיא.

דְּתַנְיָא:
"פָּתַח בִּנְגִיפָה וְסִיֵּים בִּנְגִיחָה[6],
לוֹמַר לְךָ: זוֹ הִיא נְגִיפָה זוֹ הִיא נְגִיחָה".

מַאי שְׁנָא גַּבֵּי אָדָם, דִּכְתִיב: "כִּי יִגַּח" (שמות כא, כח),

רש"י

הקרן. לנגוח:
השן. לאכול:
רגל. דריסה לשבור את הכלים:
באלה תנגח את ארם בהם עמים ינגח. אלמא נגיחה בקרן:
דברי קבלה. נביאים וכתובים:
והאי מילף הוא. בתמיה הא לא גמרי' מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור אלא גלוי מילתא הוא דכל היכי דכתיב נגיחה בקרן הוא:
אלא. להכי איצטריך ואומר דמהו דתימא כי חלק רחמנא בין תמה למועדת דבשור תם כתיב וחצו את כספו דלא משלם אלא חצי נזק ובמועד כתיב שלם ישלם שור תחת השור דמשלם נזק שלם ה"מ בקרן תלושה דומיא דקרני צדקיה בן כנענה וכגון שאחזה הבהמה הקרן בין שיניה ונגחה דהתם ודאי לא משלם תם כוליה נזק משום דאין דרכה בכך ולא היה לבעלים לשמור מדבר זה:
אבל מחוברת. דאורחיה הוא:
אימא כולה מועדת היא. אפילו בתחילה ומשלם נזק שלם:
ת"ש. וקרני ראם כתיב בה נגיחה אלמא מחוברת נמי קרי נגיחה ובסתם נגיחה פליג רחמנא בין קרן תמה לקרן מועדת:
נגיפה. שדחפה בגופה והזיקה בכוונה:
רביצה. שראתה כלים בדרך והלכה ורבצה עליהן כדי לשברן:
בעיטה. שבעטה ברגליה ושברה את הכלים ואהכי הוו תולדה דקרן דכוונתן להזיק כי קרן ואין הנאה להזיקה כי קרן ואין הזיקו מצוי תדיר והלכך הוו כי קרן דכל אימת דלא הועדה בב"ד ג' פעמים בכך אינה משלמת נזק שלם: מאי שנא נגיחה דקרי ליה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו. וכיון דנגיפה כתיב תיהוי נמי אב:
הך נגיפה נגיחה הוא. ולא דחיפת הגוף:
פתח הכתוב בנגיפה. כי יגוף שור איש את שור רעהו:
וסיים בנגיחה. או נודע כי שור נגח הוא ולא כתיב כי שור נגף הוא אלא נגח:
לומר לך. דהך נגיפה לאו דחיפת הגוף היא אלא נגיחת קרן וליכא למימר דאכתי נגיפה הוי אב ונגיחה זו היא נגיפה דהיינו דחיפת הגוף דהא נגיחה אשכחן דבקרן היא:
גבי אדם. כשהשור נגח אדם כתיב כי יגח שור את איש וגבי נגיחה שור בשור כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו:

---

[3] וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי
[4] בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה
[5] וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וְמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן
[6] אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ (שמות כא, לו)

וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי בְּהֵמָה דִּכְתִיב: "כִּי יִגַּף"?
אָדָם דְּאִית לֵיהּ מַזָּלָא, כְּתִיב: "כִּי יִגַּח",
בְּהֵמָה דְּלֵית לָהּ מַזָּלָא כְּתִיב: "כִּי יִגַּף".

וּמִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן:
דְּמוּעָד לְאָדָם - הָוֵי מוּעָד לְבְהֵמָה.
וּמוּעָד לְבְהֵמָה - לָא הָוֵי מוּעָד לְאָדָם.

"נְשִׁיכָה" - תּוֹלְדָה דְּשֵׁן הִיא!

לֹא!
שֵׁן - יֵשׁ הֲנָאָה לְהָזֵיקָהּ,
הָא - אֵין הֲנָאָה לְהָזֵיקָהּ.

"רְבִיצָה" וּ"בְעִיטָה" - תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל הִיא!

לֹא!
רֶגֶל הָזֵיקָהּ מְצוּי,
הָנֵי - אֵין הָזֵיקָן מְצוּי.

אֶלָּא: "תּוֹלְדוֹתֵיהֶן לָאו כֵּיוֹצֵא בָּהֶן" דְּאָמַר רַב פַּפָּא - אַהֲיָיא?
אִילֵימָא אַהָנֵי -
מַאי שְׁנָא קֶרֶן דְּכַוְּנָתוֹ לְהַזִּיק, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ,
הָנֵי נַמִי: כַּוְּנָתָן לְהַזִּיק, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ!

אֶלָּא, תּוֹלְדָה דְּקֶרֶן כְּקֶרֶן,
וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא, אַשֵּׁן וְרֶגֶל.

שֵׁן וְרֶגֶל הֵיכָא כְּתִיבִי?

דְּתַנְיָא:
"'וְשִׁלַּח'[7] (שמות כב, ד) - זֶה הָרֶגֶל,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר"[8] (ישעיה לב, כ).
"וּבִעֵר" (שמות כב, ד) - זוֹ הַשֵּׁן,
ג,א וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר ^הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ"[9] (מלכים א יד, י)".

אָמַר מָר:
"'וְשִׁלַּח' (שמות כב, ד) - זוֹ הָרֶגֶל,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר" (ישעיה לב, כ)".

טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא: "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר" (ישעיה לב, כ),
הָא לָאו הָכִי בְּמַאי מוֹקְמַתְּ לָהּ?
אִי קֶרֶן - כְּתִיב!
אִי שֵׁן - כְּתִיב!

---

[7] כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם
[8] אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר
[9] לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ

רש"י

אדם דאית ליה מזלא. שיש לו דעת לשמור את גופו:
כתיב כי יגח. דודאי נתכוון השור להרע ובא עליו בכח אבל נגיפה הוי משמע שמצאו עומד ודחפו בקרניו לישנא אחרינא אית ליה מזלא ואינו נוח להמיתו בנגיפה דהיא דחיפת קרן מעט אלא בנגיחה בכח ובכוונה ובתחיבת קרן בגוף:
ואגב אורחיה קמ"ל. קרא מדתלה נגיחה באדם ונגיפה בבהמה דמשמע נוחה היא הבהמה למות מן האדם משמיענו דשור המועד להרוג את הבהמה ג' פעמים לא חשיב העדאה לגבי אדם דאם נגח אדם ומת דינו כתם דאינו משלם את הכופר דבתם ההורג אדם כתיב סקול יסקל השור ובעל השור נקי (שמות כא) ובמועד כתיב וגם בעליו יומת וההיא מיתה היינו ממון שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו ולא מיתה ממש דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף טו:) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד להרוג את האדם משכחת לה כשלא עמד בדין עד שנגח שלש פעמים שלא נסקל מיד כשהמית הראשון:
רביצה תולדה דרגל היא. דעל ידי כפיפת רגלים היא רובצת:
רגל הזיקה מצוי. דכל שעה היא מהלכת ואם יש כלום תחת רגליה היא דורסת:
הני אין הזיקן מצוי. הלכך תולדה דקרן הן דאין הזיקו מצוי ואין הנאה להזיקו ומשלמי חצי נזק כקרן:
מאי שנא קרן. דמחייב דכוונתו להזיק כו':
ושלח. את בעירה:
הגלל. היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכתיב ביה יבער לישנא אחרינא גלל זה רעי שהשן מבערת למאכל ונעשית גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה:

אִיצְטְרִיךְ,
סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: אִידִי וְאִידִי אַשֵּׁן,
וְהָא - דִּמְכַלְיָא קַרְנָא,
הָא - דְּלָא מְכַלְיָא קַרְנָא.
קָא מַשְׁמַע לָן.

וְהָשְׁתָּא דְּאוֹקִימְנָא אַרֶגֶל,
שֵׁן דְּלָא מְכַלְיָא קַרְנָא - מְנָלַן?

דּוּמְיָא דְּרֶגֶל,
מָה רֶגֶל - לָא שְׁנָא מְכַלְיָא קַרְנָא, וְלָא שְׁנָא לָא מְכַלְיָא קַרְנָא,
אַף שֵׁן - לָא שְׁנָא מְכַלְיָא קַרְנָא, וְלָא שְׁנָא לָא מְכַלְיָא קַרְנָא.

אָמַר מָר:
"וּבְעֵר" (שמות כב, ד) - זוֹ הַשֵּׁן,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ" (מלכים א יד, י)".

טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא: "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ" (מלכים א יד, י),
הָא לָאו הָכִי בְּמַאי אוֹקִימְנָא לֵיהּ?
אִי קֶרֶן - כְּתִיב!
אִי רֶגֶל - כְּתִיב!

אִיצְטְרִיךְ,
סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: אִידִי וְאִידִי אַרֶגֶל,
הָא - דְּאָזֵיל מִמֵּילָא,
הָא - דְּשָׁלַח שַׁלּוּחֵי,
קָא מַשְׁמַע לָן.

וְהָשְׁתָּא דְּאוֹקֵי אַשֵּׁן,
רֶגֶל דְּאָזְלָא מִמֵּילָא - מְנָלַן?

דּוּמְיָא דְּשֵׁן,
מַה שֵּׁן לָא שְׁנָא שָׁלְחָה שַׁלּוּחֵי, לָא שְׁנָא דַּאֲזַל מִמֵּילָא,
אַף רֶגֶל לָא שְׁנָא שָׁלְחָה שַׁלּוּחֵי, לָא שְׁנָא אָזְלָא מִמֵּילָא.

וְלִכְתּוֹב רַחֲמָנָא "וְשִׁלַּח"[10] (שמות כב, ד) וְלֵא בָּעֵי "וּבְעֵר" (שמות כב, ד) - דְּמַשְׁמַע רֶגֶל וּמַשְׁמַע שֵׁן!

מַשְׁמַע רֶגֶל דִּכְתִיב: "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר" (ישעיה לב, כ),
וּמַשְׁמַע שֵׁן דִּכְתִיב: "וְשֵׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם" (דברים לב, כד)!

אִי לָאו קְרָא יְתֵירָה,
הֲוָה אָמִינָא: אוֹ הָא אוֹ הָא,
אוֹ רֶגֶל - דְּהֶזֵּיקוֹ מָצוּי,
אוֹ שֵׁן - דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ.

מִכְּדֵי שְׁקוּלִין הֵן,
וְיָבְאוּ שְׁנֵיהֶם! דְּהֵי מִנַּיְיהוּ מַפְּקַת?

רש"י

אידי ואידי. ושלח וביער תרוייהו אשן ושלח אתא לחיוביה היכא דלא כליא קרנא דמשמע כגון שאכלה ערוגה וסופו לחזור ולצמוח אבל לא כתחלה וביער היינו היכא דמכליא קרנא דמשמע וביער שמבער לגמרי ואי קשיא היכא מצי למימר אידי ואידי אשן הא דמכליא קרנא והא דלא מכליא ליכתוב חד להיכא דלא מיכליא דליחייב וכ"ש היכא דכליא תריץ אי מהאי קרא ה"א האי אתי להיכא דמכליא אבל לא מכליא לא הלכך איכא למימר ודאי אידי ואידי אשן אי לאו דכתב רחמנא משלחי רגל השור:
מה רגל לא שנא כו'. דהא לא כתיב ביה ובער:
מה שן לא שנא כו'. דהא לא כתיב ביה ושילח:
או הא או הא או רגל משום דהזיקה מצוי. אבל שן לא:
או שן משום דיש הנאה להיזיקה. אבל רגל לא:
מכדי. שן ורגל שקולין הן שאין זה חמור מזה שהרי בשניהם יש בהן צד חמור:
ויבאו שניהם. מושלח:
דהי מינייהו מפקת. דלא ליתי מיניה הא שניהן שוין:
איצטריך. ליה ובער דאי מפקת מושלח הוה אמינא הני מילי היכא דשלחי איהו בכוונה לרעות בשדה חבירו אבל אזלא ממילא לא:

[10] כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם

אִיצְטְרִיךְ,
סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא:
הָנֵי מִילֵּי הֵיכִי דְּשָׁלַח שַׁלּוּחֵי,
אֲבָל אָזְלָא מִמֵּילָא - לֹא.
קָא מַשְׁמַע לָן.

תּוֹלָדָה דְּשֵׁן מַאי הִיא?

נִתְחַכְּכָה בְּכוֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ,
וְטִינְּפָה פֵּירוֹת לַהֲנָאָתָהּ.

מַאי שְׁנָא שֵׁן?
דְּיֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ.
הָנֵי נַמִי - יֵשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָן, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ!

אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן.
וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא אַתּוֹלָדָה דְּרֶגֶל.

תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל מַאי הִיא?

הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הֵילּוּכָהּ,
בִּשְׂעָרָהּ דֶּרֶךְ הֵילּוּכָהּ,
בְּשֶׁלִּיף שֶׁעָלֶיהָ,
בִּפְרוּמְבִּיָּא שֶׁבְּפִיהָ,
בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ.

מַאי שְׁנָא רֶגֶל?
דְּהֶזֵּיקוֹ מָצוּי, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ,
הָנֵי נַמִי - הֶזֵּיקָן מָצוּי, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ!

אֶלָּא תּוֹלָדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל.
וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא - אַתּוֹלָדָה דְּבוֹר.

תּוֹלָדָה דְּבוֹר מַאי נִיהוּ?
אִילֵימָא אָב עֲשָׂרָה וְתוֹלָדָה תִּשְׁעָה,
לֹא תִּשְׁעָה כְּתִיבִי, וְלֹא עֲשָׂרָה כְּתִיבִי!

הָא לָא קַשְׁיָא.
"וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" (שמות כא, לד) אָמַר רַחֲמָנָא,
וְקִים לְהוּ לְרַבָּנַן:
עֲשָׂרָה - עָבְדָן מִיתָה,
תִּשְׁעָה - נְזִיקִין עָבְדִי, מִיתָה לֹא עָבְדִי.

סוֹף סוֹף זֶה אָב לְמִיתָה, וְזֶה אָב לִנְזָקִין!

אֶלָּא:
אַאַבְנוֹ, סַכִּינוֹ, וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ.

רש"י

קמ"ל. ובער וכיון דנפקא לן שן דממילא מובער אתיא רגל וילפה מיניה:
נתחככה בכותל להנאתה. והפילתו או טינפה פירות להנאתה שנתגלגלה עליהן כדרך סוסים וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה להזיקה:
ומאי שנא שן. מהנך דקא מוקמת מילתיה דרב פפא בתולדה דשן ורגל: כל היזק דרך הילוך שלא בכוונה הוי תולדה דרגל דהזיקו מצוי ואין כוונתו להזיק:
ובשערה. שנדבקו כלים בשערה וגררתן ושברתן:
מאי שנא רגל. דמיחייב דהיזק מצוי כו':
אב עשרה. בור עמוק י' טפחים היינו אב דבכך דרכו להמית:
וזה אב לנזקין. דאם נפל שור בבור תשעה ומת פטור בעל הבור ואם הוזק חייב ואב הוא דהא מדיוקא דקרא נפקא מדכתיב והמת יהיה לו דמשמע בור עשרה דבר מקטיל הוא חייב במיתת השור הא בציר מהכי במיתה לא חייב הא בניזקין מתחייב לישנא אחרינא סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לנזקין דכי היכי דנפיק לן מקרא בור עשרה למיתה נפקא לן בור ט' לנזקין דכתיב ונפל שמה שור או חמור משמע בין מת ובין הוזק בעל הבור ישלם ומיהו אם מת השור אמור רבנן בבור תשעה פטור דלא מחמת הבור מת דאין בו כדי להמית אבל הוזק חייב דבור תשעה בר נזקין הוא:
אבנו או סכינו שהניחן ברשות הרבים. ונתקלו בהן בני אדם והזיקו להם:

הֵיכִי דָּמֵי?
אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ - בֵּין לְרַב וּבֵין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר!
ג,ב וְאִי דְּלָא אַפְקְרִינְהוּ,
אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: "כּוּלָּם מִ'בּוֹרוֹ' לָמַדְנוּ" - הַיְינוּ בּוֹר!
וְאִי לְרַב דְּאָמַר: "כּוּלָּם מִשּׁוֹרוֹ לָמַדְנוּ" - הַיְינוּ שׁוֹר!

מַאי שְׁנָא בּוֹר?
שֶׁכֵּן תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֵזֶק, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ,
הָנֵי נַמִי - תְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֵזֶק, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ!

אֶלָּא: תּוֹלְדָה דְּבוֹר כְּבוֹר,
וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא - אַתּוֹלְדָה דְּמַבְעֶה.

מַאי נִיהוּ?
אִי לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: מַבְעֶה זוֹ שֵׁן - הָא אוֹקִימְנָא תּוֹלְדָה דְּשֵׁן כְּשֵׁן.
אִי לְרַב, דְּאָמַר: מַבְעֶה זֶה אָדָם - מַאי אָבוֹת וּמַאי תּוֹלְדוֹת אִית בֵּיהּ?
וְכִי תֵּימָא: אָב - נֵיעוֹר, תּוֹלְדָה - יָשֵׁן,
וְהָתְנַן:
"אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין עֵר, בֵּין יָשֵׁן"!

אֶלָּא אַכִּיחוֹ וְנִיעוֹ.

הֵיכִי דָּמֵי?
אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלִי קָמְזְקִי - כִּחוֹ הֲוָה.
אִי בָּתַר דְּנָיֵיח - בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ בּוֹר!

אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּמַבְעֶה כְּמַבְעֶה.
וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא - אַתּוֹלְדָה דְּאֵשׁ.

תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ מַאי נִיהוּ?
אִילֵימָא: אַבְנוֹ סַכִּינוֹ וּמַשָּׂאוֹ שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ,
הֵיכִי דָּמֵי?
אִי בַּהֲדֵי דְּאָזְלוּ קָא מַזְקִי - הַיְינוּ אֵשׁ,
מַאי שְׁנָא אֵשׁ דְּכֹחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהּ[11], וּמָמוֹנְךָ וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ,
הָנֵי נַמִי - כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרֵב בָּהֶן, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ!

אֶלָּא תּוֹלְדָה דְּאֵשׁ כְּאֵשׁ,
וְכִי קָאָמַר רַב פַּפָּא - אַתּוֹלְדָה דְּרֶגֶל.

רֶגֶל?!
הָא אוֹקִימְנָא: תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל כְּרֶגֶל!

בַּחֲצִי נֵזֶק צְרוֹרוֹת.
דְּהִלְכְתָּא גְּמִירִי לָהּ.

וְאַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל?

[11] מסורת הש"ס. בדפוס: בהן.

רש"י

דאפקרינהו. שהפקירן ונתנן ברשות הרבים:
בין לרב בין לשמואל. דפליגי בפרק המניח את הכד (לקמן דף כח:):
היינו בור. דתרוייהו אמרו כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב כי היכי דבור חיובא ברה"ר היא דהוי הפקר כדאמרינן לקמן בפ' שור שנגח את הפרה (דף מט: נ.) שעל עסקי כרייה ופתיחה בא לו אף כל תקלה שהפקירה חייב:
אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר. התם בהמניח את הכד (לקמן דף כח:) כל תקלה בור הוא ואע"ג דלא הפקיר היינו בור:
ולרב דאמר. כל תקלה שלא הפקירה משור למדנו מה שור שהוא ממונו ואם הזיק חייב אף כל ממונו אם הזיק חייב:
היינו שור. ולאו תולדה דבור נינהו ובשור אמרן לעיל תולדה דשור כי שור ואפי' לשמואל נמי דאמר תולדה דבור נינהו מאי חזית לאוקומי מילתא דרב פפא אתולדה דבור מאי שנא בור דחייב שכן תחילת עשייתו וכו':
הני נמי תחלת עשייתן. תחילת מה שנעשו בור דהיינו כשהונחו לשם היו עומדים לנזק:
וכי קאמר רב פפא. תולדה לאו כאב דידה אתולדה דמבעה: פלוגתא דשמואל ורב במבעה לקמן בשמעתין:
אדם ניעור. היינו אב:
אדם מועד. ער וישן בשילהי פ"ב:
אלא. תולדה דאדם היינו כיחו וניעו. כיחו רוק הפה ניעו ליחת החוטם (רוק היוצא מתוך גופיה אגב כח):
אי בהדי דאזלי מזקי. שנפל על השיראים וטנפוה או לתוך המשקין ונמאסו:
כחו הוא. והיינו אדם גופו וחייב:
אי בתר דנייח. אחר נוח הרוק לארץ הזיקו שהוחלק אדם בהם:
בין לרב בין לשמואל היינו בור. דהא ודאי תקלה דאפקרה היא:
ברוח מצויה. דאי ברוח שאינה מצויה הוי אונס ולא מחייב אבל ברוח מצויה הוי תולדה דאש שהרי אש נמי הרוח מוליכה:
דכח אחר מעורב בה. והוה ליה לאסוקי אדעתיה:
בחצי נזק צרורות. שהיתה מהלכת והתיזה צרורות ברגליה ושיברו את הכלים דקי"ל דהלכתא גמירי לה למשה מסיני דממונא הוא ולא קנס ואע"ג דפלגא נזק של נגיחה הוי קנס כדאמרינן לקמן האי פלגא נזקא ממונא הוא והלכך לאו תולדה דקרן הוא אלא דרגל דמכח רגל הוא דאתו וכרגל לא הוי דרגל משלם נזק שלם והיינו דרב פפא:
ואמאי קרי לה תולדה דרגל. הואיל ואינה משלמת כמותה: לשלם מן העלייה שאם הזיקה יותר ממה שהיא שוה משלם ההיזק מביתו כי רגל דכתיב בה ברגל מיטב שדהו וגו' ולא הויא כי קרן דאין המזיק משלם אלא מגופו כדכתיב (שמות כא) ומכרו את השור החי וחצו את כספו ואם הזיק יותר על כדי דמיו מפסיד הניזק:

לְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה.

וְהָא מִבָּעֲיָא בָּעֵי רָבָא.
דְּבָעֵי **רָבָא:**
חֲצִי נֵזֶק צְרוֹרוֹת, מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם, אוֹ מִן הָעֲלִיָּיה מְשַׁלֵּם?

לְרָבָא מִבָּעֲיָא לֵיהּ,
לְרַב פַּפָּא פְּשִׁיטָא לֵיהּ.

לְרָבָא, דְּמִבָּעֲיָא לֵיהּ, אַמַּאי קָרֵי לָהּ תּוֹלְדָה דְּרֶגֶל?

לְפוֹטְרָהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

רש"י

ולרבא אמאי קרי לה תולדה דרגל לפוטרו ברה"ר. כי רגל דרגל אינה חייבת אא"כ נכנסת לרשות הניזק והזיקה דכתיב בה ושילח את בעירה וביער בשדה אחר והיינו ברשות הניזק:

3. ג, ב – ד, ב

"הַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר".

מַאי "מַבְעֶה"?

רַב אָמַר:
מַבְעֶה זֶה אָדָם.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר:
מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן.

"**רַב** אָמַר: מַבְעֶה זֶה אָדָם",
דִּכְתִיב: "אָמַר שִׁמֵּר אָתָא בֹּקֶר וְגַם לָיְלָה אִם תִּבְעָיוּן בְּעָיוּ" (ישעיה כא, יב).

"**וּשְׁמוּאֵל** אָמַר: מַבְעֶה זֶה הַשֵּׁן",
דִּכְתִיב: "אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפְּנָיו" (עובדיה א, ו).

מַאי מַשְׁמַע?

כְּדִמְתַרְגֵּם **רַב יוֹסֵף**:
אֵיכְדֵין אִיתְבְּלִישׁ עֵשָׂו אִתְגַּלְיָן מַטְמְרוֹהִי.

וְרַב מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל?

אָמַר לַךְ:
מִי קָתָנֵי 'נִבְעָה'?!

וּשְׁמוּאֵל מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר כְּרַב?

אָמַר לַךְ:
מִי קָתָנֵי 'בּוֹעָה'?!

מִכְּדֵי קְרָאֵי לֹא כְּמָר דַּיְיקִי, וְלֹא כְּמָר דַּיְיקִי,
רַב מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר כִּשְׁמוּאֵל?

תָּנָא "שׁוֹר" וְכָל מִילֵּי דְּשׁוֹר.

וּשְׁמוּאֵל נַמִי הָא תָּנָא לֵיהּ "שׁוֹר"!

אָמַר **רַב יְהוּדָה**:
תָּנָא "שׁוֹר" לְקַרְנוֹ,
וּ"מַבְעֶה" לְשִׁינּוֹ.

וְהָכִי קָאָמַר:
לֹא רְאִי הַקֶּרֶן - שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, כִּרְאִי הַשֵּׁן - שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקָהּ,
ד,א וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן - שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק, כִּרְאִי הַקֶּרֶן - שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק.

וְלָאו קַל וָחוֹמֶר הוּא:
וּמַה שֵּׁן - שֶׁאֵין כַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק - חַיָּיב,
קֶרֶן - שֶׁכַּוָּונָתוֹ לְהַזִּיק - לֹא כָּל שֶׁכֵּן?!

אִיצְטְרִיךְ.

רש"י

אמר שומר. אמר הקב"ה:
אתא בקר. גאולה לצדיקים:
וגם לילה. חשך לרשעים אם תשובו בתשובה ותבקשו מחילה בעיו אלמא באדם כתיב בעיו:
איגליין. תרגומו של נבעו אלמא נבעו לשון גילוי הלכך אמר מבעה זה השן דמבעה לשון מגולה הוא דהיינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה:
בעה. דמשמע הוא עצמו נבעה נגלה מבעה קתני שהוא מבעה דבר אחר:
בועה. לשון בעיו:
תנא שור לקרנו ומבעה לשינו. ולקמן פריך רגל מאי שייריה:
לא ראי הקרן שאין הנאה כו'. בעל כרחיך הכי מפרש לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו כראי השן כו' כלומר דאי כתב רחמנא קרן דחייב לא אתיא שן מיניה דקרן אין הנאה להזיקו שן יש הנאה להזיקו:
ולא ראי השן שאין כוונתו כו'. דאי כתב רחמנא שן לא אתי קרן מיניה ולהכי פריך ולאו ק"ו הוא כל שכן דמשום האי טעמא נפיק קרן משן וה"ה נמי דקא פריך אטעמא קמא דאי כתב קרן הוה נפקא שן מיניה בק"ו ומה קרן שאין הנאה להזיקה חייב כו' והאי ליכא לתרוצי דהכי מיפרשא מילתא דרב יהודה לא ראי הקרן שאין הנאה כו' ואי כתב שן לא אתיא קרן מיניה ולא ראי השן שאין כוונתו להזיק כו' ואי כתב קרן לא אתיא שן מיניה ולא תיקשי מידי האי לאו מילתא היא שאין זה לשון הש"ס אלא ההוא דבעי למיגמר חבריה מיניה נקיט ברישא כדקתני מתני' לא זה וזה שיש בהן רוח חיים כהרי האש שאין בו רוח חיים ואי כתב הני תרתי לא אתי אש מתרוייהו אלמא כל היכא דקתני לא ראי זה כראי זה ההוא דבעי אגמורי חבריה מיניה נקיט ברישא כדקתני מתני' וה"ק לא ראי זה כראי זה אין דין הכתוב בזה ראוי לנהוג בזה:
איצטריך. למיכתב קרן:

סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: מִידֵּי דַּהֲוָה אַעֶבֶד וְאָמָה,
עֶבֶד וְאָמָה - לָאו אַף עַל גַּב דְּכַוְּונָתָן לְהַזִּיק, אֲפִילּוּ הָכִי פְּטִירִי,
הָכִי נַמִי לָא שְׁנָא.

אָמַר **רַב אַשִׁי**:
אַטּוּ עֶבֶד וְאָמָה לָאו טַעֲמָא רַבָּה אִית בְּהוּ?!
שֶׁמָּא יַקְנִיטָנוּ רַבּוֹ, וְיֵלֵךְ וְיַדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ,
וְנִמְצָא זֶה מְחַיֵּיב אֶת רַבּוֹ מֵאָה מָנֶה בְּכָל יוֹם.

אֶלָּא פָּרֵיךְ הָכִי:
לֹא רְאִי הַקֶּרֶן - שֶׁכַּוְּונָתוֹ לְהַזִּיק, כִּרְאִי הַשֵּׁן - שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק,
וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן - שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, כִּרְאִי הַקֶּרֶן - שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ.

וְרֶגֶל מַאי?
שַׁיְּרֵיהּ?!

"בְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק" - לְאַתּוּיֵי רֶגֶל.

וְלִיתְנֵיהּ בְּהֶדְיָא!

אֶלָּא אָמַר **רָבָא**:
תָּנָא "שׁוֹר" לְרַגְלוֹ, וּ"מַבְעֶה" לְשִׁינּוֹ.
וְהָכִי קָאָמַר:
לֹא רְאִי הָרֶגֶל - שֶׁהֶזֵּיקָה מָצוּי, כִּרְאִי הַשֵּׁן - שֶׁאֵין הֶזֵּיקָה מָצוּי.
וְלֹא רְאִי הַשֵּׁן - שֶׁיֵּשׁ הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ, כִּרְאִי הָרֶגֶל - שֶׁאֵין הֲנָאָה לְהֶזֵּיקוֹ.

וְקֶרֶן מַאי?
שַׁיְּרֵיהּ?!

"בְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק" - לְאַתּוּיֵי קֶרֶן.

וְלִיתְנֵיהּ בְּהֶדְיָא!

בְּמוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן קָמַיְּרֵי,
בְּתַמִּין וּלְבַסּוֹף מוּעָדִין - לֹא קָמַיְּרֵי.

וּשְׁמוּאֵל מַאי טַעֲמָא לֹא אָמַר כְּרַב?

אָמַר לָךְ:
אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ - אָדָם,
הָא קָתָנֵי סֵיפָא: "שׁוֹר הַמּוּעָד, וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, וְהָאָדָם".

וְלִיתְנֵי בְּרֵישָׁא!

בְּנִזְקֵי מָמוֹן קָמַיְּרֵי,
בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ - לָא קָמַיְּרֵי.

וְרַב נַמִי הָא קָתָנֵי: "אָדָם" בְּסֵיפָא!

אָמַר לָךְ רַב:
הַהוּא לְמִחְשְׁבֵיהּ בַּהֲדֵי מוּעָדִין הוּא דַּאֲתָא.

רש"י

אפ"ה פטורין. כדאמרינן בפ' החובל (לקמן דף פז.) העבד והאשה פגיעתן רעה החובל בהן חייב והן שחבלו באחרים פטורין:
לאו טעמא רבה אית בהו. דאי מיחייבת ליה כל שעה שיכעיסנו רבו ילך וידליק גדישו של חבירו כדי לחייב את רבו:
אלא פריך ואימא הכי. לא ראי השור כראי המבעה דקתני במתני' ה"ק לא ראי הקרן שכוונתו להזיק כהרי השן שאין כוונתו להזיק אלא להנאתה מתכוונת הלכך אי כתב קרן לא הוה נפיק שן מינה:
ולא הרי השן שיש הנאה להזיקה כהרי הקרן כו'. ואי כתב שן לא אתיא קרן מינה:
ורגל מאי. עביד ליה תנא דמתני' דלא תני:
שייריה. בתמיה:
וה"ק. הך דקתני מתני' לא הרי השור כהרי המבעה ה"ק כו':
רגל הזיקה מצוי. הלכך לא אתיא שן מינה:
רגל ובור שן ואש. מועדין מתחילתן לשלם נזק שלם דלא פליג רחמנא בין תם למועד אלא בנגיחה:
שור המזיק ברשות הניזק. שנכנס לרשות הניזק ונגח שם את שורו ואע"ג דתם הוא משלם נזק שלם וסתמא כר"ט דאמר לקמן (דף טו:) משונה קרן ברשות הניזק נזק שלם משלם:
בנזקי ממונו. בנזקין שממונו מזיק מיירי רישא: . בנזקי גופו. שהוא עצמו מזיק לא מיירי:
הא קתני אדם. בסיפא ולמה ליה למיתני ברישא:
למיחשביה בהדי מועדין הוא דאתא. דקתני חמשה תמין וחמשה מועדין וקחשיב להו ואזיל:

וּמַאי "לֹא הֲרֵי ..."?

הָכִי קָאָמַר:
לֹא רְאִי הַשּׁוֹר - שֶׁמְּשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר, כִּרְאִי הָאָדָם - שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר.
וְלֹא רְאִי הָאָדָם - שֶׁחַיָּיב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים, כִּרְאִי הַשּׁוֹר - שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעָה דְּבָרִים.

"הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק" - וְכִי שׁוֹר דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק?!

בְּמוּעָד.

וּמוּעָד דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק?!

כֵּיוָן דְּאִיַּיעַד, אוֹרְחֵיהּ הוּא.

וְאָדָם דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק?!

בְּיָשֵׁן.

יָשֵׁן דַּרְכּוֹ לְהַזִּיק?!

כֵּיוָן דְּכָיֵיף וּפָשֵׁיט אוֹרְחֵיהּ הוּא.

"וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ" - אָדָם - שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו הוּא!

וּלְטַעֲמִיךָ, הָא דְּתָנֵי קַרְנָא:
"אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין, וְאָדָם אֶחָד מֵהֶן",
אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו הוּא?!
אֶלָּא, כִּדְאָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּהוּ לְתַנָּא:
תְּנֵי: אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו.
ד,ב הָכָא נַמִי תְּנֵי: אָדָם שְׁמִירַת גּוּפוֹ עָלָיו.

מַתְקִיף לָהּ רַב מָרִי:
וְאֵימָא: "מַבְעֶה" - זֶה הַמַּיִם,
כְּדִכְתִיב: "כִּקְדַח אֵשׁ הַמָּסִים מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ" (ישעיה סד, א)!

מִי כְּתִיב 'מַיִם נִבְעוּ'? "תִּבְעֶה אֵשׁ" כְּתִיב!

מַתְקִיף לָהּ רַב זְבִיד:
וְאֵימָא "מַבְעֶה" - זֶה הָאֵשׁ,
דְּכִי כְּתִיב: "תִּבְעֶה" בְּאֵשׁ הוּא דִּכְתִיב!

אִי הָכִי, מַאי "הַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר"?

וְכִי תֵּימָא: פְּרוּשֵׁי קָמְפָרֵשׁ,
אִי הָכִי, "אַרְבָּעָה"? שְׁלֹשָׁה הָווּ!

וְכִי תֵּימָא: תָּנָא "שׁוֹר" דְּאִית בֵּיהּ תַּרְתֵּי,
אִי הָכִי, "לֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים" - אֵשׁ מַאי רוּחַ חַיִּים אִית בֵּיהּ?
וְתוּ: מַאי "בַּהֲרֵי הָאֵשׁ"?

רש"י

ומאי לא הרי. דקתני במתני' לא הרי השור כהרי המבעה לרב דאמר מבעה זה אדם:
שור מועד שנגח אדם ומת משלם כופר. הלכך אי כתב שור לא אתיא אדם מינה דאדם שהרג את חבירו במזיד נהרג בשוגג גולה ואינו משלם כופר: אדם החובל בחבירו חייב בארבעה דברים צער ריפוי שבת ובושת אבל נזק לא קא חשיב דשור נמי נזק משלם אבל בהנך ארבעה דברים אינו חייב כדמסיק בשילהי כיצד הרגל מועדת (לקמן כו.) דאמרי' כי יתן איש מום בעמיתו איש בעמיתו ולא שור בעמיתו:
וקא פריך הצד השוה כו'. לרב דאמר תנא שור וכל מילי דשור היכי מצי למיתני בקרן דרכו להזיק ולשמואל ליכא למיפרך דרגל ודאי דרכו לילך ולהזיק:
דכייף ופשיט. את רגליו:
אורחיה הוא. לשבר כלים שבצד מרגלותיו:
וקא פריך מאי האי דקתני ושמירתן עליך. לשון זה אינו שייך אלא בנזקי ממונו:
ה"נ תני אדם שמירת גופו עליו. והאי דקתני ושמירתן עליך אשארא:
אימא מבעה זה המים. שאם שופך אדם מימיו לרה"ר ובא אחר ונטנפו כליו חייב השופכן:
כקדוח אש המסים. כמו שהאש שורף דבר הנימס כגון זפת ושעוה וכל מיני רבב:
מים תבעה אש. וכמים שמבעבעים את האש כשנותנין מים על האש נעשים כמין אבעבועות הרתיחות וסיפא דקרא הכי הוא להודיע שמך לצריך כן תודיע שמך לצריך כשתאבדם מן העולם:
מי כתיב מים נבעו. לשון רבים דליהוי משמע דמבעה אמים קאי שהן מבעבעין את האש:
תבעה אש כתיב. דמשמע שהאשה מבעבע המים דתבעה לשון יחיד ולשון נקבה:
פרושי קא מפרש. המבעה זה ההבער:
דאית ביה תרתי. שן ורגל וקרן לא קחשיב דבתמין לא קמיירי:
מאי לא זה וזה. דקתני מתני' אשור ומבעה לא זה וזה שיש בהן רוח חיים ואי מבעה היינו אש מי איתי בו רוח חיים:
אבות. קרי להנך דכתיבן בקרא:

4. ד, ב – ה, א

תָּנֵי רַב אוֹשַׁעְיָא:
"שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲבוֹת נְזִיקִין:
שׁוֹמֵר חִנָּם,
וְהַשּׁוֹאֵל,
נוֹשֵׂא שָׂכָר,
וְהַשּׂוֹכֵר,
נֵזֶק,
צַעַר,
וְרִיפּוּי,
שֶׁבֶת,
וּבוֹשֶׁת.
וְאַרְבָּעָה דְּמַתְנִיתִין,
הָא תְּלֵיסַר".

וְתַנָּא דִּידָן מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי הָנֵי?
בִּשְׁלָמָא לִשְׁמוּאֵל: בְּנִזְקֵי מָמוֹן קָמַיְירֵי, בְּנִזְקֵי גּוּפוֹ לָא קָמַיְירֵי.
אֶלָּא לְרַב, לִיתְנֵי!

תָּנָא אָדָם וְכָל מִילֵּי דְּאָדָם.

וּלְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא נַמִּי הָא תָּנֵי לֵיהּ אָדָם!

תְּרֵי גַּוְונֵי אָדָם.
תָּנָא אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם,
וְתָנָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר.

אִי הָכִי,
שׁוֹר נַמִּי,
לִיתְנֵי תְּרֵי גַּוְונֵי שׁוֹר,
לִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר,
וְלִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם!

הַאי מַאי?
בִּשְׁלָמָא אָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר, נָזֵק הוּא דִּמְשַׁלֵּם,
אָדָם דְּאַזִּיק אָדָם מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה דְּבָרִים.
אֶלָּא שׁוֹר, מַה לִּי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר, מַה לִּי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם,
אִידִּי וְאִידִּי נָזֵק הוּא דִּמְשַׁלֵּם!

וְהָא "שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר" - דְּאָדָם דְּאַזִּיק שׁוֹר הוּא - וְקָתָנֵי!

תָּנֵי הֵזֵּיקָא דִּבְיָדַיִם,
וְקָתָנֵי הֵזֵּיקָא דִּמְמֵילָא.

תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא:
"עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲבוֹת נְזִיקִין:
תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,
וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה,
וְגַנָּב,
וְגַזְלָן,
וְעֵדִים זוֹמְמִין,

רש"י

שומר חנם. חייב בפשיעה והשואל חייב אפילו באונסין ושוכר ונושא שכר חייבים בגניבה ואבידה וכ"ש בפשיעה וכולהו כתיבי כדתני בפרק השואל בבבא מציעא (דף צד:) פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם שניה בשומר שכר שלישית בשואל הלכך אבות נינהו ולקמן בעי מאי נינהו תולדות:
נזק. החובל בחבירו נותן לו מה שהוא שוה עכשיו פחות מבתחילה:
צער. אומדין כמה אדם העומד ידו ליקצץ ע"י חרב רוצה ליתן כדי שיתקצץ לו ע"י סם דלית ליה צער כולי האי:
וריפוי ושבת ובושת. כולהו יליף מקראי בפרק החובל (לקמן דף פה.) וכיון דכתיבי אבות נינהו:
כל הנך. דר' אושעיא הוא עצמו מזיק דהנך ד' שומרים הן עצמם הזיקו הואיל ולא שמרו כראוי ובנזקין דאזיק גופו לא קמיירי מתני':
אלא לרב. דאמר מבעה זה אדם הואיל ומיירי תנא דמתני' ליתני הני:
תנא אדם. מבעה דמתני':
תנא אדם דאזיק שור. כלומר נזקי ממון דהא מבעה דומיא דבור קתני ובור לא מיירי בנזקי אדם דרחמנא פטריה לגמרי כדתניא לקמן (דף נג:) שור ולא אדם חמור ולא כלים ואדם דאזיק שור היכא כתיב דקרי ליה אב דכתיב ומכה נפש בהמה ישלמנה:
בשלמא אדם דאזיק שור כו'. וכיון דלא דמי חיובינהו להדדי תני להו בתרתי:
אדם דאזיק אדם. כגון ה' דברים דחובל בחבירו ולקמיה פריך הא ד' שומרין דר' אושעיא אדם דאזיק שור הוא:
וקתני. רבי אושעיא:
אבות דמתני'. הזיק דבידים ד' שומרין הזיק דממילא:
תשלומי כפל. אם המצא תמצא בידו הגנבה:
תשלומי ארבעה וחמשה. בטובח ומוכר:
וגנב. שמשלם ע"פ עצמו ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד וכגון שהודה מעצמו דמודה בקנס פטור כדאמרינן אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים והיינו קנס ואמרינן בפ' מרובה (לקמן דף סד:) פרט למרשיע את עצמו:
וגזלן. נמי אב הוא דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל (ויקרא ה):

וְהָאוֹנֵס,
וְהַמְפַתֶּה,
וּמוֹצִיא שֵׁם רַע,
וְהַמְטַמֵּא,
וְהַמְדַמֵּעַ,
וְהַמְנַסֵּךְ.
וְהָנֵי תְּלֵיסַר,
הָא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה".

וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא - מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי הָנֵי?

בְּמָמוֹנָא קָמַיְירֵי,
בִּקְנָסָא לֹא קָמַיְירֵי.

"גַּנָּב וְגַזְלָן", דְּמָמוֹנָא הוּא - לִיתְנֵי!

הָא קָתָנֵי לֵיהּ: "שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל".

וְרַבִּי חִיָּיא נַמִּי הָא תָּנָא לֵיהּ: "שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל"!

תָּנֵי מָמוֹנָא,
דְּאָתָא לִידֵיהּ בְּהֵיתֵּירָא,
וְקָתָנֵי מָמוֹנָא דְּאָתָא לִידֵיהּ בְּאִיסּוּרָא.

ה,א עֵדִים זוֹמְמִים דְּמָמוֹנָא הוּא - לִיתְנֵי!

סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא,
דְּאָמַר: אֵין מְשַׁלְּמִין עַל פִּי עַצְמָן.

אִי סָבַר לֵיהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא,
לִיתְנֵי תְּרֵי גַּוְוֵנֵי שׁוֹר,
לִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק שׁוֹר,
וְלִיתְנֵי שׁוֹר דְּאַזִּיק אָדָם,
דְּתָנַן:
"**רַבִּי עֲקִיבָא** אוֹמֵר:
אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בְּמוֹתָר נָזֶק שָׁלֵם" (בבא קמא לג.)!

הָא תַּבְרֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְגִזֵּיזֵיהּ,
דְּתַנְיָא:
"**רַבִּי עֲקִיבָא** אוֹמֵר:
יָכוֹל אַף תָּם שֶׁחָבַל בָּאָדָם יְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "יֵעָשֶׂה לוֹ"[12] (שמות כא, לא),
מִגּוּפוֹ מְשַׁלֵּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם מִן הָעֲלִיָּיה".

"הָאוֹנֵס, וְהַמְפַתֶּה, וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע", דְּמָמוֹנָא הוּא - לִיתְנֵי!

מַה נַּפְשָׁךְ
אִי נָזֶק - תָּנָא לֵיהּ.
אִי צַעַר - תָּנָא לֵיהּ.
אִי בּוֹשֶׁת - תָּנָא לֵיהּ.

[12] אוֹ בֵּן יִגַּח אוֹ בַּת יִגַּח כַּמִּשְׁפָּט הַזֶּה יֵעָשֶׂה לוֹ

רש"י

אונס ומפתה. כתיבי חמשים כסף כתיב באונס (דברים כב) ובמפתה כתיב (שמות כב) כסף ישקל כמוהר הבתולות כמוהר בתולים של אונס דהיינו חמשים כסף:
מוציא שם רע. כתיב וענשו אותו מאה כסף (דברים כב):
מטמא. תרומה:
מדמע. תרומה בחולין:
ומנסך. יין לע"ז ובמס' גיטין (דף נב:) מפרש אמאי לא קם ליה בדרבה מיניה. מטמא מדמע ומנסך לא כתיבי בהדיא ואפ"ה הוו אבות שבכלל נזק הן ונזק ממון כתיב בתורה (ויקרא כד) מכה נפש בהמה ישלמנה ומנסך את היין ליכא למימר שניסכו ביין נסך שזרק בו דלא קמחסריה ולא מידי דהא מזבין ליה בר מדמי יין נסך שבו:
ומטמא. שמגיע שרץ בתרומת כהן דאפסדה מיניה:
גנב. המודה מעצמו וגזלן דלא משלמי אלא קרן ליתני:
תנא ליה שומר חנם והשואל. דהתם נמי שייך גניבה כגון שטען שנגנב הימנו והרי היא בידו ואמרינן בפרק מרובה (לקמן דף סג:) דטוען טענת גנב כגנב וטוען טענת גזלן כגזלן והא דנקט הכא והשואל לאו דוקא דהא לא משכחת ביה דנפטר לא בטוען טענת גנב ולא בטוען טענת גזלן שהרי הוא חייב בכולו:
דאתא לידיה בהיתירא. שומר חנם אע"ג דהשתא טוען טענת גנב שנגנב הימנו מיהו מעיקרא כי אתא לידיה בהיתירא אתא לידיה וגנב וגזלן ממונא אתא לידיה באיסורא:
עדים זוממין דממונא הוא. דכל המשלם יותר ע"מ שהזיק כגון כפל ותשלומי ארבעה וחמשה קרי קנס כדלקמן בהך פירקין (ד' טו:) וכגון כל דבר קצוב האמור בתורה כגון חמשים של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כולהו הוי קנסא אבל מידי אחרינא ממונא:
סבר לה כר"ע. דאמר במס' מכות בפ"ק (ד' ג.) עדים זוממין אין משלמים על פי עצמן כגון אם הוזמו בב"ד זה ולא הספיק בעל דין להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר והודו שם בב"ד ואמרו הוזמנו בבית דינו של פלוני פטורין אלמא קנסא הוא ומודה בקנס פטור:
אי ר"ע ליתני תרי גווני שור. דהא לר"ע יש חילוק בין תשלומין של שור דאזיק שור דלא משלם אלא חצי נזק לתשלומי שור דאזיק אדם דתנן לקמן בפ' המניח את הכד (דף לג.) ר"ע אומר כו':
במותר. אם חבל אדם בשור תם ותם באדם ושמו ב"ד חבלה שחבל שור באדם יותר מחבלה שחבל האדם בשור משלם בעל השור אותו עודף:
לגזיזיה. לכח אגרופו כדאמר בסנהדרין בפ"ק (דף ז.) אדייה לגזיזה וקם:
יכול ישלם תם שחבל באדם מן העלייה ת"ל כו'. ואשתכח דלא משלם נזק שלם אלא כמו שהשור שוה:
אונס ומפתה דממונא הוא. שחמשים כסף לבד הוי קנס אבל יש בו פגם ששוה עכשיו פחות מדמעיקרא כדאמר בכתובות (דף מ.) ובושת דממונא הוא:
ה"ג מה נפשך. משום מאי איצטריך ליה למיתני אי משום צער תנא ליה:

אִי פְּגָם - הַיְינוּ נָזָק.
מַה אִית לָךְ לְמֵימַר - קְנָסָא?
בִּקְנָסָא - לֹא קָמַיְירֵי!

"הַמְטַמֵּא, וְהַמְדַמֵּעַ, וְהַמְנַסֵּךְ", דְּמָמוֹנָא הוּא - לִיתְנֵי!

מַה נַּפְשָׁךְ,
אִי הֶיזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק - הָא תָּנָא לֵיהּ נָזָק,
אִי הֶיזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק- הֲוָה לֵיהּ קְנָסָא,
וּבִקְנָסָא לֹא קָמַיְירֵי.

לֵימָא קָסָבַר רַבִּי חִיָּיא הֶיזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִיכָּר לֹא שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק,
דְּאִי שְׁמֵיהּ הֶיזֵּק הָא תָּנָא לֵיהּ "נָזָק"!

תָּנָא הֶיזֵּקָא דְּמִינְכְּרָא,
וְתָנָא הֶיזֵּקָא דְּלֹא מִינְכְּרָא.

בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידָן,
תָּנָא מִנְיָינָא לְמַעוּטֵי דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא.
וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, תָּנָא מִנְיָינָא לְמַעוּטֵי דְּרַבִּי חִיָּיא.
אֶלָּא מִנְיָינָא דְּרַבִּי חִיָּיא לְמַעוּטֵי מַאי?

לְמַעוּטֵי מוֹסֵר, וּמְפַגֵּל.

וְלִיתְנֵי!
בִּשְׁלָמָא מְפַגֵּל - בְּקָדָשִׁים לֹא קָמַיְירֵי,
אֶלָּא מוֹסֵר - מַאי טַעְמָא לֹא תָּנֵי?

שַׁאנִי מוֹסֵר דְּדִיבּוּרָא,
וּבְדִיבּוּרָא לֹא קָמַיְירֵי.

וְהָא "מוֹצִיא שֵׁם רַע" דְּדִיבּוּרָא הוּא וְקָתָנֵי!

דִּיבּוּרָא דְּאִית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה הוּא.

וְהָא "עֵדִים זוֹמְמִין" דִּיבּוּרָא דְּלֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה הוּא, וְקָתָנֵי!

הָתָם, אַף עַל גַּב דְּלֵית בֵּיהּ מַעֲשֶׂה,
רַחְמָנָא קְרֵייהּ מַעֲשֶׂה,
דִּכְתִיב: "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו"[13] (דברים יט, יט),

בִּשְׁלָמָא לְתַנָּא דִּידָן תָּנָא "אָבוֹת" מִכְּלַל דְּאִיכָּא תּוֹלְדוֹת.
אֶלָּא לְרַבִּי חִיָּיא וְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא, אָבוֹת מִכְּלַל דְּאִיכָּא תּוֹלְדוֹת,
תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מַאי נִיהוּ?

אָמַר **רַבִּי אַבָּהוּ**:
כּוּלָּן, כְּאָבוֹת לְשַׁלֵּם מִמֵּיטַב.

מַאי טַעְמָא?

רש"י

מדמע. מערב תרומה עם חולין של חבירו דהשתא מזבין להו בזול לפי שאין יכול לאוכלה אלא כהן:
מנסך. שניסך יין חבירו לע"ז ואסרו בהנאה הואיל ועביד ביה מעשה בגופיה דיין:
שאינו ניכר. כגון הכא דאין הנזק ניכר בתוך הפירות דלא חסר להו:
לימא קסבר רבי חייא לא שמיה היזק. ומשום דקנס הוא תני דלא הוי בכלל אבות דרבי אושעיא:
אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי. דלא מחשיב בהדייהו:
מוסר. מלשין שמוסר ממון חבירו לעובד כוכבים:
ומפגל. כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת לשום שלמים דאין הקרבן עולה לחובת בעליו וצריך אחר:
וליתני ליה. ר' חייא האי מוסר:
מוציא שם רע דיבורא דאית ביה מעשה. בעילה:
מכלל דאיכא תולדות. כדפרשינן לעיל לכל חד וחד נגיפה ונשיכה לקרן נתחככה להנאתה תולדה דשן וכן לכולן:

[13] וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ

אַתְיָא: "תַּחַת"[14] (שמות כא, לו),
"נְתִינָה"[15] (שמות כא, לב),
"יְשַׁלֵּם"[16] (שמות כא, ד),
"כֶּסֶף"[17] (שמות כא, לד).

רש"י

תחת נתינה כו'. דבכולהו כתיב או תחת וגמרינן תחת תחת משור מועד דכתיב ביה שור תחת השור מה התם ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה מיטב שדהו אף כאן מיטב שאם בא לשלם קרקע לניזק בשביל הזיקו מגביהו מן העידית או נתינה וגמר נתינה נתינה משור שנגח את העבד דכתיב ביה יתן לאדוניו או ישלם וגמר משן ורגל דכתיב בהן מיטב כרמו ישלם או כסף וגמרי מבור דכתיב ביה כסף ישיב לבעליו וארבע אבות גמירי כולהו משן ורגל בשומר חנם כתיב אשר ירשיעון אלהים ישלם בשואל כתיב בעליו אין עמו שלם ישלם בנושא שכר כתיב אם גנוב יגנב מעמו ישלם שוכר אינו כתוב בתורה אבל דינו כנושא שכר בנזק דחובל בחבירו כתיב נתינה כן ינתן בו והיינו ממון הניתן מיד ליד כדדרשינן בהחובל (לקמן דף פד.) בצער כתיב פצע תחת פצע ודרשינן ליה לקמן בהחובל (דף פה.) פצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק בריפוי ושבת כתיב נתינה שבתו יתן ורפא ובשבת כתיב תחת גבי אונס ומפתה דכתיב תחת אשר עינה ודרשינן בכתובות בפרק אלו נערות (דף מ:) חמשים כסף תחת העינוי מכלל דאיכא בושת ופגם לישנא אחרינא הואיל וכתיב בחובל בחבירו תחת דכתיב תחת פצע כולהו חמשה דברים דידיה מהתם גמרינן בתשלומי כפל כתיב ישלם שנים ובתשלומי ארבעה וחמשה כתיב חמשה בקר ישלם תחת וגו' וקרן דגנב בכלל כפל הוא ובגזל כתיב נתינה ונתן לאשר אשם לו (במדבר ה) בעדים זוממין כתיב בהו נפש בנפש (דברים יט) וכמאן דכתיב תחת דמי באונס ומפתה ומוציא שם רע כתיב כסף ונתן לאבי הנערה חמשים כסף (שם כב) היינו אונס מפתה כסף ישקול כמוהר הבתולות (שמות כב) במוציא שם רע וענשו אותו מאה כסף (דברים כב) מטמא ומדמע ומנסך בכלל נזק הן ובנזק כתיב ביה תחת:

---

[14] אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ

[15] אִם עֶבֶד יִגַּח הַשּׁוֹר אוֹ אָמָה כֶּסֶף שְׁלֹשִׁים שְׁקָלִים יִתֵּן לַאדֹנָיו וְהַשּׁוֹר יִסָּקֵל

[16] אִם אֲדֹנָיו יִתֶּן לוֹ אִשָּׁה וְיָלְדָה לוֹ בָנִים אוֹ בָנוֹת הָאִשָּׁה וִילָדֶיהָ תִּהְיֶה לַאדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְגַפּוֹ

[17] בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ

5. ה, א – ו, ב

"לֹא הֲרֵי הַשּׁוֹר בַּהֲרֵי הַמַּבְעֶה".

מַאי קָאָמַר?

אָמַר **רַב זְבִיד** מִשְּׁמֵיהּ דְּ**רָבָא**:
הָכִי קָאָמַר:
לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא חָדָא, וְתֵיתֵי אִידָךְ מִינֵּיהּ,
הֲדַר אָמַר: חֲדָא מֵחֲדָא לֹא אַתְיָא.

"וְלֹא זֶה וְזֶה שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים".
מַאי קָאָמַר?

אָמַר **רַב מְשַׁרְשִׁיָּא** מִשְּׁמֵיהּ דְּ**רָבָא**:
הָכִי קָאָמַר:
ה,ב לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא תַּרְתֵּי, וְתֵיתֵי אִידָךְ מִינַּיְיהוּ.
הֲדַר אָמַר: חֲדָא מִתַּרְתֵּי לָא אָתֵי.

אָמַר **רָבָא**:
וְכוּלְּהוּ, כִּי שָׁדֵית בּוֹר בֵּינַיְיהוּ,
אָתְיָא כּוּלְּהוּ בְּ'מַה הַצַּד'.
לְבַר מִקָּרֵן,
מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרַךְ:
מַה לְכוּלְּהוּ שֶׁכֵּן מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן.
וּלְמַאן דְּאָמַר אַדְּרַבָּה, קָרֶן עֲדִיפָא שֶׁכַּוָּנָתוֹ לְהַזִּיק,
אֲפִילּוּ קָרֶן נַמִּי אָתְיָא.

אֶלָּא, לְמַאי הִלְכְתָּא כָּתְבִינְהוּ רַחֲמָנָא?

לְהִלְכוֹתֵיהֶן.

קָרֶן - לְחַלֵּק בֵּין תַּמָּה לְמוּעָדֶת.
שֵׁן וְרֶגֶל - לְפוֹטְרָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.
בּוֹר - לִפְטוֹר בּוֹ אֶת הַכֵּלִים.

וּלְרַבִּי יְהוּדָה דִּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי כֵלִים בְּבוֹר?

לִפְטוֹר בּוֹ אֶת הָאָדָם.

אָדָם - לְחַיְּיבוֹ בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים.
אֵשׁ - לִפְטוֹר בּוֹ אֶת הַטָּמוּן.

וּלְרַבִּי יְהוּדָה דִּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי טָמוּן בְּאֵשׁ, לְאַתּוּיֵי מַאי?

ו,א לְאַתּוּיֵי - לִיחֵכָה נִירוֹ, וְסִכְסְכָה אֲבָנָיו.

רש"י

מאי קאמר. למה לי למיתני כלל:
ותיתי אידך מינה. במה מצינו בשור שהוא מזיק וחייב אף המבעה שהוא מזיק יהא חייב:
לא אתיא. כדמפרש לעיל רב לטעמיה ושמואל לטעמיה:
לכתוב רחמנא תרתי. שור ומבעה ותיתי אש מינייהו דכי פרכת מה לקרן שכן כוונתו להזיק איכא למימר שן תוכיח מה לשן שיש הנאה להזיקו קרן יוכיח ולרב דאמר מבעה זה אדם תיתי הכי כי פרכת מה לשור שכן כוונתו להזיק תאמר באש אדם יוכיח שאפילו אין כוונתו להזיק חייב כדתנן (לקמן דף כו.) אדם מועד בין ער בין ישן מה לאדם שכן חייב בארבעה דברים שור יוכיח הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך אף אני אביא אש:
הדר אמר חדא מתרתי נמי לא אתיא. דלא ראי קרן ומבעה שיש בהן רוח חיים כהרי אש כו':
וכולהו כי שדית בור בינייהו אתיא. אי כתיב בור וחדא מהנך אתיא כולהו [מההוא ומאידך] בצד השוה דאי כתיב בור וקרן אתיא שן מינייהו הכי מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב שן שדרכו לילך ולהזיק לא כל שכן מה לבור שכן תחילת עשייתו עומד לנזק תאמר בשן קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה שבהן שדרכן להזיק וממונך כו' אף אני אביא שן וכן רגל מקרן ובור דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל קרן יוכיח מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וכן אש מקרן ובור בכולן תחילת הדין מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב אלו כולן שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש מה לבור שכן תחילת עשייתו כו' וכן אי כתב רחמנא בור ושן אתו כולהו אינך נמי לבר מקרן בהאי דינא מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן וכן אדם מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בכל אלו שן תוכיח מה לשן שכן יש הנאה להזיקו תאמר בכל אלו בור תוכיח הצד השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא מינייהו דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבבור ושן שכן מועדים מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתיב בור ורגל אתיא כולהו מהא דינא דבור לבר מקרן דכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בשן ואש ואדם רגל יוכיח מה לרגל שכן הזיקו מצוי דכל שעה היא מהלכת תאמר בכל אלו בור יוכיח וחזר הדין הצד השוה כו' אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא דמה להצד השוה שבהן שמועדין מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתב בור ואש הוה אתו אינך בהאי דינא מבור וכי פרכת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר ברגל ושן ואדם אש תוכיח מה לאש שכן מועדת לאכול בין שראוי לה בין שאינו ראוי לה כגון עצים כלים ואבנים תאמר בשן שאינה מועדת אלא לדבר הראוי לה בור יוכיח שאינו מועד אלא לדבר הראוי לה דבר שאינו ראוי לה מאי ניהו אדם דכתיב ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים דאם נפל בבור אדם וכלים פטור בעל הבור הצד השוה שבהן כו' אף אני אביא שן ואתו אדם ורגל בפלגי דינא דכי אמרת אש תוכיח ליכא למיפרך מה לאש מידי אבל קרן לא אתיא דמה להצד השוה בבור ואש שכן מועדים מתחילתן ולהכי נקט רבא בור דמחד מאידך לא מצי למימר כי שדית חד בינייהו אתו כולהו מההוא ומחד מאידך דהא מכל תרי מינייהו לא הוה אתו לא קרן ולא בור קרן מאש ורגל ושן ואדם לא דמה לכולהו שכן מועדין מתחילתן ובור נמי לא אתיא דמה לכולהו שכן דרכן לילך ולהזיק ואי קשיא לך לימא כי שדית קרן בינייהו אי נקט קרן איכא תרי דלא אתי מינה ומחד מאידך דאי נקט או רגל או שן או אדם בהדי קרן לא אתיא אש מינייהו דפרכינן מה להצד השוה שבהם שיש בהם רוח חיים וכן בור נמי לא אתיא מינייהו ואי נקט אש בהדי קרן לא אתיא שן ובור מינייהו דכי פרכינן מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה כגון כלים תאמר בשן דפטור על הכלים כדתנן במתניתין ליכא למימר קרן יוכיח ובור נמי לא אתי מינייהו שכן דרכן לילך ולהזיק מה שאין כן בבור:
ולמאן דאמר כו'. לא איתפרש היכא:
להלכותיהן. למה שיש בזה מה שאין בזה:
לפוטרן ברשות הרבים. דכתיב בהו ובער בשדה אחר דלא חייבין אלא ברשות הניזק:
פלוגתא דרבי יהודה ורבנן. לקמן בשילהי פרק שור שנגח את הפרה ודרשה דבור נראה בעיני דכדי נסיב לה דהא בור איצטריכא ליה למיכתב דהא מכל תרי מינייהו לא נפק דכולהו דרכן לילך ולהזיק לבר מבור אלא איידי דדריש להלכות האחרים נקט לה נמי:
לפטור בו את האדם. כדדרשינן שור ולא אדם:
אדם. להכי כתביה רחמנא:
לחייבו בארבעה דברים. צער ריפוי שבת ובושת משא"כ בכל הני:
לפטור בו את הטמון. שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר דכתיב ביה (שמות כב) או הקמה ודרשינן בשילהי הכונס צאן לדיר (לקמן דף ס.) מה קמה בגלוי אף כל גלוי לאפוקי טמון דלא מה שאין כן בשור ובור ומבעה ורבי יהודה קא פליג התם:
לאתויי ליחכה נירו. שאם ליחכה האש חרישתו של חבירו או סכסכה אבניו חייב באבנים שייך לשון סכסוך שלא נשרפו לגמרי אלא שסכסכה ונדבקה האש בהן וסכסכה מעט כדאמרינן (חולין דף יז:) גבי פגימת סכין מסוכסכת מרוח אחת שלא נפגמה מב' צדדין לגמרי . ולהכי כתב אש לחייבו בהני דנפקא לן התם מאו השדה דלא שמעינן מהנך דמתניתין הא מילתא דליחייב בדבר שאינו ראוי לה כגון הכא שאין עיקר אש בכך:

6. ו, א

"הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן [- שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ]".

לְאַתּוּיֵי מַאי?

אָמַר **אַבָּיֵי**:
לְאַתּוּיֵי אַבְנוֹ, סַכִּינוֹ, וּמַשָּׂאוֹ, שֶׁהִנִּיחָן בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ, וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה, וְהִזִּיקוּ.

הֵיכִי דָּמֵי?
אִי בַּהֲדֵי דְּקָא אָזְלִי קָא מַזְקִי - הַיְינוּ 'אֵשׁ'!
מַאי שְׁנָא 'אֵשׁ' דְּכֹחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ.
הָנֵי נַמִי כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בָּהֶן, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ!

וְאֶלָּא בָּתַר דְּנַיְיחִי,
אִי דְּאַפְּקְרִינְהוּ - בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ 'בּוֹר',
מַאי שְׁנָא 'בּוֹר' שֶׁכֵּן תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֵזֶק, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ.
הָנֵי נַמִי תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֵזֶק, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ!
אֶלָּא דְּלֹא אַפְּקְרִינְהוּ.
לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: "כּוּלָּם מִ'בּוֹרוֹ' לָמַדְנוּ" - הַיְינוּ 'בּוֹר'!

לְעוֹלָם דְּאַפְּקְרִינְהוּ וְלָא דָּמוּ לְ'בּוֹר',
מַה לְ'בּוֹר' שֶׁכֵּן אֵין כֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בּוֹ, תֹּאמַר בְּהָנֵי שֶׁכֹּחַ אַחֵר מְעוֹרָב בָּהֶן!
'אֵשׁ' תּוֹכִיחַ.
מַה לְ'אֵשׁ' שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק,
'בּוֹר' תּוֹכִיחַ.
וְחָזַר הַדִּין.

רָבָא אָמַר:
לְאַתּוּיֵי - 'בּוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל' בְּרַגְלֵי אָדָם וּבְרַגְלֵי בְּהֵמָה.

הֵיכִי דָּמֵי?
אִי דְּאַפְּקְרִינְהוּ - בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ 'בּוֹר',
מַאי שְׁנָא בּוֹר שֶׁכֵּן תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֵזֶק, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ,
הָנֵי נַמִי, תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֵזֶק, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ!
אֶלָּא דְּלֹא אַפְּקְרִינְהוּ.
לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: "כּוּלָּם מִ'בּוֹרוֹ' לָמַדְנוּ" - הַיְינוּ בּוֹר!

לְעוֹלָם דְּאַפְּקְרִינְהוּ וְלָא דָּמֵי לְ'בּוֹר',
מַה לְ'בּוֹר' שֶׁכֵּן מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ,
תֹּאמַר בְּהָנֵי שֶׁאֵין מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ לוֹ?

'שׁוֹר' יוֹכִיחַ,
מַה לְ'שׁוֹר' שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק!
'בּוֹר' תּוֹכִיחַ.
וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה.

רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמַר:
לְאַתּוּיֵי - הָא דְּתַנְיָא:
"כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ: "פּוֹתְקִין בְּיִבּוֹתֵיהֶן, וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן",
בִּימוֹת הַחַמָּה - אֵין לָהֶם רְשׁוּת,
בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת.
אַף עַל פִּי שֶׁבִּרְשׁוּת, אִם הִזִּיקוּ - חַיָּיבִים לְשַׁלֵּם".

רש"י

הצד השוה שבהן שדרכן להזיק כו'. דמשמע אף כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך ומאי מצית לאתויי:
היינו אש. דתולדה דאש היא דמאי שנא אש מינה שכן כח אחר מעורב בה הני נמי כח אחר כו':
בתר דנייחי. מזקי בהן שור או חמור:
אי דאפקריה בין לרב בין לשמואל. דפליגי בהפקר בפ' המניח את הכד (לקמן דף כח:):
היינו בור. דתרוייהו אמרי כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דחייב דכי היכי דחיובא דבור הוא ברה"ר דהוי הפקר כדאמרינן בפ' שור שנגח את הפרה (לקמן דף מט:) שעל עסקי כרייה ופתיחה באה לו אף כל תקלתו שהפקיר חייב דהא נמי תחילת עשייתן לנזק דהוה ליה לאסוקי אדעתיה דסופו ליפול ברוח מצויה:
אש תוכיח. והיינו דנקט במתני' הצד השוה:
שכן דרכו לילך כו'. אבל אלו לא הזיקו בהליכתן אלא השור והחמור נתקל בהן:
וחזר בהן הדין. דאיכא למפרך מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו ואתיא בהצד השוה דמתניתין:
בורו המתגלגל. כגון הניח אבן ברה"ר ובעודה במקומה לא הזיקה וגלגלה רגלי אדם ובהמה למקום אחר והזיקה שם:
אי בהדי דאזלי מזקי כו'. לא גרס והכי גרסינן היכי דמי אי דאפקרה בין לרב בין לשמואל כו':
מעשיו. כרייתו גרמה את ההיזק אבל מעשיו של זה לא הזיקו אלא רגלי אדם ובהמה שגלגלוהו:
שור יוכיח. שאין מעשה בעלים גרמו ההיזק אלא ממונו הזיק והיינו הצד השוה דנקט במתניתין:
כל אלו שאמרו. וקחשיב ואזיל להו אלו הפותקים ביבותיהם וגורפים מערותיהם כלומר כל אלו שאמרו חכמים שיש להן רשות להשליך נזקיהן לרה"ר ואלו הן פותקין ביבותיהן פותחין צינורותיהן המקלחים שופכים ששופכין מחצריהן לר"ה:
וגורפין מערותיהן. ומשליכין זבליהן לרה"ר:
בימות החמה אין להם רשות. מפני שהרחוב נאה והוא מקלקלו אבל בימות הגשמים שהרחובות מלוכלכות יש להן רשות:
ואע"פ שברשות. ב"ד משליכין אם הזיקו חייבין:

הֵיכִי דָּמֵי?
אִי בַּהֲדֵי דְּקָאָזְלִי מַזְקִי - כּחוֹ הוּא,
אֶלָּא בָּתַר דְּנַיֵּיח.
הֵיכִי דָּמֵי?
אִי דְּאַפְקְרִינְהוּ - בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל - הַיְינוּ 'בּוֹר',
מַאי שְׁנָא 'בּוֹר' דִּתְחִילַּת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֵזֶק, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ,
הָנֵי נַמִי תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֵזֶק, וּמָמוֹנְךָ, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ!

אֶלָּא דְּלֹא אַפְקְרִינְהוּ.
לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: "כּוּלָּם מִ"בּוֹרוֹ" לָמַדְנוּ" הַיְינוּ 'בּוֹר'!

לְעוֹלָם דְּאַפְקְרִינְהוּ,
וְלָא דָּמֵי לְ'בּוֹר',
מַה לְ'בּוֹר' שֶׁכֵּן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת,
תֹּאמַר בְּהָנֵי דְּבִרְשׁוּת.

ו,ב 'שׁוֹר' יוֹכִיחַ.
מַה לְ'שׁוֹר' שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק!
'בּוֹר' תּוֹכִיחַ.
וְחָזַר הַדִּין.

רָבִינָא אָמַר:
לְאַתּוּיֵי - הָא דִּתְנַן:
"הַבּוֹתֵל וְהָאִילָן שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם.
נָתְנוּ לוֹ זְמַן לָקוֹץ אֶת הָאִילָן, וְלִסְתּוֹר הַבּוֹתֵל,
וְנָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר,
לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּיב" (בבא מיעא קיז:).

הֵיכִי דָּמֵי?
אִי דְּאַפְקְרָהּ - בֵּין לְרַב בֵּין לִשְׁמוּאֵל הַיְינוּ 'בּוֹר',
מַאי שְׁנָא 'בּוֹר' דְּהֶזֵּיקוֹ מָצוּי, וּשְׁמִירָתוֹ עָלֶיךָ,
הָנֵי נַמִי הֶזֵּיקָן מָצוּי, וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ.
אִי דְּלֹא אַפְקַרִינְהוּ, לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר: "כּוּלָּם, מִ'בּוֹרוֹ' לָמַדְנוּ" - הַיְינוּ בּוֹר!

לְעוֹלָם דְּאַפְקְרִינְהוּ, וְלָא דָּמֵי לְ'בּוֹר',
מַה לְ'בּוֹר' שֶׁכֵּן תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֵזֶק,
תֹּאמַר בְּהָנֵי שֶׁאֵין תְּחִילַּת עֲשִׂיָּתָן לְנֵזֶק!
'שׁוֹר' יוֹכִיחַ
מַה לְ'שׁוֹר' שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק!
'בּוֹר' תּוֹכִיחַ.
וְחָזַר הַדִּין.

רש"י

כחו הוא. והיינו אדם ותנא ליה במתניתין:
שור יוכיח. שברשות ב"ד הוא מהלך ברה"ר שהרי כל אדם יש לו רשות בכך ואם הזיק חייב אף אני אביא כו' והיינו הצד השוה דמתני':
נתנו לו זמן. ב"ד:
מאי שנא בור שכן הזיקו מצוי. שדרך שנופלין שם בהמות ואי קשיא הא מילתא דאמרן לעיל דרגל הזיקה מצוי ולא בור לאו פירכא היא דבור הזיקו מצוי אבל אינו מצוי כ"כ כי רגל שכל שעה היא מהלכת:
תחילת. בנין הכותל ונטיעת האילן לא היה לנזק:

רש"י

7. ו, ב

"בְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק".

"חָב הַמַּזִּיק"?!
'חַיָּיב הַמַּזִּיק' מִיבָּעֵי לֵיהּ!

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב:
הַאי תַּנָּא יְרוּשַׁלְמִי הוּא,
דְּתָנֵי לִישְׁנָא קַלִּילָא.

8. ו, ב

[״וּבְשֶׁהִזִּיק - חָב הַמַּזִּיק] לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֵזֶק [בְּמֵיטַב הָאָרֶץ״].

תָּנוּ רַבָּנַן:

״מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם״[18] (שמות כב, ד),
״מֵיטַב שָׂדֵהוּ״ - שֶׁל נִיזָּק,
״וּמֵיטַב כַּרְמוֹ״ - שֶׁל נִיזָּק,
דִּבְרֵי **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**.
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא: לִגְבּוֹת לַנִּזָּקִין מִן הָעִידִּית,
וְקַל וָחוֹמֶר לְהַקְדֵּשׁ״.

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל,
אָכַל שְׁמֵינָה - מְשַׁלֵּם שְׁמֵינָה,
אָכַל כְּחוּשָׁה - מְשַׁלֵּם שְׁמֵינָה?!

אָמַר **רַב אִידִּי בַּר אָבִין**:
הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן: כְּגוֹן שֶׁאָכַל עֲרוּגָה בֵּין הָעֲרוּגוֹת,
וְלָא יָדְעִינַן: אִי כְּחוּשָׁה אָכַל,
אִי שְׁמֵינָה אָכַל - יְשַׁלֵּם שְׁמֵינָה.

אָמַר **רָבָא**:
וּמָה אִילּוּ יָדְעִינַן: דִּכְחוּשָׁה אָכַל - לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא כְּחוּשָׁה,
הָשְׁתָּא דְּלָא יָדְעִינַן: כְּחוּשָׁה אָכַל אוֹ שְׁמֵינָה אָכַל, מְשַׁלֵּם שְׁמֵינָה?!
הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה!

אֶלָּא, אָמַר **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב**:
הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן: כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה עִידִּית דְּנִיזָּק כְּזִיבּוּרִית דְּמַזִּיק.
וּבְהָא פְּלִיגִי:
רַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר: בִּדְנִיזָּק שָׁיְימִינַן.
וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר: בִּדְמַזִּיק שָׁיְימִינַן.

מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל?

נָאֱמַר ״שָׂדֶה״ (שמות כב, ד) לְמַטָּה וְנָאֱמַר ״שָׂדֶה״ (שמות כב, ד) לְמַעְלָה,
מַה ״שָׂדֶה״ הָאָמוּר לְמַעְלָה - דְּנִיזָּק,
אַף ״שָׂדֶה״ הָאָמוּר לְמַטָּה - דְּנִיזָּק.

וְרַבִּי עֲקִיבָא?

״מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם״ (שמות כב, ד),
דְּהָאִיךְ דְּקָא מְשַׁלֵּם.

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל?

אַהֲנֵי גְּזֵרָה שָׁוָה, וְאַהֲנֵי קְרָא.

״אַהֲנֵי גְּזֵרָה שָׁוָה״ - כִּדְקָאמִינָא.
״וְאַהֲנֵי קְרָא״ - כְּגוֹן דְּאִית לֵיהּ לַמַּזִּיק עִידִּית וְזִיבּוּרִית, וְעִידִּית לַנִּיזָּק, וְזִיבּוּרִית דְּמַזִּיק לֹא שַׁוְיָא כְּעִידִּית דְּנִיזָּק,
דְּמְשַׁלֵּם לֵיהּ מִמֵּיטַב דִּידֵיהּ,
דְּלָא מָצֵי אָמַר לֵיהּ: ״תָּא אַתְּ גְּבֵי מִזִּיבּוּרִית״, אֶלָּא גְּבֵי מִמֵּיטַב.

---

[18] כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם

רש״י

מיטב שדהו של ניזק. שאם אכלה ערוגה בשדהו שמין ערוגה משובחת של ניזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונותן לו:
לא בא הכתוב אלא לגבות לנזקין מן העידית. של מזיק דשמין ערוגה של ניזק לפי מה שהיא ואם מזיק בא ליתן לו קרקע בדמי נזקו נותן לו מיטב שדותיו שוה אותן דמים:
וקל וחומר להקדש. מפרש לקמן:
וקפריך ורבי ישמעאל אכל ערוגה שמינה. ודאי דין הוא דלשלם שמינה:
אכל כחושה. מי משלם שמינה בתמיה:
בין הערוגות. ויש שם ערוגות שמינות וטעונות פירות הרבה וכחושות וטעונות מעט ולא ידעינן הך ערוגה הנאכלת מהי ניהו:
השתא משום דלא ידעינן משלם שמינה. בתמיה הא ניזק הוא מוציא מחבירו ועליו הראיה:
ה״ג אלא אמר רב אחא בר יעקב. מודה רבי ישמעאל דלא משלם אלא דמי ערוגה לפי מה שהיא ובהא פליג כגון שהיתה עידית דניזק כזיבורית דמזיק רבי ישמעאל סבר בדניזק שיימינן דהא דכתיב בקרא שישלם לו בדמי נזקו מקרקע מיטב אשדות דניזק קאי ומשלם ליה מזיק דמי נזקו קרקע מזיבורית שלו בשוה נזקו שהרי הוא כמיטב שדהו של ניזק:
ורבי עקיבא סבר בדמזיק שיימינן. למיטב דקרא דיהיב ליה מעידית דידיה:
נאמרה שדה למטה. מיטב שדהו ישלם:
ונאמרה שדה למעלה. ובער בשדה אחר:
אף שדה האמור למטה של ניזק. והכי קאמר קרא שאם יש למזיק קרקע הדומה לעידית דניזק ישלם לו הימנה שיעור דמי נזקו:
מיטב שדהו של האיך דקא משלם. דהיינו שדה של מזיק ולא אתי גזרה שוה ועקר ליה לקרא:
ואהני קרא. דמשמע מיטב דהאיך דקא משלם:
משלם ליה ממיטב דידיה. הואיל וזבורית שלו לא הויא כעידית דניזק:

9. ו, ב – ז, א

"רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
לֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לִגְבוֹת לַנִּזָּקִין מִן הָעִידִּית, וְקַל וָחוֹמֶר לַהֶקְדֵּשׁ".

מַאי "קַל וָחוֹמֶר לַהֶקְדֵּשׁ"?
אִילֵימָא: דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידָן לְתוֹרָא דְ"הֶקְדֵּשׁ" -
"שׁוֹר רֵעֵהוּ"[19] (שמות כא, לה) אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא שׁוֹר שֶׁל "הֶקְדֵּשׁ"!

אֶלָּא, לָאוֹמֵר: "הֲרֵי עָלַי מָנֶה לְבֶדֶק הַבַּיִת" דְּאָתֵי גִּזְבָּר וְשָׁקֵיל מֵעִידִּית.

לֹא יְהֵא אֶלָּא בַּעַל חוֹב,
ז,א וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית!

וְכִי תֵּימָא: סָבַר רַבִּי עֲקִיבָא כָּל בַּעַל חוֹב נַמִּי בְּעִידִּית,
אִיכָּא לְמִיפְרַךְ: מַה לְּבַעַל חוֹב שֶׁכֵּן יָפֶה כֹּחוֹ בַּנִּזָּקִין,
תֹּאמַר בְּהֶקְדֵּשׁ שֶׁהוּרַע כֹּחוֹ בַּנִּזָּקִין!

לְעוֹלָם, דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידָן לְתוֹרָא דְּהֶקְדֵּשׁ.
וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: "שׁוֹר רֵעֵהוּ" אָמַר רַחֲמָנָא - וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ,
רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא.

דְּתַנְיָא:
"רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר:
שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט - פָּטוּר,
שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם".

אִי הָכִי,
רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִמַּאי דְּבְעִידִּית דְּנִיזָּק וְזִיבּוּרִית דְּמַזִּיק פְּלִיגִי?
דִּלְמָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא בְּדְנִיזָּק שֶׁיְּמִינַן,
וְהָכָא - בִּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא וְרַבָּנַן קָמִפַּלְגִי:
רַבִּי עֲקִיבָא סָבַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא,
וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר כְּרַבָּנַן!

אִם כֵּן, מַאי "לֹא בָּא הַכָּתוּב"?

וְעוֹד,
מַאי "קַל וָחוֹמֶר לַהֶקְדֵּשׁ"!

וְעוֹד,
הָא אָמַר **רַב אַשִׁי**:
תַּנְיָא בְּהֶדְיָא:
"'מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם'[20] (שמות כב, ד),
"מֵיטַב שָׂדֵהוּ" - שֶׁל נִיזָּק,
"וּמֵיטַב כַּרְמוֹ" - שֶׁל נִיזָּק,
דִּבְרֵי **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**.
רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
"מֵיטַב שָׂדֵהוּ" - שֶׁל מַזִּיק,
"וּמֵיטַב כַּרְמוֹ" - שֶׁל מַזִּיק".

רש"י

שור רעהו אמר רחמנא ולא שור דהקדש. דאם נגח שור של הקדש פטור והוא הדין לכל שאר נזקין שאם מזיק את ההקדש פטור לישנא אחרינא להכי נקט שור הקדש ולא מוקי לה באכילת בהמתו שדה הקדש משום דלא משכחת לה דאי שדה חרם לכהנים הוי וכשדה הדיוט דמי וליכא למימר ק"ו להקדש ושדה הקדש נמי דהוי לצורך בדק הבית או המקדיש פודהו לאלתר או מוכרין אותו לאלתר לאחר וכשיוצא ביובל לכהנים הוי דכתיב (ויקרא כז) והיה השדה בצאתו ביובל וגו' דלכהנים הוי ואי קודם פדייה אין מעילה בקרקעות דכל המחובר לקרקע כקרקע דמי:

ובעל חוב דינו בבינונית. במס' גיטין בפרק הנזקין (ד' מח:):

וכי תימא קסבר ר"ע כו'. אפילו הכי לא גמרינן הקדש מיניה דאיכא למיפרך מה לב"ח שכן יפה כחו בנזקין שההדיוט הוא נוטל בהזיקו מן העידית:

תאמר בהקדש שהורע כחו בנזקין. דלא שקיל נזק מידי:

דתניא ר"ש בן מנסיא כו'. בריש פירקין דשור שנגח [ארבעה וחמשה]:

משלם נזק שלם. וקדריש ליה לרעהו הכי שור של רעהו הוא דכי הוי מזיק תם לא משלם אלא חצי נזק אבל אי מזיק שור של הקדש משלם מזיק נזק שלם ואפילו תם וקאמר ר"ע דשקל הקדש שיעור דמי שורו מעידית קרקעות של מזיק:

דלמא דכ"ע בדניזק שיימינן. ולא משלם ליה מזיק אלא זיבורית הואיל והוא כעידית דניזק דמודה ר"ע לר' ישמעאל דאמר מיטב שדהו של ניזק ועידית דקאמר ר"ע עידית דניזק קאמר ולא אתי לאיפלוגי עליה אלא בהקדש:

ובפלוגתא דר"ש בן מנסיא ורבנן פליגי. דשמעיה ר"ע לרבי ישמעאל דלא איירי אלא בהדיוט אבל בנזקי הקדש פטר ליה ואתי ר"ע לפלוגי עליה:

א"כ מאי לא בא הכתוב. דמשמע דבקרא גופיה פליגי דלא בא הכתוב להכי אלמא בהדיוט נמי פליגי:

ועוד מאי ק"ו להקדש. הואיל ומן העידית דקאמר ר' עקיבא אניזק קאי ולאקולי אתא דיהיב ליה מזיק מזיבורית מאי ק"ו להקדש גריעותא הוי ולר"ע יפה כחו דהקדש בנזקין דאמר דאפילו הוי מזיק תם שקיל הקדש נזק שלם ונפקא ליה מרעהו:

ועוד. תניא בהדיא דמן העידית דקאמר ר"ע אמזיק קאי:

---

[19] וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן

[20] כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם

10. ז, א–ב

רָמֵי לֵיהּ **אַבַּיֵי** לְרָבָא:
כְּתִיב: "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם"[21] (שמות כב, ד),
"מֵיטָב" - אִין,
מִידֵי אַחֲרִינָא - לֹא.

וְהָתַנְיָא:
""יָשִׁיב"[22] (שמות כא, לד) - לְדַבּוֹת שָׁוֶה כֶּסֶף וַאֲפִילּוּ סוּבִּין"!

לָא קַשְׁיָא:
כָּאן - מִדַּעְתּוֹ.
כָּאן - בְּעַל כָּרְחוֹ.

אָמַר **עוּלָּא בְּרֵיהּ דְּרַב עֵילָאי**:
דַּיְקָא נַמִי,
דִּכְתִיב: "יְשַׁלֵּם" - בְּעַל כָּרְחוֹ.

אָמַר לֵיהּ **אַבַּיֵי**:
מִי כְּתִיב 'יְשׁוּלַּם'? "יְשַׁלֵּם" כְּתִיב, מִדַּעְתּוֹ מַשְׁמַע.

אֶלָּא אָמַר **אַבַּיֵי**:
כִּדְמָר.

דְּתַנְיָא:
"הֲרֵי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּתִּים שָׂדוֹת וּכְרָמִים, וְאֵינוֹ מוֹצֵא לְמוֹכְרָן, מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַעֲשַׂר עָנִי עַד מֶחֱצָה".
וְהָוֵי בָּהּ מָר:
הֵיכִי דָּמֵי?
אִי הוּזַל אַרְעָתָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא וְדִידֵיהּ נַמִי זַל בַּהֲדַיְיהוּ -
אֲפִילּוּ טוּבָא נַמִי לִיסְפֵּי לֵיהּ,
דְּהָא זוֹל דְּכוּלֵּי עָלְמָא נַמִי.
אֶלָּא: דְּאוֹקִיר אַרְעָתָא דְּכוּלֵּי עָלְמָא, וְדִידֵיהּ, אַיְדֵי דְּעָיֵיל וְנָפֵיק אַזּוּזֵי זַל אַרְעֵיהּ.
ז,ב אֲפִילּוּ פּוּרְתָּא נַמִי לֹא לִיסְפּוּ לֵיהּ!

וְאָמַר מָר עֲלָהּ:
לֹא צְרִיכָא,
דִּבְיוֹמֵי נִיסָן - יָקְרָא אַרְעָתָא
וּבְיוֹמֵי תִּשְׁרֵי - זָל אַרְעָתָא.
דְּכוּלֵּי עָלְמָא נָטְרִי עַד נִיסָן וּמְזַבְּנִי,
וְהַאי, הוֹאִיל וְאִצְטְרִיכָא לֵיהּ זוּזֵי, זַבִּין כִּדְהָשְׁתָּא,
עַד פַּלְגָּא אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל,
טְפֵי - לָאו אוֹרְחֵיהּ לְמֵיזַל.
וְהָכָא נַמִי גַּבֵּי נִזְקִין, דִּינֵיהּ בְּעִידִּית,
וְאִי אָמַר לֵיהּ אִיהוּ: הַב לִי בֵּינוֹנִית טְפֵי פּוּרְתָּא,
אָמַר לֵיהּ: אִי שָׁקְלַת כְּדִינְךָ שְׁקוֹל כִּדְהָשְׁתָּא,
וְאִי לֹא - שְׁקֵיל כִּי יוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ.

מַתְקִיף לָהּ **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב**:
אִם כֵּן הוֹרַעְתָּ כֹּחָן שֶׁל נִזָּקִין אֵצֶל בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית,
דְּרַחֲמָנָא אָמַר מִמֵּיטַב, וְאַתְּ אָמְרַתְּ מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית נַמִי לֹא?!

---

[21] כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם

[22] בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ

רש"י

ישיב. כסף ישיב לבעליו דהוה ליה למיכתב בעל הבור ישלם כסף לבעליו ישיב דכתב רחמנא למה לי הואיל וכבר כתיב ישלם לרבות כל השבות:
מדעתו. אי משלם ליה מזיק נזקו מדעתו דלא אטרחיה לצעוק עליו בב"ד שקיל סובין אבל אם אינו רוצה המזיק לשלם נזקו לניזק אלא בב"ד דהיינו בעל כרחו אינו משלם אלא כסף:
דיקא נמי. דגבי מיטב כתיב ישלם דמשמע ישלם בעל כרחו:
ישולם. משמע על ידי אחרים דב"ד יורדין לנכסיו דמזיק אבל ישלם משמע נמי מדעתו:
אלא אמר אביי. לא משכחת תירוצא להני קראי אלא כדמר כי האי גוונא דתרצה רבה להך דתניא כו':
מי שהיו לו שדות בתים וכרמים. שוה מאתים זוז ותנן במסכת פאה (פ"ח מ"ח) מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני דלאו עני הוא ונמצא גוזל עניים היו לו מאתים זוז חסר דינר ונתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת הרי זה יטול וזה יש לו בתים שדות וכרמים שוה מאתים זוז אבל אינו מוצא למכור מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה שוה מאה זוז וקרקעותיו ימכור במאה זוז דטפי מפלגא לא זיילי לעולם והרי יש לו מאתים זוז:
והוי בה מר. והיינו רבה:
אפילו טובא נמי ליספו ליה. שהרי עכשיו אין שוה מאתים זוז ותנן (שם) היו לו מאתים זוז חסר דינר אפילו נתנו לו שוה אלף זוז בבת אחת יטול:
אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה. שהרי שוות קרקעותיו מאתים זוז:
דביומי ניסן יקרי ארעתא. מפני שהלוקח ניר חורש אותן בימות הקיץ וזורען בתשרי ובמרחשון וביומי תשרי זילי שאין סיפק לזורען באותה שנה:
זבין כדהשתא. בתשרי משום דאיצטריך לזוזי הלכך עני לא הוי דיטול שוה אלף דינר הואיל וביומי ניסן שוות קרקעותיו מאתים ועשיר לא הוי הואיל ולכולי עלמא נמי לא הוי שוין השתא מאתים הלכך משלימין לו עד מאתים והיינו מחצה דעד פלגא אורחיה למיזל טפי לא:
והכא נמי גבי נזקין. נמי בהכי מיתרצו קראי כגון דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זול והזיק בתשרי שוה מנה ובא לגבות מנה מקרקעות המזיק ודינו בעידית כדכתיב מיטב:
[שקול]. כי זול דהשתא:
ואי א"ל. ניזק הב לי מבינונית כדהשתא טפי פורתא ממאי דבעית למיתב לי בעידית לא מצי למכפייה אלא א"ל מזיק אי שקלת בעידית כי דינך שקול כי השתא ואי לא שקול מבינונית כיוקרא דלקמיה ולהכי אתי ישיב לרבות סובין דאי בעי למשקל ניזק סובין כגון שיש לו קרקע סמוך לאותה בינונית של מזיק וניחא ליה בה שקיל לה כיוקרא דלקמיה דהא שוה כסף הוא בניסן ולהכי איצטריך לאביי לאוקמא בהכי כדאמרן דסופה לייקר בניסן משום דאי אין סופה לייקר קרא למאי אתא פשיטא דאי בעי ניזק למישקל סובין שקיל בע"כ של מזיק שאפילו בעידית יפה כחו כל שכן בבינונית אלא להכי אתא קרא למימר דישיב לו שוה כסף כיוקרא דלקמיה:
לישנא אחרינא. מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה לאו אעני קאי אלא אכל אדם שצריך מעות למזונות והיו לו בתים שדות וכרמים ואינו מוצא למכור אפילו בחצי דמיהן מאכילין אותו מעשר עני עד שיתייקרו קרקעותיו שיוכל למכרן בחצי דמיהן:
אפילו טובא נמי. אפילו מצי לזבונינהו טובא יותר מחצי דמיהן ליספו ליה עד שיוכל למכור בשוויהן דהא מכה דכולי עלמא הוא ולא פשע מידי:
אפילו פורתא נמי. אפילו אין יכול למוכרן אלא פורתא לא ליספו ליה דפושע הוא:
עד פלגא אורחיה למיזל טפי לא. הלכך אם יכול למכור בחצי דמיהן אין מאכילין אותו מעשר עני דזה דרכו ואם הוזלו טפי מאכילין ולא יפסיד. ותפוס לשון ראשון:
ואת אמרת מבינונית וזיבורית לא שקיל. כי השתא:

אֶלָּא, אָמַר **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב:**
אִי אִיכָּא לְדַמּוּיֵי לְבַעַל חוֹב מְדַמִּינַן לֵיהּ.
בַּעַל חוֹב דִּינֵיהּ בְּבֵינוֹנִית,
וְאִי אָמַר לֵיהּ: הַב לִי זִיבּוּרִית טְפֵי פּוּרְתָּא,
אָמַר לֵיהּ: אִי שָׁקְלַת כְּדִינְךָ שְׁקוֹל כִּדְהָשְׁתָּא,
וְאִי לֹא - שְׁקֵיל כְּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ.

מַתְקִיף לָהּ **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא:**
אִם כֵּן, נַעֲלְתָּ דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין,
דְּאָמַר לֵיהּ: אִילּוּ הָווּ לִי זוּזֵי הֲוָה שָׁקְלִי כִּדְהָשְׁתָּא,
הָשְׁתָּא דְּזוּזֵי גַּבָּךְ, אֶשְׁקוֹל כְּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ?!

אֶלָּא אָמַר **רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא:**
אִי אִיכָּא לְדַמּוּיֵי לְכְתוּבַּת אִשָּׁה מְדַמִּינַן,
דְּהָא כְּתוּבַּת אִשָּׁה דִּינָהּ בְּזִיבּוּרִית,
וְאִי אָמְרָה לֵיהּ אִיהִי: הַב לִי בֵּינוֹנִית בְּצִיר פּוּרְתָּא,
אָמַר לָהּ: אִי שָׁקְלַת כְּדִינָךְ שְׁקוֹל כִּדְהָשְׁתָּא,
וְאִי לֹא - שָׁקְלִי כְּיוּקְרָא דִּלְקַמֵּיהּ.

מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא!

אָמַר **רָבָא:**
כָּל דְּיָהֵיב לֵיהּ מִמֵּיטָב לֵיתִיב לֵיהּ.

וְהָא "מֵיטַב שֶׁדֵּהוּ" כְּתִיב!

אֶלָּא כִּי אֲתָא **רַב פַּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ** מִבֵּי **רַב** פֵּרְשׁוּהָ:
כָּל מִילֵּי - מֵיטַב הוּא,
דְּאִי לָא מִזְדַּבַּן הָכָא, מִזְדַּבַּן בְּמָתָא אַחֲרִיתִי,
לְבַר מֵאַרְעָא דְּלֵיתִיב לֵיהּ מִמֵּיטַב, כִּי הֵיכִי דְּלִקְפּוֹץ עֲלָהּ זְבִינָא.

רש"י

אי איכא לדמויי. להא דרבה:
לבעל חוב מדמינן לה דבעל חוב דינו בבינונית. בפרק הניזקין במסכת גיטין (דף מח:) והשתא אם בא בעל חוב לגבות מן הלוה בתשרי וא"ל ללוה הב לי זיבורית טפי פורתא כי היכי דליהוי שוה מלוה דאית לי גבך כזולא דהשתא מצי אמר ליה אי שקלת כו' ואי לא שקלת בינונית שקול כיוקרא דלקמיה:
לכתובת אשה מדמינן לה. וכגון שנתן לה גט בתשרי וזילו ארעתיה והיתה כתובתה מאתים ודינה למיגבי מזיבורית כדמסקינן התם בפרק הניזקין:
מכל מקום קשיא. מיטב וישיב דמרבי סובין:
כל דיהיב ליה ממיטב יהיב ליה. וכי פרע ליה סובין יתן לו מסובין מעולין שלו:
והא מיטב שדהו כתיב. ואי כדקאמרת לכתוב מיטב סתמא:
כל מילי. דמטלטלין שיכול להוליכן ממקום זה למקום אחר הוי מיטב:
דאי לא מיזדבן הכא. כולי האי:
מיזדבן במתא אחריתי. ולהכי לא כתיב מיטב אלא לגבי שדות והכי מתרצי קראי בשדות יתן מיטב ובמטלטלים אפי' סובין:

11. ז, ב – ח, א

בְּעָא מִינֵּיהּ **רַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא** מֵאַקְרוֹנְיָא מֵרַבִּי אַבָּא:
כְּשֶׁהֵן שָׁמִין,
בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין,
אוֹ בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין?

אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: לָא תִּבְעֵי לָךְ, דְּאָמַר בִּדְנִיזָּק שֶׁיְּימִינָן.
כִּי תִּבְעֵי לָךְ אֲלִיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר: בִּדְמַזִּיק שֶׁיְּימִינָן,
מַאי?
"מֵיטַב שָׂדֵהוּ" אָמַר רַחֲמָנָא לְמַעוּטֵי דְּנִיזָּק,
אוֹ דִּלְמָא לְמַעוּטֵי דְּעָלְמָא נַמִי?

אָמַר לֵיהּ:
רַחֲמָנָא אָמַר "מֵיטַב שָׂדֵהוּ" וְאַתְּ אָמְרַתְּ בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין?!

אֵיתִיבֵיהּ:
"אֵין לוֹ אֶלָּא: עִידִּית - כּוּלָּם גּוֹבִין מִן הָעִידִּית.
בֵּינוֹנִית - כּוּלָּם גּוֹבִין בֵּינוֹנִית,
זִיבּוּרִית - כּוּלָּם גּוֹבִין זִיבּוּרִית.

הָיוּ לוֹ עִידִּית וּבֵינוֹנִית וְזִיבּוּרִית:
נְזָקִין - בְּעִידִּית,
וּבַעַל חוֹב - בְּבֵינוֹנִית,
וּכְתוּבַת אִשָּׁה - בְּזִיבּוּרִית.

עִידִּית וּבֵינוֹנִית:
נְזָקִין - בְּעִידִּית,
בַּעַל חוֹב וּכְתוּבַת אִשָּׁה - בְּבֵינוֹנִית.

בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית:
נְזָקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית,
וּכְתוּבַת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית.

ח,א עִידִּית וְזִיבּוּרִית:
נְזָקִין - בְּעִידִּית,
וּבַעַל חוֹב וּכְתוּבַת אִשָּׁה - בְּזִיבּוּרִית".
קָתָנֵי מִיהָא מְצִיעָא: "בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית,
נְזָקִין וּבַעַל חוֹב - בְּבֵינוֹנִית,
וּכְתוּבַת אִשָּׁה - בְּזִיבּוּרִית".
וְאִי אָמְרַתְּ: בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין, תֵּעָשֶׂה בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּעִידִּית, וְיִדָּחֶה בַּעַל חוֹב אֵצֶל זִיבּוּרִית!

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן:
כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ עִידִּית, וּמְכָרָהּ.

וְכֵן אָמַר **רַב חִסְדָּא**:
כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ עִידִּית וּמְכָרָהּ.

הָכִי נַמִי מִסְתַּבְּרָא:
מִדְּקָתָנֵי אַחֲרִיתִי:
"בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית:
נְזָקִין - בְּבֵינוֹנִית,
בַּעַל חוֹב וּכְתוּבַת אִשָּׁה - בְּזִיבּוּרִית".
קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי!
אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ:

רש"י

כשהן שמין. האי עידית וזיבורית:
בשלו הן שמין. וההוא דהוי עידית לדידיה דמזיק יהיב ליה ואי אית ליה עידית וזיבורית ושוויי זיבורית דידיה כעידית דעלמא אפילו הכי לא יהיב ליה מזיק לניזק אלא מעידית דידיה דבתר ארעתא דידיה אזלינן:
או בשל עולם הן שמין. ויהיב ליה מזיבורית שהרי לכל העולם הוא עידית:
דאמר בדניזק שיימינן. וכיון דשויא הך זיבורית כעידית דניזק יהיב ליה מזיבורית:
למעוטי דניזק. דלא אזלינן בתר מיטב דניזק ואע"ג דהך זיבורית דמזיק הוא מיטב דניזק הואיל ולא הוי מיטב לעלמא לא יהיב ליה מינה אבל אי לעלמא הויא מיטב יהיב ליה מינה אע"ג דאית ליה עידית:
או דלמא למעוטי נמי דעלמא. דשדהו דוקא וההיא דלגביה הויא עידית יהיב ליה:
א"ל מיטב שדהו אמר רחמנא. דאזלינן בתר ארעתא דידיה ויהיב ליה מעידית ארעתיה ולא שיימינן בשל עולם:
אין לו אלא עידית. במי שהיו עליו בעל חוב וכתובת אשה ונזקין:
וכתובת אשה בזיבורית. במסכת גיטין בפרק הניזקין (דף מט:) תני טעמא דיותר משאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא:
עידית וזיבורית נזקין בעידית ובעל חוב וכתובת אשה בזיבורית. מדאורייתא ב"ח בזיבורית כדלקמן ורבנן הוא דתקון ליה בבינונית משום נעילת דלת ללוין והיכא דליה בינונית ליתא לתקנתא:
תעשה בינונית שלו כעידית. דהא מיטב היא לו:
ומכרה. לאחר הלואה דאישתעבדא ליה בינונית לב"ח מעיקרא בעוד שהיתה עידית בידו:

כָּאן - שֶׁהָיְתָה לוֹ עִידִּית וּמְכָרָהּ,
כָּאן - שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ עִידִּית וּמְכָרָהּ.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא:
אִידִּי וְאִידִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ עִידִּית וּמְכָרָהּ,
וְלָא קַשְׁיָא:
הָא - דְּשַׁוְיָא בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּעִידִּית דְּעָלְמָא.
וְכָאן - דְּלֹא שַׁוְיָא בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּעִידִּית דְּעָלְמָא.

וְאִי בָּעֵית אֵימָא:
אִידִּי וְאִידִּי כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ כְּבֵינוֹנִית דְּעָלְמָא,
וְהָכָא בְּהָא פְּלִיגִי:
מָר סָבַר: בְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין.
וּמָר סָבַר: בְּשֶׁל עוֹלָם הֵן שָׁמִין.

רָבִינָא אָמַר:
בִּדְעוּלָּא פְּלִיגִי,
דְּ**אָמַר עוּלָּא**:
דְּבַר תּוֹרָה, בַּעַל חוֹב בְּזִיבּוּרִית,
שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה" (דברים כד, יא)
מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא לַחוּץ פָּחוּת שֶׁבַּכֵּלִים,.
וּמַה טַּעַם אָמְרוּ בַּעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית? כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעוֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹין.
מָר - אִית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא דְּעוּלָּא.
וּמָר - לֵית לֵיהּ תַּקַּנְתָּא דְּעוּלָּא.

רש"י

אידי ואידי שלא היתה לו עידית. ודכ"ע בשל עולם הן שמין:
ולא קשיא כו'. הא דקתני ב"ח וכתובת אשה בזיבורית דשויא בינונית דידיה כעידית דעלמא:
אידי ואידי [כגון] שהיתה בינונית שלו כבינונית דעלמא. ולא היתה לו עידית מתחילה ובהא פליגי דתנא דמתניתא קמייתא סבר בשל עולם הן שמין ואמטו להכי שקיל ב"ח בבינונית כדיניה ואידך סבר בשלו הן שמין. ל"א גרסינן אידי ואידי כגון שהיתה בינונית שלו כעידית דעלמא ומפרשינן ליה הכי אידי ואידי כשהיתה לו עידית ומכרה ובהא פליגי דתנא דמתניתא קמייתא סבר בשלו הן שמין וכיון דלדידיה הואי בינונית אע"ג דלעלמא עידית מיניה משלם ותנא דברייתא סבר בשל עולם הן שמין ותפוס לשון ראשון:
בדעולא קמיפלגי. תנא בתרא לית ליה תקנתא דעולא אלא בתר קרא אזיל ואפילו הוי ליה נמי עידית דהשתא הואי ליה בינונית גמורה בין לדידיה בין לעלמא אפילו הכי ס"ל דלשקול ב"ח מזיבורית:

12. ח, א–ב

תָּנוּ רַבָּנַן:
"מְכַר לְאֶחָד אוֹ לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד - בּוּלָּן, נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים.
בָּזֶה אַחַר זֶה - בּוּלָּן, גּוֹבִין מִן הָאַחֲרוֹן.
אֵין לוֹ - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנָיו,
אֵין לוֹ - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנֵי פָּנָיו".

"מְכָרָן לְאֶחָד" - הֵיכִי דָּמֵי?
אִילֵימָא: בְּבַת אַחַת -
הָשְׁתָּא לִשְׁלֹשָׁה, דְּאִיכָּא לְמֵימַר חַד מִינַּיְיהוּ קָדֵים אָמְרַתְּ: "בּוּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים",
"מְכָרָן לְאֶחָד" מִיבַּעְיָא?!
אֶלָּא פְּשִׁיטָא בָּזֶה אַחַר זֶה.
וּמַאי שְׁנָא "שְׁלֹשָׁה" דְּכָל חַד וְחַד אָמַר לֵיהּ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ,
הַאי נַמִי אַכָּל חַד וְחַד לֵימָא לֵיהּ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ!

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן:
כְּגוֹן שֶׁלָּקַח עִידִּית בָּאַחֲרוֹנָה.

וְכֵן אָמַר **רַב שֵׁשֶׁת:**
כְּגוֹן שֶׁלָּקַח עִידִּית בָּאַחֲרוֹנָה.

אִי הָכִי, לֵיתוּ כּוּלְּהוּ וְלִיגְבּוּ מֵעִידִּית!

מִשּׁוּם דְּאָמַר לְהוּ: אִי שָׁתְקִיתוּ וְשָׁקְלִיתוּ כְּדִינַיְיכוּ שָׁקְלִיתוּ,
וְאִי לָא - מַהֲדַרְנָא שְׁטָרָא דְּזִיבּוּרִית לְמָרֵיהּ, וְשָׁקְלִיתוּ כּוּלְּכוּ מִזִּיבּוּרִית.

אִי הָכִי,
ח,ב בִּנְזָקִין נַמִי נֵימָא הָכִי!

אֶלָּא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן:
בְּיַתְמֵי, דְּלָאו בְּנֵי פַּרְעוֹן נִינְהוּ,
וְשִׁיעְבּוּדָא דִּילֵיהּ עֲלֵיהּ דִּידֵיהּ רַמְיָא.
הִלְכָּךְ לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי.

אֶלָּא מִשּׁוּם דְּאָמַר לְהוּ:
טַעֲמָא מַאי אֲמוֹר רַבָּנַן אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִין מְשׁוּעְבָּדִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי חוֹרִין?
מִשּׁוּם תַּקַּנְתָּא דִּידִי.
אֲנָא בְּהָא תַּקַּנְתָּא - לָא נִיחָא לִי.

כִּדְרָבָא,
דְּאָמַר **רָבָא:**
כָּל הָאוֹמֵר אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנַת חֲכָמִים כְּגוֹן זוֹ - שׁוֹמְעִין לוֹ.

מַאי "כְּגוֹן זוֹ"?

כִּדְרַב הוּנָא,
דְּאָמַר **רַב הוּנָא:**
יְכוֹלָה אִשָּׁה שֶׁתֹּאמַר לְבַעְלָהּ: אֵינִי נִיזּוֹנִית,
וְאֵינִי עוֹשָׂה.

רש"י

מכרן לא' או לג' בני אדם. ביום א' מי שהיה עליו נזקין וכתובת אשה וב"ח והיו לו עידית ובינונית וזיבורית:
כולן נכנסו תחת הבעלים. נכנסו הלקוחות כדין המוכר ומי שלקח עידית יפרע לניזק ולוקח בינונית ישלם את החוב ולוקח זיבורית את הכתובה:
מן האחרון. דאפי' שקלו קמאי עידית ובינונית מצי מדחן להו הלקוחות לנזקין וב"ח אצל זיבורית דאמר הנחתי לך מקום לגבות הימנו ותנן במסכת גיטין (דף מח:) אין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין ואפי' הן זיבורית דכי זבון הני תרי קמאי אשתייר זיבורית בני חורין ואע"פ דהדר איזדבנא בתר בתרא אזלינן:
אין לו. כדי סיפוק שלשתן שאין אותו קרקע שוה כל כך:
גובה. המותר משלפניו:
אילימא בבת אחת. בשטר אחד:
השתא לג' דאיכא למימר חד מינייהו קדים. שזה לקח בבוקר והללו שנים בערב ומצי למיטען הנחתי לך מקום:
אמרת נכנסו תחת הבעלים. הואיל ואין ניכר בשטר המכר מי לקח ראשון:
אלא בזה אחר זה. בג' ימים:
לימא. האי לוקח אחד:
הנחתי לך מקום לגבות. כי היכי דניזלו כולהו בתר זיבורית:
שלקח עידית באחרונה. דניחא ליה למיתב להו כדינייהו ולא ליזלו בתר עידית:
ליגבו מעידית. כלומר מעידית שנשארה בת חורין בב' הלקוחות והוטל שיעבודן עליה:
ואי לא מהדרנא לשטרא דזיבורית למריה. כי היכי דתהדרו למיגבא מיניה דאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין:
אי הכי. דמשום האי טעמא הוא:
בנזקין נמי נימא הכי. אי בעית למישקל בינונית שקול ואי לא מהדרנא שטרא דזיבורית למריה ותשקול זיבורית בע"כ ואמאי יהיב ליה עידית אלא מדלא טעין הכי בע"כ בהכי עסקינן כגון שמת המוכר וכיון שלא הניח קרקע אין היתומים בני פרעון דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי ואע"פ שמחזיר להם קרקע הוו להו כיתמי שקנו קרקע לאחר מיתת אביהם ולהכי פריך מנזקין ולא פריך מב"ח דמאי לימא ליה אי שקלת זיבורית שקול ואי לא מהדרנא שטרא למריה ותשקול מיניה מצי א"ל האי לכשתחזיר דהא השתא נמי זיבורית קבעית למפרע לי:
הלכך ליכא למימר הכי. לשון קושיא הוא:
אלא. להכי לא גבי מעידית משום דאמר להו טעמא מאי אמור רבנן אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין משום תקנתא דלוקח:
אנא בהאי תקנתא לא ניחא לי. שקילו כדינייכו: דאמר רבא במסכת כתובות:
מאי כגון זו. על הי מלתא אמר רבא:
האי מכלל דאיכא אחריתי לא גרסינן ליה איני ניזונית. משלך: ואיני עושה מלאכה דמשום תקנתא דידי דדלמא לא ספקי לי מזונות במעשה ידי תקינו לי רבנן מזונות משלך תחת מעשה ידי בהאיא תקנתא לא ניחא לי:

13. ח, ב

[תָּנוּ רַבָּנַן:
"מָכַר לְאֶחָד אוֹ לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּאֶחָד - בּוּלָּן, נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים.
בָּזֶה אַחַר זֶה - בּוּלָּן, גּוֹבִין מִן הָאַחֲרוֹן.
אֵין לוֹ - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפָנָיו,
אֵין לוֹ - גּוֹבֶה מִשֶּׁלְּפְנֵי פָנָיו"].

פְּשִׁיטָא מָכַר לוֹקֵחַ בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, וְשִׁיֵּיר עִידִּית לְפָנָיו - לֵיתוּ כּוּלְּהוּ וְלִיגְבּוּ מֵעִידִּית,
דְּהָא אַחֲרוֹנָה הִיא,
וּבֵינוֹנִית וְזִיבּוּרִית לֵיתְנְהוּ גַּבֵּיהּ דְּמָצֵי לְמֵימַר לְהוּ:
גְּבוּ מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית דְּלֵא נִיחָא לִי בְּתַקַּנְתָּא דְּרַבָּנַן.
אֶלָּא מָכַר עִידִּית וְשִׁיֵּיר בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית, מַאי?

סָבַר אַבַּיֵי לְמֵימַר: אָתוּ כּוּלְּהוּ גָּבוּ מֵעִידִּית.

אָמַר לֵיהּ **רָבָא:**
מַה מָּכַר רִאשׁוֹן לַשֵּׁנִי כָּל זְכוּת שֶׁתָּבֹא לְיָדוֹ.
וְכֵיוָן דְּאִילּוּ אָתוּ גַּבֵּי לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן, מָצֵי אַגְּבֵי לְהוּ מִבֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית.
וְאַף עַל פִּי דְּכִי זָבְנִי בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית אַכַּתִּי עִידִּית בְּנֵי חוֹרִין הֲוַאי,
וְאֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִים מְשׁוּעְבָּדִים כָּל זְמַן דְּאִיכָּא בְּנֵי חוֹרִין,
מָצֵי אָמַר לְהוּ: לֹא נִיחָא לִי בְּהַאי תַּקָּנָה,
לוֹקֵחַ שֵׁנִי נַמִי מָצֵי אָמַר לְהוּ: גְּבֵי בֵּינוֹנִית וְזִיבּוּרִית.
דְּכִי זָבֵין לוֹקֵחַ שֵׁנִי, אַדַּעְתָּא דְּכָל זְכוּתָא דַּהֲוָה לֵיהּ לָרִאשׁוֹן בְּגַוָּהּ זָבֵין.

אָמַר **רָבָא:**
רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן,
וְהָלַךְ שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת לְלֵוִי,
וּבָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה.

וְלֹא אֲמָרַן אֶלָּא: דִּזְבַן בֵּינוֹנִית,
אֲבָל זְבַן עִידִּית וְזִיבּוּרִית - לֹא,
דְּאָמַר לֵיהּ: לְהָכִי דַּיְּיקִי וּזְבַנִי עִידִּית וְזִיבּוּרִית,
אַרְעָא דְּלָא חַזְיָא לְךָ.
וַאֲפִילּוּ זְבַן בֵּינוֹנִית נַמִי לֹא אֲמָרַן אֶלָּא דְּלֹא שִׁיֵּיר בֵּינוֹנִית דִּכְוָותֵיהּ,
דְּלָא מָצֵי אָמַר לֵיהּ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לְגַבֵּי שִׁמְעוֹן.
אֲבָל שִׁיֵּיר בֵּינוֹנִית דִּכְוָותֵיהּ גַּבֵּי שִׁמְעוֹן לֹא גָּבֵי מִינֵּיהּ,
דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבוֹת מִמֶּנּוּ.

רש"י

פשיטא. בניחותא:
מכר לוקח. שלקח עידית באחרונה בינונית וזיבורית ושייר עידית לפניו כו':
דהא אחרונה היא. ושיעבודייהו עלה רמיא ובינונית הא לית ליה השתא דמצי למימר גבי מיניה דלא ניחא לי בתקנתא כו':
מאי. מי אזלי כולהו בתר לוקח ב' שהרי הוא לקח שיעבודייהו ומלוקח ראשון לא גבו דאמר בעינא בתקנתא דרבנן ועידית דהואי בת חורין בשתי לקוחות הראשונות שלכם היא:
ראשון לשני. לוקח ראשון ללוקח שני:
כל זכות שתבא לידו. וכיון דאי הואי עידית גבי לוקח ראשון הוה מגבי להו מבינונית בהאי טענה דאמרן אי אפשי בתקנת חכמים השתא נמי אמר להו לוקח שני זילו לגבי לוקח ראשון וגבו בינונית:
ומכר שדה אחת ללוי. וההיא שדה בינונית הואי ולא שייר שמעון בינונית אצלו דהכי מפרש לה לקמיה:
רצה. מלוי גובה אותה שדה דא"ל שיעבודי שקלת:
רצה. משמעון גובה מזיבורית דא"ל את בעל דברים דידי את דשקלת כולהו נכסי דראובן:
ולא אמרן. דגובה מלוי:
אלא דזבן. לוי בינונית:

14. ח, ב – ט, א

אָמַר **אַבַּיֵי**:
רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת,
וְאֲתָא בַּעַל חוֹב דִּרְאוּבֵן וְטָרַף מִשִּׁמְעוֹן.
דִּינָא הוּא דְּאָזֵיל רְאוּבֵן וּמִשְׁתָּעֵי דִּינָא בַּהֲדֵיהּ.
וְלָא מָצֵי אָמַר לֵיהּ: לָאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ,
דְּאָמַר לֵיהּ: אִי מַפְקַת מִינַּיהּ עָלַי הָדַר.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי:
אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, נַמִי. דְּאָמַר לֵיהּ: לֹא נִיחָא לִי דְּתֶהֱוֵי לְשִׁמְעוֹן תַּרְעוֹמֶת עָלַי.

וְאָמַר **אַבַּיֵי**:
רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת,
ט,א וְיָצְאוּ עָלֶיהָ עַסִּיקִין,
עַד שֶׁלֹּא הֶחֱזִיק בָּהּ - יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ,
מִשֶּׁהֶחֱזִיק בָּהּ - אֵין יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

מַאי טַעְמָא?

דְּאָמַר לֵיהּ: חַיְּיתָא דְּקִטְרֵי סָבְרַתְּ וְקַבְּלַתְּ.

מֵאֵימַת הֲוַאי חֲזָקָה?

מִכִּי דָּיֵיש אַמַּצְרֵי.

וְדַוְקָא שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, אֲבָל בְּאַחֲרָיוּת לֹא.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי:
אֲפִילּוּ בְּאַחֲרָיוּת נַמִי,
דְּאָמַר לֵיהּ: אַחֲוֵי טִירְפָּךְ, וַאֲשַׁלֵּם לְךָ.

רש"י

להכי דייקי. דקדקתי:
וקמשתעי דינא בהדיה. דבעל חוב לסלקו מאותו קרקע בדברים אם יש לו לראובן שום תביעה על בעל חובו לומר פרעתיך דקיימא לן במסכת שבועות (דף מא.) דאע"ג דנקיט שטרא אי א"ל אישתבע לי דלא פרעתיך בעי אישתבועי:
ולא מצי א"ל. ב"ח לראובן:
לאו בעל דברים דידי את. בקרקע זו שכבר יצתה מרשותך ואנא שיעבודי שקילנא:
משום דא"ל. ראובן:
כי מפקת מיניה עלי הדר. מה שאתה מוציא משמעון יחזור עלי שהרי קבלתי עלי אחריות:
עסיקין. עוררין לומר שלנו היא:
חייתא דקיטרי. שק קשורה מלא רוח:
ואיכא דאמרי אפילו באחריות נמי. אפי' קבל אחריות עליו דיש לומר הואיל וסופו לחזור עליו עכשיו נמי יחזור ויטלנה אפ"ה אינו יכול לחזור בו:
דאמר ליה. מוכר:
אחוי טרפך. שכתבו לך ב"ד שטר טירפא שבדין נטלו ממך ואשלם לך:

15. ט, א

[רָמֵי לֵיהּ אַבַּיֵי לְרָבָא:
כְּתִיב: "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם"[23] (שמות כב, ד),
"מֵיטָב" - אִין,
מִידֵי אַחֲרִינָא - לֹא.

וְהָתַנְיָא:
""יָשִׁיב"[24] (שמות כא, לד) - לְרַבּוֹת שְׁוֵה כֶסֶף וַאֲפִילּוּ סוּבִּין"!].

רַב הוּנָא אָמַר:
אוֹ כֶסֶף אוֹ מֵיטָב.

אֵיתִיבֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב הוּנָא:
""יָשִׁיב" לְרַבּוֹת שְׁוֵה כֶסֶף, אֲפִילּוּ סוּבִּין"!

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן:
בִּדְלֵית לֵיהּ.

אִי דְּלֵית לֵיהּ פְּשִׁיטָא!

מַהוּ דְּתֵימָא: אָמְרִינַן לֵיהּ: זִיל טְרַח זַבֵּין וְאַיְיתֵי לֵיהּ כֶּסֶף,
קָא מַשְׁמַע לָן.

רש"י

רב הונא אמר. לא קשיא קראי דלעיל כסף ומיטב דהכי קאמר רחמנא או כסף יתן לו או מיטב שדותיו והא דלא איירי רב הונא עד הכא משום דבעי לאסוקי למילתא דרבי ישמעאל ור"ע דבעו לעיל כשהן שמין אותו (בינונית) בשלו הן שמין כו' ועד הכא קמיירי ואזיל:
שוה כסף. ואת אמרת כסף:
בדלית ליה. לא כסף ולא שדות:
מהו דתימא אמרינן ליה. למזיק:
זיל טרח וזבין. סובין בכסף ואייתי ליה כסף קמ"ל:

---

[23] כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם

[24] בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ

16. ט, א

אָמַר **רַב אַסִי**:
כְּסָפִים הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע.

לְמַאי הִלְכְתָּא?
אִילֵימָא: לְעִנְיַן מֵיטַב - הַיְינוּ דְּרַב הוּנָא!

אֶלָּא, לִשְׁנֵי אַחִים שֶׁחָלְקוּ,
וְנָטַל אֶחָד - קַרְקַע,
וְאֶחָד - כְּסָפִים,
וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל קַרְקַע,
דְּאָזֵיל הַאי וְשָׁקֵיל פַּלְגָּא בַּכְּסָפִים בַּהֲדֵיהּ.

פְּשִׁיטָא!
הַאי בְּרָא וְהַאי לָאו בְּרָא?!

אִיכָּא דְּאָמְרִי:

אַדְּרַבָּה, לְאִידָךְ גִּיסָא.
דְּאָמַר לֵיהּ: לְהָכִי שְׁקַלִי כְּסָפִים, דְּאִי מִגַּנְבֵי לָא מִשְׁתַּלְּמָנָא מִינָּךְ,
וּלְהָכִי שָׁקְלַתְּ אַרְעָא,
דְּאִי מִטָּרְפָא לָא מִשְׁתַּלְּמָא לָךְ מִידֵי מִינַּאי.

אֶלָּא לִשְׁנֵי אַחִים שֶׁחָלְקוּ וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן.

וְהָא אֲמָרָהּ רַב אַסִי חֲדָא זִימְנָא,
דְּאִיתְּמַר:
הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן,
רַב אָמַר:
בָּטְלָה מַחֲלוֹקֶת.
וּשְׁמוּאֵל אָמַר:
יִתֵּר.
וְרַב אַסִי אָמַר:
נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע, וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת.

"**רַב** אָמַר: בָּטְלָה מַחֲלוֹקֶת".
קָסָבַר: הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ כְּיוֹרְשִׁים הָווּ.

"**וּשְׁמוּאֵל** אָמַר: יִתֵּר".
קָסָבַר: הָאַחִים שֶׁחָלְקוּ כְּלָקוֹחוֹת, וּכְלוֹקֵחַ שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת דָּמֵי.

"**וְרַב אַסִי** אָמַר: נוֹטֵל רְבִיעַ בְּקַרְקַע וּרְבִיעַ בְּמָעוֹת".
מְסַפְּקָא לֵיהּ, אִי כְּיוֹרְשִׁין דָּמוּ, אִי כְּלָקוֹחוֹת דָּמוּ!

אֶלָּא: מַאי "הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע"?
לְעִנְיַן מֵיטַב.

אִי הָכִי, הַיְינוּ רַב הוּנָא!

אֵימָא:
וְכֵן אָמַר **רַב אַסִי**.

רש"י

לענין מיטב. דאפי' יש לו עידית מסלק בכסף אי בעי:
היינו דרב הונא. והוה ליה למימר וכן אמר רב אסי:
ונטל קרקע. בשביל חובות אביהם:
דאזיל האי. אח:
ושקיל פלגא בכספים. עם אחיו והיינו דקאמר הרי הן כקרקע דבעל כספים נמי יפרע חצי חובו של אביו:
האי ברא והאי לא ברא. בתמיה כלומר בעל כספים לא הוי ברא לפרוע חוב אביו אבל בעל קרקע הוי ברא:
איכא דאמרי. דלאידך גיסא פרכינן דבעל כספים לא ליחייב דאמר ליה לבעל קרקע להכי שקלי כו':
לשני אחין שחלקו. קרקע:
ובא ב"ח ונטל חלק האחד. דמשלם לו האחר חצי חלקו או קרקע או מסלק ליה בזוזי והיינו הרי הן כקרקע דמצי מסלק ליה בזוזי כבקרקע:
בטלה מחלוקת. אותה חלוקה בטילה וחוזרים וחולקים בשוה החלק הנשאר:
ויתר. אבד:
רביע בקרקע. יחזיר לו רביע חלקו או קרקע או מעות:
ורביע במעות. או רביעית במעות כמו דתנן ביבמות (דף נ:) חלץ ועשה בה מאמר ונתן גט ובעל:
כיורשים דמו. ועל שניהם לפרוע הלכך מחצית חלקו יחזיר לו:
אי כלקוחות דמו. ואין לו עליו כלום הלכך רביע מאותו חלק המגיעו יפרע דה"ל ספק ממון וכל ממון המוטל בספק חולקים ואין נוטל עמו אלא רביע והלה יכול לסלקו או בקרקע או במעות. ל"א ורביע במעות ממש לבד רביע בקרקע והיינו הרי הן כקרקע מספקא ליה אי כיורשין דמו וחייב להחזיר לו מחצית חלקו קרקע ולא יכול לסלקו במעות או כלקוחות דמו ומיהו כלוקח באחריות דמי וחייב להחזיר לו מחצית מה שאיבד אבל במעות יכול לסלקו הלכך יחזיר רביע בקרקע כיורשים ורביע במעות כמוכר באחריות ולשון ראשון שמעתי

17. ט, א–ב

אָמַר **רַבִּי זֵירָא** אָמַר **רַב הוּנָא:**
בְּמִצְוָה עַד שְׁלִישׁ.

מַאי "שְׁלִישׁ"?
ט,ב אִילֵימָא: שְׁלִישׁ בֵּיתוֹ - אֶלָּא מֵעַתָּה, אִי אִיתְרַמִּי לֵיהּ תְּלָתָא מִצְוָתָא לֵיתִיב לְכוּלֵּיהּ בֵּיתָא?!

אֶלָּא, אָמַר **רַבִּי זֵירָא:**
בְּהִידּוּר מִצְוָה עַד שְׁלִישׁ בַּמִּצְוָה.

בָּעֵי **רַב אַשִּׁי:**
שְׁלִישׁ מִלְּגָיו,
אוֹ שְׁלִישׁ מִלְּבַר?

תֵּיקוּ.

בְּמַעַרְבָּא אָמְרִי מִשְּׁמֵיהּ דְּ**רַבִּי זֵירָא:**
עַד שְׁלִישׁ מִשֶּׁלּוֹ,
מִכָּאן וְאֵילָךְ, מִשֶּׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

רש"י

שליש ביתו. שחייב אדם לבזבז במצות לולב או ציצית או ספר תורה שליש מה שיש לו:
בהידור מצוה עד שליש במצוה. שאם מוצא ב' ספרי תורות לקנות ואחד הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור דתניא (שבת דף קלג:) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה טלית נאה ציצית נאה:
שליש מלגיו. וכגון אם הקטן נמכר בששה יוסיף שני דינרי דהיינו שליש מלגיו שליש שבתוך הדמים ויקח את ההדור:
או שליש מלבר. הדמים יחלוק לשנים ויוסיף חלק שלישי משלו דהיינו אם קטן נמכר בששה יוסיף שלשה דינרין ויקח את הגדול בתשעה:
עד שליש משלו. דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשותם ולא היום ליטול שכרם (ע"ז דף ג.):
מכאן ואילך. מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו:

18. ט, ב

מִשְׁנָה

כָּל שֶׁחַבְּתִּי בִּשְׁמִירָתוֹ - הִכְשַׁרְתִּי אֶת נִזְקוֹ.
הִכְשַׁרְתִּי בְּמִקְצָת נִזְקוֹ - חַבְּתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ כְּהֶכְשֵׁר כָּל נִזְקוֹ.

נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה,
נְכָסִים שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי בְרִית,
נְכָסִים הַמְיוּחָדִים,

וּבְכָל מָקוֹם, חוּץ מֵ: רְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק,
וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק.

בְּשֶׁהִזִּיק,
חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֵזֶק,
בְּמֵיטַב הָאָרֶץ.

גְּמָרָא

תָּנוּ רַבָּנַן:
"כָּל שֶׁחַבְּתִּי בִּשְׁמִירָתוֹ - הִכְשַׁרְתִּי אֶת נִזְקוֹ.
כֵּיצַד?
שׁוֹר וּבוֹר שֶׁמְּסָרָן לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְהִזִּיק - חַיָּיב לְשַׁלֵּם,
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ".

בְּמַאי עָסְקִינַן?
אִילֵימָא: בְּשׁוֹר קָשׁוּר וּבוֹר מְכוּסֶה, דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי אֵשׁ גַּחֶלֶת -
מַאי שְׁנָא הָכָא וּמַאי שְׁנָא הָכָא?!

אֶלָּא, בְּשׁוֹר מוּתָּר, וּבוֹר מְגוּלֶּה, דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת.

"מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ" דְּפָטוּר"?!
וְהָא אָמַר **רֵישׁ לָקִישׁ** מִשְּׁמֵיהּ דְּחִזְקִיָּה:
לֹא שָׁנוּ אֶלָּא: שֶׁמָּסַר לוֹ גַּחֶלֶת וְלִיבָּה,
אֲבָל שַׁלְהֶבֶת - חַיָּיב.
מַאי טַעֲמָא?
דְּהָא בָּרֵי הֶזֵּיקָא!

לְעוֹלָם, בְּשׁוֹר קָשׁוּר וּבוֹר מְכוּסֶה, וְדִכְוָותָהּ גַּבֵּי אֵשׁ גַּחֶלֶת.
וּדְקָא אָמְרַתְּ: "מַאי שְׁנָא הָכָא וּמַאי שְׁנָא הָכָא?"
שׁוֹר - דַּרְכֵּיהּ לְנַתּוּקֵי,
בּוֹר דַּרְכֵּיהּ לְנַתּוּרֵי.
גַּחֶלֶת, כַּמָּה דְּשָׁבֵיק לָהּ מְעַמְּיָא עַמְּיָא וְאָזְלָא.

וּלְרַבִּי יוֹחָנָן,
דְּאָמַר: אֲפִילּוּ מָסַר לוֹ שַׁלְהֶבֶת נַמִּי פָּטוּר, דִּכְוָותָהּ הָכָא בְּשׁוֹר מוּתָּר וּבוֹר מְגוּלֶּה,
מַאי שְׁנָא הָכָא וּמַאי שְׁנָא הָכָא?

הָתָם - צְבָתָא דְּחֵרֵשׁ קָא גָּרִים.
הָכָא - לֹא צְבָתָא דְּחֵרֵשׁ קָא גָּרִים.

רש"י

מתני'
שחבתי בשמירתו. שנתחייבתי לשומרו:
הכשרתי את נזקו. כלומר אם הזיק הכשרתי וזימנתי אותו היזק שלא שמרתיו יפה כך מצאתי לישנא אחרינא הכשרתי את נזקו עלי להכשיר ולתקן את נזקו כלומר אני חייב לשלם. מפי מורי:
הכשרתי במקצת נזקו חבתי בתשלומי כו'. האי הכשרתי לא דמיא להכשרתי קמא דהא ודאי זימנתי הוא כלומר אם זימנתי את מקצת נזקו אע"פ שלא זימנתיו כולו חבתי לשלם את נזקו כהכשר כל נזקו כאלו זימנתיו כולו ובגמרא מפרש היכי דמי:
נכסים שאין בהם מעילה. כלומר אם הזקתי נכסים שאין בהן מעילה אני חייב לשלם אבל אם הזקתי נכסי הקדש איני חייב דנפקא לן כולהו נזקין משור רעהו:
של בני ברית. לאפוקי נכרי דאינו חייב בנזקיו:
ונכסים המיוחדים. שיש להם בעלים לאפוקי דהפקר שאם הזקתי נכסים דהפקר פטור ובגמרא מפרש לה:
ובכל מקום. חב המזיק כמו שהזיקו נכסיו את נכסי בני הברית ואת נכסיו המיוחדין:
חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שורו של ניזק ברשות המזיק והזיקו שור של מזיק פטור דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי:
ורשות הניזק והמזיק. מפרש בגמרא:
כשהזיק חב המזיק. הא דרשינן ליה בריש פירקין לאתויי קרן וכשהזיק חב המזיק דרישא לא דרשינן ליה דלאו יתירה היא:

גמ'
מה שאין כן באש. כדמפרש לקמן:
גחלת. שאינה בוערת אלא אם כן ליבה אותה:
שלהבת. שמסר אור מלובה לחרש דפטור בתמיה:
והאמר ריש לקיש. בהכונס צאן לדיר (לקמן נט:):
לא שנו. דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם:
אלא כשמסר לו הגחלת וליבה. אותה החרש:
ברי הזיקא. מבורר הזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק:
ברי. מזומן:
שור דרכיה לנתוקי. והוה ליה לאסוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו סופו להתיר את עצמו הלכך שמירה רעועה היא ואפילו התירו חרש חייב בעל השור:
לנתורי. לנפול הלכך שמירה רעה היא אפילו גילהו חרש בעל הבור חייב לשלם שלא שמרו כראוי:
מעמיא עמיא ואזלא. ומאי דליבה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאסוקי אדעתיה:
ולרבי יוחנן דאמר. בהכונס אפילו מסר לו שלהבת פטור דהשתא מוקי להא דקתני מה שאין כן באש בשלהבת ודכוותיה דמחייב גבי שור ובור בשור מותר ובור מגולה מאי שנא כו':
התם. גבי בעירה:
צבתא דחרש קגרים. אחיזתו של חרש גרמה ההבער שהוא נטלה והוליכה לגדיש הכא לא צבתא דחרש קגרים שהשור הלך והזיק וכן הבור ולא על ידי חרש הזיק:
צבתא. אחיזתו וכחו מלשון צבתא שקורין טניילא"ש: ל"א גרס' צוותא יחודו של חרש שנתייחד עם השלהבת ונטלה ולשון צוותא שולא"ש כדאמרינן ליהוי צוותא לחברו (ב"ב דף כא.):

19. ט, ב - י, א

תָּנוּ רַבָּנַן:
"חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּבוֹר,
חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּשׁוֹר.
"חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּבוֹר":
שֶׁהַשּׁוֹר: מְשַׁלֵּם אֶת הַכּוֹפֶר,
וְחַיָּיב בִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד,
נִגְמַר דִּינוֹ - אָסוּר בַּהֲנָאָה.
וְדַרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק.
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר,

"חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּשׁוֹר":
שֶׁהַבּוֹר: תְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֵזֶק,
וּמוּעָד מִתְּחִילָּתוֹ
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹר.

י,א חוֹמֶר בְּשׁוֹר, מִבְּאֵשׁ,
חוֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּשׁוֹר.

"חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּאֵשׁ":
שֶׁהַשּׁוֹר: מְשַׁלֵּם כּוֹפֶר,
וְחַיָּיב בִּשְׁלֹשִׁים שֶׁל עֶבֶד.
נִגְמַר דִּינוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה.
מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן חַיָּיב,
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ.

"חוֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּשׁוֹר":
שֶׁהָאֵשׁ: מוּעֶדֶת מִתְּחִילָּתָהּ,
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹר.

חוֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּבוֹר,
וְחוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּאֵשׁ.

"חוֹמֶר בְּבוֹר מִבְּאֵשׁ":
שֶׁתְּחִילַּת עֲשִׂיָּיתוֹ לְנֵזֶק,
מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן חַיָּיב,
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵשׁ.

"חוֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּבוֹר":
שֶׁהָאֵשׁ: דַּרְכָּהּ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק,
וּמוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל בֵּין דָּבָר הָרָאוּי לָהּ, וּבֵין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ.
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר".

וְלִיתְנֵי:
"חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּבוֹר" - שֶׁהַשּׁוֹר חַיָּיב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר!

הָא מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא,
דִּמְחַיֵּיב עַל נִזְקֵי כֵלִים בְּבוֹר.

אִי רַבִּי יְהוּדָה,
אֵימָא סֵיפָא: "חוֹמֶר בְּאֵשׁ מִבְּבוֹר:
שֶׁהָאֵשׁ: דַּרְכָּהּ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק,

רש"י

כופר. במועד שהמית בן חורין:
אסור בהנאה. אם המית אדם כדכתיב ובעל השור נקי כאדם שאומר לחבירו פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בהן הנאה:
מה שאין כן בבור. שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרינן שור ולא אדם:
מה שאין כן באש. אש לא חייב בה שריפת אדם שהיה לו לברוח ואם כפות הוא המבעיר חייב מיתה וקם ליה בדרבה מיניה כדמפרש לקמן בפרק הכונס צאן לדיר (דף סא:):
ובין שאין ראוי. לקמן מפרש לה כל שור דקתני הכא בקרן קמיירי ולא בשן ורגל:
חייב בו את הכלים. אם שיברן בנגיחה או בבעיטה שהיא תולדה דקרן כלים אין ראויין לאש שאין דרך להסיק בכלים: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף נג:):

וּמוּעָד לֶאֱכוֹל בֵּין דָּבָר הָרָאוּי לָהּ וּבֵין דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָהּ,
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר".
"דָּבָר הָרָאוּי לָהּ" - מַאי נִינְהוּ? עֵצִים,
"דָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ" - מַאי נִינְהוּ? כֵּלִים,
"מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר".
אִי רַבִּי יְהוּדָה הִיא הָא אָמְרַתְּ: "מְחַיֵּיב הָיָה רַבִּי יְהוּדָה עַל נִזְקֵי כֵּלִים בְּבוֹר"!

אֶלָּא, לְעוֹלָם, רַבָּנַן הִיא.
תְּנָא וְשַׁיֵּיר.

מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר?

שַׁיֵּיר: טָמוּן.

אִיבָּעֵית אֵימָא:
לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה,
"דָּבָר שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ", לָאו לְאַתּוּיֵי כֵּלִים,
אֶלָּא לְאַתּוּיֵי לִיחֵכָה נִירוֹ וְסִכְסְכָה אֲבָנָיו.

מַתְקִיף לָהּ **רַב אַשִׁי**,
לִיתְנֵי: חוֹמֶר בְּשׁוֹר מִבְּבוֹר שֶׁהַשּׁוֹר חַיֵּיב בּוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין,
מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבוֹר!

אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא: רַבָּנַן הִיא אַיְידֵי דְּשַׁיֵּיר הַךְ, שַׁיֵּיר נַמִי הַךְ.
אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ: רַבִּי יְהוּדָה - מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר?

שַׁיֵּיר: דֶּשׁ בְּנִירוֹ.

אִי מִשּׁוּם דֶּשׁ בְּנִירוֹ לָאו שִׁיּוּרָא הוּא,
דְּהָתְנָא: "שֶׁבֵּן דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק"!

רש"י

אלא לעולם רבנן היא. ודקשיא לך ליתני חומר בשור שחייב בו את הכלים כו' תנא ושייר:
שייר טמון. דהוה ליה למתני חומר בשור ובור מבאש שאם בעט שור בשק מלא כלים ושברן חייב או אם נפל חמור בבור ועליו שק מלא תבואה חייב ואע"ג דטמון בשק מה שאין כן באש דנפקא לן (לקמן דף ס.) מאו הקמה דאינו חייב אלא בגלוי:
שור פסולי המוקדשין. שנפדה ונפל בבור פטור בעל הבור דכתיב (שמות כא) בעל הבור ישלם והמת יהיה לו יצא זה שאין המת שלו דאע"ג דנפדה אם מת אסור להאכילו לכלבים כדאמרינן בבכורות (דף טו.) תזבח ולא גיזה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבים ובפסולי המוקדשין הכתוב מדבר ואם נגחו שור חייב דהא כתיב שור רעהו וכיון דנפדה שור רעהו קרינא ביה ואע"ג דבשור נמי כתיב והמת יהיה לו מוקמי' ליה לקמן לבעלים מטפלים בנבילה:
האי מאי. לא גרסינן:
אי אמרת בשלמא רבנן איידי דשייר. טמון וכלים שייר נמי האי:
אלא אי אמרת ר' יהודה. ואין כאן שיור דהא כלים בבור וטמון באש רבי יהודה מחייב מאי שייר דהאי שייר:
דש בנירו. שאם דש השור בנירו ונתכוון לכך שהרי השוורין מלומדין בדישה תולדה דקרן היא שכוונתה להזיק וחייב לשלם דמי נירו שקילקל מה שאין כן בבור דלא שייך ביה היזק קרקע:
דהא קתני. לעיל בשור שדרכו לילך ולהזיק וכל נזקין בכלל:

20. י, א

"הִכְשַׁרְתִּי בְּמִקְצָת נִזְקוֹ [- חַבְתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ בְּהֶכְשֵׁר כָּל נִזְקוֹ"].

תָּנוּ רַבָּנַן:
"הִכְשַׁרְתִּי מִקְצָת נִזְקוֹ - חַבְתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ בְּהֶכְשֵׁר כָּל נִזְקוֹ.
כֵּיצַד?
הַחוֹפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה - הָאַחֲרוֹן חַיָּיב".

וְדִלְא כְּרַבִּי.
דְּתַנְיָא:
"הַחוֹפֵר בּוֹר תִּשְׁעָה וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה - אַחֲרוֹן חַיָּיב.
רַבִּי אוֹמֵר:
אַחַר אַחֲרוֹן - לְמִיתָה,
אַחַר שְׁנֵיהֶם - לִנְזָקִין".

רַב פַּפָּא אָמַר:
מִיתָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל.

אִיכָּא דְּאָמְרִי:

לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי?

אָמַר **רַב פַּפָּא**:
לְמִיתָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל.

מַתְקִיף לָהּ **רַבִּי זֵירָא**:
וְתוּ לֵיכָּא?
וְהָא אִיכָּא: מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן וְהִזִּיק - חַיָּיב"!

הֵיכִי דָּמֵי?
אִילֵימָא: דִּבְלָאוּ אִיהוּ לֹא הֲוָה מִינְטַר - פְּשִׁיטָא, דְּאִיהוּ קָעֲבֵיד!
אֶלָּא: דִּבְלָאוּ אִיהוּ נַמִי מִינְטַר - מַאי קָעֲבֵיד?!

מַתְקִיף לָהּ **רַב שֵׁשֶׁת**:
וְהָא אִיכָּא: מַרְבֶּה בַּחֲבִילָה!

הֵיכִי דָּמֵי?
י,ב אִי דִּבְלָאוּ אִיהוּ לֹא אָזְלָא - פְּשִׁיטָא!
אֶלָּא דִּבְלָאוּ אִיהוּ אָזְלָא - מַאי קָא עָבֵיד?!

מַתְקִיף לָהּ **רַב פַּפָּא**:
וְהָא אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא:
"חֲמִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבוּ עַל סַפְסָל אֶחָד וְלֹא שְׁבָרוּהוּ,
וּבָא אֶחָד וְיָשַׁב עָלָיו וּשְׁבָרוֹ - הָאַחֲרוֹן חַיָּיב".
וְאָמַר רַב פַּפָּא:
כְּגוֹן פַּפָּא בַּר אַבָּא!

הֵיכִי דָּמֵי?
אִילֵימָא דִּבְלָאוּ אִיהוּ לֹא אִיתְבַּר - פְּשִׁיטָא!
אֶלָּא דִּבְלָאוּ אִיהוּ נַמִי אִיתְבַּר - מַאי קָעֲבֵיד?!

רש"י

האחרון חייב. בין מת בו השור בין הוזק וטעמא מפרש לקמן מקראי בפרק שור שנגח את הפרה:
אחר אחרון למיתה. אם מת השור לא ישלם הראשון כלום דט' טפחים אין בהם כדי להמית:
אחר שניהם לנזקין. דאם הוזק השור ולא מת ישלמו בין שניהם:
רב פפא אמר. מתניתין דקתני כהכשר כל נזקו דאין חייב אלא אחרון במיתה שמת השור קמיירי:
ודברי הכל. דאפי' רבי קאמר אחר אחרון למיתה:
ותו ליכא. למימר כהכשר כל נזקו:
והא איכא. למימר תו כגון אי אתרמי דמסר שורו כו' ומסברא קמקשי ליה רבי זירא ואינה משנה:
ופשע בו. שהלך לו ולא שמרו:
אי דבלאו איהו לא מינטר. כגון שהיו עסקיו רעים:
פשיטא. אין זו הכשרתי במקצת נזקו אלא כל נזקו ולא דמי להשלים בור לעשרה דאע"ג דקי"ל בור ט' דלא עבדי מיתה נזקין מיהא עבדי וסייע הראשון בהגרמת מיתתו ואיצטריכא למיתני דאחרון חייב:
מאי קעביד. ואינו חייב כלום:
מרבה בחבילות. שריבה חבילות זמורות בהדלקה של חבירו וקירבה ע"י החבילות לגדיש אחרים שהיה בדין שיהא הוא חייב ולא הראשון:
פשיטא. ולמה הוה לן למיתנייה הרי הראשון לא סייע כלום דכל מה דשביק ליה מעמיא ואזיל אבל חופר בור תשעה רוב מיתתו הוא עושה אלא האחרון מקרבה:
כגון פפא בר אבא. שהיה בעל בשר:
פשיטא. דלא דמי לבור שהראשון גרם נזקין והרג חציו או רובו אלא משום הכי הוא דמפטר דאמר ליה אי לאו אתה הוה מתזיק ולא הוה מיית אבל אלו לא שברו כלום כל זמן שלא בא זה:

סוֹף סוֹף מַתְנִיתָא הֵיכָא מִתַּרְצָא?

לֹא צְרִיכָא דְּבִלְאוּ אִיהוּ הָוֵי מִיתְבַּר בִּתְרֵי שָׁעֵי,
וְהָשְׁתָּא אִיתְבַּר בַּחֲדָא שָׁעָה,
דְּאָמְרִי לֵיהּ: אִי לָאו אַתְּ הָוֵי יָתְבִינַן טְפֵי פּוּרְתָּא וְקָיְימִין.

וְלֵימָא לְהוּ: אִי לָאו אַתּוּן בְּדִידִי לֹא הָוֵי מִיתְבַּר!

לֹא צְרִיכָא דְּבַהֲדֵי דִּסְמִיךְ בְּהוּ תְּבַר.

פְּשִׁיטָא!

מַהוּ דְּתֵימָא: כֹּחוֹ לָאו כְּגוּפוֹ דָּמֵי,
קָא מַשְׁמַע לָן: דְּכֹחוֹ כְּגוּפוֹ דָּמֵי,
דְּכָל הֵיכָא דְּגוּפוֹ תָּבַר כֹּחוֹ נַמִי תָּבַר.

וְתוּ לֵיכָּא?
וְהָא אִיכָּא הָא דְּתַנְיָא:
"הִכּוּהוּ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בְּעֶשֶׂר מַקְּלוֹת,
בֵּין בְּבַת אַחַת, בֵּין בָּזֶה אַחַר זֶה,
וּמֵת - כּוּלָּן פְּטוּרִין.
רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר:
בָּזֶה אַחַר זֶה - הָאַחֲרוֹן חַיָּיב,
מִפְּנֵי שֶׁקֵּירֵב אֶת מִיתָתוֹ"!

בִּקְטָלָא לָא קָמַיְירֵי.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא:
בִּפְלוּגְתָּא לָא קָמַיְירֵי.

וְלֹא?
וְהָא אוֹקִימְנַן דְּלֹא כְּרַבִּי!

לֹא כְּרַבִּי וּכְרַבָּנַן - מוֹקְמִינַן,
כְּרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא וְלֹא כְּרַבָּנַן - לָא מוֹקְמִינַן.

רש"י

מתניתא. דספסל:
היכא מיתרצא. הואיל ומותבת הכי אבל מוסר שורו ומרבה בחבילות לא מתנייתא נינהו אלא מסברא הוו מקשי להו:
דבלאו איהו הוה מיתבר בתרי שעי. ולהכי אצטריך למיתנייה לאשמועינן דאפי' הכי חייב ומיהו בהדי ההיא דחופר בור לא מצי למיתנייה דתהוי הך כהכשר במקצת נזקו דמתני' דהאי לא מקצת נזק הוא אלא כל נזק שהראשונים לא התחילו לשברן כי היכי דחופר בור ט' הזיקתו הבל חום של ט' והבל חום של י' הרגו:
ולימא להו אי לאו אתון בדידי. לחוד לא הוה מיתבר ואתם כשישבתי היה לכם לעמוד ומדלא עמדתם אתם כמוני שברתם וגבי משלים בור לעשרה ליכא לאקשויי הכי דמאי הוה ליה לקמא למיעבד:
לא צריכא דבהדי דסמיך עלייהו. לעולם דבלאו איהו לא הוה מיתבר כלל ודקאמרת פשיטא לא צריכא דלא ישב עליו אלא עמד על רגליו ונסמך עליהם ואתא לאשמועינן דכחו כגופו דמי:
סמך בהו. נסמך עליהם ולא יכלו לעמוד לישנא אחרינא דזגא מזגא גרסינן כדאמרינן בעלמא חזי למיזגא עליה (שבת דף מח.):
פטורין. שאין ידוע על ידי מי נהרג:
שקירב מיתתו. ופלוגתייהו דרבי יהודה בן בתירא ורבנן מפ' בסנהדרין בפרק אלו הן הנשרפין (דף עח.) ר' יהודה סבר כי יכה כל נפש אדם כתיב דמשמע כל דהו נפש ורבנן סברי כולה נפש משמע והיינו הכשרתי במקצת נזקו דומיא דחופר בור שהראשון הזיק והאחרון הרג:
דלא כרבי וכרבנן מוקמינן. דהלכה כרבים:

21. י, ב – יא, א

[הִכְשַׁרְתִּי בְּמִקְצָת נִזְקוֹ -] חַבְתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ [בְּהֶכְשֵׁר כָּל נִזְקוֹ"].

'חַבְתִּי בְּנִזְקוֹ' לָא קָתָנֵי,
אֶלָּא: "בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ".

תָּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן:
"תַּשְׁלוּמֵי נֵזֶק - מְלַמֵּד שֶׁהַבְּעָלִים מִטַּפְּלִין בַּנְּבֵילָה".

מְנָא הָנֵי מִילֵּי?

אָמַר **רַבִּי אַמִּי**:
דְּאָמַר קְרָא: "מַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה"[25] (ויקרא כד, יח),
אַל תִּקְרֵי "יְשַׁלְּמֶנָּה" אֶלָּא 'יַשְׁלִימֶנָּה'.

רַב כָּהֲנָא אָמַר:
מֵהָכָא: "אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִיאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם" (שמות כב, יב),
"עֵד טְרֵפָה" - יְשַׁלֵּם,
טְרֵפָה עַצְמָהּ - לֹא יְשַׁלֵּם.

חִזְקִיָּה אָמַר:
מֵהָכָא: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ"[26] (שמות כא, לו) לַנִּיזָּק.

וְכֵן תְּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה:
"'וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" - לַנִּיזָּק".
אַתָּה אוֹמֵר לַנִּיזָּק, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לַמַּזִּיק?
אָמַרְתָּ: לֹא כָּךְ הָיָה".

מַאי "לֹא כָּךְ הָיָה"?

אָמַר **אַבָּיֵי**:
אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ נְבֵילָה דְּמַזִּיק הָוְיָא,
לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא: 'שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר' וְלִישְׁתּוֹק,
"וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" לָמָּה לִי?
שְׁמַע מִינָּהּ: לַנִּיזָּק.

וּצְרִיכָא,
דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא: "וּמַכֵּה בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה" מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁכִיחָא,
אֲבָל טְרֵפָה דִּשְׁכִיחָא אֵימָא לֹא,
צְרִיכָא.

וְאִי אַשְׁמוּעִינַן: טְרֵפָה מִשּׁוּם דְּמִמֵּילָא,
אֲבָל מַכֵּה בְּהֵמָה דִּבְיָדַיִם אֵימָא לֹא.

וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָנֵי תַּרְתֵּי,
הָא - מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁכִיחָא,
וְהָא - מִשּׁוּם דְּמִמֵּילָא,
אֲבָל "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ", דִּשְׁכִיחָא בְּיָדַיִם, אֵימָא לֹא.

וְאִי אַשְׁמוּעִינַן: "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ" מִשּׁוּם דְּמָמוֹנָא קָא מַזִּיק,
אֲבָל הָכָא דִּבְגוּפָא מַזִּיק אֵימָא לֹא,

רש"י

בנזקו לא קתני. דליהוי משמע שישלם שור גמור חי והוא יטול את הנבילה:
אלא בתשלומי נזקו. דמשמע השלמה שיטול ניזק את הנבילה וזה משלים לו מה שפחתתו מיתה:
תשלומי נזקו מלמד כו'. לשון השלמה משלים לו לניזק:
הבעלים מטפלין בנבילה. כלומר נוטלין את הנבילה:
ישלימנה. משמע שישלם המותר:
יביאהו עד. דריש השתא הכי אם טרוף יטרף השור בפשיעתו של שומר שכר דהאי קרא בשומר שכר כתיב כדאמרינן בהשואל (ב"מ דף צד:) פרשה שנייה נאמרה בשומר שכר יביאהו עד הטרפה ישלם כל ההיזק עד דמי הטרפה אבל דמי הטריפה עצמה לא ישלם דניזק מטפל וטורח בנבילה למוכרה:
אי ס"ד נבילה דמזיק. והאי המת יהיה לו למזיק קאמר:
ולשתוק. קרא מיניה דלא אצטריך להכי דפשיטא לן כיון דשלם שור תחת השור נבילה שלו היא:
לניזק. שיטלנו בדמים ועליו ישלים המזיק:
מכה בהמה לא שכיחא. שיהא אדם מזיק בהמה של חבירו לפיכך לא החמיר עליו הכתוב לטרוח במכירת הנבילה:
טריפה דממילא. שהזאב טרפה והשומר לא נתכוון אמטו להכי חס רחמנא עליה דלא למיטרח בנבילה:
דבידים. קא מזיק אימא על המזיק לטרוח בנבילה ומשלם הדמים קמ"ל:
והמת יהיה לו. משתעי בשור נגח דשכיח ובידים הוא ממש (שהשור) שהוא (ממונו של מזיק) נתכוין להזיק:

---

[25] וּמַכֵּה נֶפֶשׁ בְּהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ

[26] אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֻנוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ

צְרִיכָא.

אָמַר לֵיהּ **רַב כָּהֲנָא לְרַב:**
אֶלָּא טַעֲמָא דִּכְתַב רַחֲמָנָא "וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ",
הָא לָאו הָכִי - הֲוָה אָמִינָא: נְבֵילָה דְּמַזִּיק הָוְיָא,
הָשְׁתָּא אִי אִית לֵיהּ לְדִידֵיהּ כַּמָּה טְרֵיפוֹת יָהֵיב לֵיהּ,
דְּאָמַר מָר: "'יָשִׁיב' - לְרַבּוֹת שְׁוֵה כֶסֶף, וַאֲפִילּוּ סוּבִּין".
דִּידֵיהּ מִבָּעֵיָא?!

לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לִפְחַת נְבֵילָה.

לֵימָא פְּחַת נְבֵילָה תַּנָּאֵי הִיא?
דְּתַנְיָא:
"'אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִיאֵהוּ עֵד'"[27] (שמות כב, יב),
יא,א יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּטְרְפָה בְּאוֹנֵס, וּפָטוּר.
אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר:
יָבִיא עֵדוּדָה לְבֵית דִּין".
מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי:
דְּמָר סָבַר: פְּחַת נְבֵילָה דְּנִיזָּק הָוֵי.
וּמָר סָבַר: דְּמַזִּיק הָוֵי.

לֹא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא דְּנִיזָּק, וְהָכָא בְּטוֹרַח נְבֵילָה קָמִיפַּלְגִי.

וְהָתַנְיָא:
"**אֲחֵרִים** אוֹמְרִים:
מִנַּיִין שֶׁעַל בַּעַל הַבּוֹר לְהַעֲלוֹת שׁוֹר מִבּוֹרוֹ?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת"[28] (שמות כא, לד)".

אָמַר לֵיהּ **אַבַּיֵי לְרָבָא:**
הַאי טוֹרַח נְבֵילָה,
הֵיכִי דָּמֵי?
אִילֵימָא דִּבְבֵירָא שַׁוְיָא זוּזָא וְאַגּוּדָא שַׁוְיָא אַרְבַּע,
כִּי טָרַח בִּדְנַפְשֵׁיהּ טָרַח!

אָמַר לֵיהּ:
לֹא צְרִיכָא,
דִּבְבֵירָא - שַׁוְיָא זוּזָא,
וְאַגּוּדָא - נַמִּי שַׁוְיָא זוּזָא.

וּמִי אִיכָּא כְּהַאי גַּוְונָא?

אִין,
דְּהָא אָמְרִי אֵינָשֵׁי:
כְּשׁוּרָא בְּמָתָא - בְּזוּזָא,
כְּשׁוּרָא בְּדַבְרָא - בְּזוּזָא.

---

[27] אִם טָרֹף יִטָּרֵף יְבִאֵהוּ עֵד הַטְּרֵפָה לֹא יְשַׁלֵּם

[28] בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ

רש"י

שומר שכר. שפשע ונטרפה על ידי זאב כנזקי גופו חשיב ליה שהרי היה עליו לשומרה:
השתא אי הוו ליה טריפות. למזיק כשיעור כל דמי נזקו הוה יהיב ליה בעל כרחיה דניזק דאמר מר ישיב לרבות כו' דידיה מיבעיא:
לא נצרכא. הא דכתב קרא דניזק מטפל בנבילה:
אלא לפחת נבילה. דהכי אמר רחמנא דמשעת מיתה קאי ברשותיה דניזק ואם הסריח ופחתה דמים משעת מיתה ועד שעת העמדה בדין פסידא דניזק הוא ומשלם ליה מזיק מה שהנזק הוי יתר על הדמים שהיתה נבילה שוה בשעת מיתה:
ופטור. דשומר שכר פטור באונסין כדכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם (שמות כב):
יביא עדודה. נבילה:
לב"ד. לשומה כמה היא שוה והכי משמע קרא יביאהו עד יביא העדודה כדכתיב (בראשית מט) בבקר יאכל עד דהיינו שלל כדמתרגמינן עדאה מפי מורי:
מאי לאו בהא קמיפלגי. דבאונסין הא ודאי לא פליג אבא שאול למימר דאפי' נטרפה באונס יהא חייב דאין שומר שכר חייב באונסין אלא ה"ק אם נטרפה בפשיעה שיהא בר תשלומין יביא עדודה ויוסיף מביתו על הדמים שהיא שוה בשעת מיתה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהשתא אי אית ליה נבילות אחרנייתא יהיב ליה כל שכן הא אלא לפחת נבילה אתא ות"ק דלא מפיק ליה להך דרשה סבר פחת נבילה דמזיק הוי הלכך לא מצי לאוקמי לקרא להך דרשה דאי משום דמים דהשתא לא איצטריך דהא תניא ישיב לרבות שוה כסף:
בטורח נבילה. להביאה ממקום שמתה שם למקום שהיתה שם אבא שאול סבר על המזיק הוא:
והתניא. בניחותא:
כסף ישיב לבעליו והמת. משמע שאף המת ישיב לבעליו:
ואגודא. שפת הבור:
בדנפשיה קא טרח. וריוח דנפשיה קא עביד דשיים ליה לניזק בדמי יתירי ולמה לי קרא דוהמת:
כשורא. קורה:
בדברא. בשדה ואע"ג שמחוסר הבאה לעיר נמכר בזוז:

22. יא, א

אָמַר שְׁמוּאֵל:
אֵין שָׁמִין: לֹא לַגַּנָּב
וְלֹא לַגַּזְלָן,
אֶלָּא לְנִזְקִין.
וַאֲנִי אוֹמֵר: אַף לַשּׁוֹאֵל,
וְאַבָּא מוֹדֶה לִי.

אִיבַּעְיָא לְהוּ:
הָכִי קָאָמַר: אַף לַשּׁוֹאֵל שָׁמִין, וְאַבָּא מוֹדֶה לִי.
אוֹ דִּלְמָא:
הָכִי קָאָמַר: וַאֲנִי אוֹמֵר אַף לַשּׁוֹאֵל אֵין שָׁמִין, וְאַבָּא מוֹדֶה לִי?

תָּא שְׁמַע:
דְּהַהוּא גַּבְרָא דְּשָׁאֵיל נַרְגָּא מֵחַבְרֵיהּ,
תְּבַרָהּ.
אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּ**רַב**,
אָמַר לֵיהּ: זִיל שַׁלֵּים לֵיהּ נַרְגָּא מְעַלְיָא.

שְׁמַע מִינָּהּ:
אֵין שָׁמִין.

אַדְּרַבָּה,
מִדְּאָמְרִי לֵיהּ **רַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי לְרַב**:
דִּינָא הָכִי?! וְשָׁתֵיק,
שְׁמַע מִינָּהּ: שָׁמִין.

אִיתְּמַר:
אָמַר **עוּלָּא** אָמַר **רַבִּי אֶלְעָזָר**:
שָׁמִין לַגַּנָּב וְלַגַּזְלָן.
רַב פַּפִּי אָמַר:
אֵין שָׁמִין.

וְהִלְכְתָּא:
אֵין שָׁמִין - לֹא לַגַּנָּב וְלֹא לַגַּזְלָן,
אֲבָל לַשּׁוֹאֵל - שָׁמִין כִּדְרַב כָּהֲנָא וְרַב אַסִּי.

רש"י

אמר שמואל. מנהג דיינין הוא שאין שמין לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה או כלים ונפחתו אצלו אין שמין הנבילה והשברים לבעלים שיחזיר גנב הפחת אלא ישלם בהמה וכלים מעולים והשברים שלו:
אלא לנזקין. שמין כדכתיב והמת יהיה לו:
ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי. רב:
אף לשואל שמין. ואניזקין קאי:
או דלמא אף לשואל אין שמין. והאי אף אגנב וגזלן קאי:
מדאמרי ליה רב כהנא ורב אסי. בבבא מציעא בפ' השואל (דף צו:):

23. יא, א–ב

וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
שִׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן וּמִקְצָתָהּ בְּיוֹם שֵׁנִי,
מוֹנִין לָהּ - מִן הָרִאשׁוֹן.

אָמַר לֵיהּ רָבָא:
מַה דַּעְתְּךָ?
לְחוּמְרָא?!
חוּמְרָא דְּאָתֵי לִידֵי קוּלָּא הוּא,
דְּקָא מְטַהַרְתְּ לָהּ מִרִאשׁוֹן!

אֶלָּא אָמַר רָבָא:
לָחוּשׁ - חוֹשֶׁשֶׁת,
מִימְנָא - לֹא מִמְנְיָא אֶלָּא לַשֵּׁנִי.

מַאי קָא מַשְׁמַע לָן?

דְּאֵין מִקְצָת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד.

תָּנֵינָא:
"שִׁלְיָא שֶׁיָּצְתָה מִקְצָתָהּ - אֲסוּרָה בַּאֲכִילָה" (חולין עז.).
סִימָן וָלָד בְּאִשָּׁה - סִימָן וָלָד בִּבְהֵמָה!

אִי מִמַּתְנִיתָא,
הָוָה אָמִינָא:
יא,ב יֵשׁ מִקְצָת שִׁלְיָא בְּלֹא וָלָד, גְּזֵירָה מִקְצָתָהּ אַטּוּ כּוּלָּהּ,
קָא מַשְׁמַע לָן.

רש"י

שליא שיצתה כו'. דקי"ל המפלת שליא יושבת עליה ימי טומאה וימי טהרה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח בתוכה:
מונין לה מן הראשון. דמיום ראשון טמאה ואפי' הואי לידה יבישתה:
לחומרא. דמטמאין טהרות שנגעה בראשון משעת יציאת שליא:
דקא מטהרת לה מראשון. שתהא סופרת י"ד של נקבה עם יום הראשון ודמים שתראה ביום ט"ו טהורין דהיינו קולא דאי הויא מניא משני לא חיילא ימי טהרה עד למחר:
חוששת. לטמא טהרות שתגע בראשון:
מימנא לא ממניא. שבועיים דנקבה אלא משני:
מאי קמ"ל. עולא דאמר חוששת:
דאין מקצת שליא בלא ולד. ומש"ה חוששת שמא רוב מיחוי הולד יצא באותו מקצת ומכי נפק רוב הוי ליה כילוד כדאמרינן במסכת נדה (דף כח.) יצא מחותך או מסורס עד שיצא רובו ומימנא ודאי לא מניא מראשון דשמא לא נפק רובא עד שני דאי יש מקצת שליא בלא ולד לא הוה חיישינן לטמא טהרות דכולי האי לא חיישינן דנימא תרי חומרי דלמא נפקא ורוב נפקא:
שליא. של בהמה:
שיצאת מקצתה. קודם שחיטת הבהמה:
אסורה. כולה ואע"פ שאין בה ולד:
ה"ג סימן ולד באשה וסימן ולד בבהמה. כלומר מפני שהשליא סימן ולד בין באשה בין בבהמה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח וחיישינן שמא באותו מקצת שיצא קודם שחיטה היה רובו של עובר וקיימא לן יצא רובו ה"ז כילוד ואינו ניתר בשחיטת האם:
דיש מקצת שליא בלא ולד. ודקאסרי לה באכילה גזירה מקצתה אטו כולה והאי דקתני סימן ולד לאו אמקצתה קאי אלא ה"ק אסורה באכילה גזירה אטו היכא דנפקא כולה ואתו למימר אין כאן ולד ואם חזרה לפנים תשתרי בשחיטת האם וקאכלי נבילה דההיא ודאי סימן ולד באשה כו' אבל גבי אשה לא ניחוש למקצת לטמא טהרות דראשון דהתם ליכא למיגזר אטו כולה דהא קחזי דמכי נפק ולד בשני מטמינא לה קמ"ל:

24. יא, ב

וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
בְּכוֹר שֶׁנִּטְרָף בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם אֵין פּוֹדִין אוֹתוֹ.

וְכֵן תָּנֵי רָמִי בַּר חָמָא:
"מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמַר: "פָּדֹה תִפְדֶּה"[29] (במדבר יח, טו),
יָכוֹל אֲפִילּוּ נִטְרָף בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַךְ" (במדבר יח, טו), חִלֵּק".

רש"י

בכור שנטרף. בכור אדם שנהרג בתוך ל' יום:
אין פודין אותו. אין צריך לפדותו ואם מת מעצמו לא איצטריך לן למימר דהא כתיב (במדבר יח) ופדויו מבן חדש תפדה אבל השתא איצטריך לאשמועי' דלא אמרינן אי לא איקטיל הוה חי ולא נפל הוה וליפרקיה:
פדה תפדה. אך פדה תפדה את בכור האדם:

[29] כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַיהוָה בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה יִהְיֶה לָּךְ אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה

25. יא, ב

וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
בְּהֵמָה גַּסָּה, נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה.

וְהָא אֲנַן תְּנַן: "בִּמְסִירָה" (קידושין כה:)!

הוּא דְּאָמַר כִּי הַאי תַּנָּא,
דְּתַנְיָא:
"וְ**חֲכָמִים** אוֹמְרִים:
זוֹ וְזוֹ בִּמְשִׁיכָה.
רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:
זוֹ וְזוֹ בְּהַגְבָּהָה".

רש"י

במסירה תנן. בפ"ק דקדושין דכיון דמסר לו באפסר קנאה אע"פ שלא משכה מרשות מוכר:
זו וזו. גסה ודקה בהגבהה וגסה מתרצינן בקדושין שנותן חבילי זמורות תחת רגליה והיא עולה עליהן:

26. יא, ב

וְאָמַר **עוּלָּא** אָמַר **רַבִּי אֶלְעָזָר**:
הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ,
מַה שֶׁעֲלֵיהֶן - שָׁמִין
וּמַה שֶׁעַל בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן - אֵין שָׁמִין.

אָמַר **רַב פַּפָּא**:
פְּעָמִים אַף מַה שֶׁעֲלֵיהֶן אֵין שָׁמִין,
מַשְׁכַּחַת לָהּ בִּגְדוֹל אַחֵי,
דְּנִיחָא לְהוּ דְּלִשְׁתַּמְעוּן מִילֵּיהּ.

רש"י

מה שעל בניהן ובנותיהן אין שמין. דכיון דבנים ובנות לא אתו לבי דינא לא מבזינן להו למיתי:
בגדול אחי. גדול האחין העוסק בנכסים להכניס ולהוציא דעד השתא ניחא להו לאחין דליכסי מדידהו במלבושים נאים כי היכי דלשתמעון מיליה:

27. יא, ב

וְאָמַר **עוּלָּא** אָמַר **רַבִּי אֶלְעָזָר**:
שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר - פָּטוּר.

וְלֹא מִיבָּעֵיָא שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר, דְּעַלּוּיֵי עַלְיֵיהּ שְׁמִירָתוֹ,
אֶלָּא אֲפִילּוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חִנָּם, דְּהָשְׁתָּא גָּרוּעֵי גָּרְעֵיהּ שְׁמִירָתוֹ,
נַמִי פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מָסַר לְבֶן דַּעַת.

רָבָא אָמַר:
שׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר - חַיָּיב.
וְלֹא מִיבָּעֵיָא שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר חִנָּם,
דְּגָרוּעֵי גָּרְעֵיהּ שְׁמִירָתוֹ,
אֶלָּא אֲפִילּוּ שׁוֹמֵר חִנָּם שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר שָׂכָר - חַיָּיב,
דְּאָמַר לֵיהּ: אַתְּ מְהֵימַנְתְּ לִי בִּשְׁבוּעָה,
הַאי - לֹא מְהֵימַן לִי בִּשְׁבוּעָה.

רש"י

שומר שמסר לשומר פטור. הראשון בכל אותן דינים שהיה פטור אם היתה אצלו פטור נמי השתא ולא אמרי' פשיעה היא זו שמסרה לאיש אחר:
ולא מבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר. ונגנבה או שאבדה דפטור שומר חנם כי היכי דמיפטר אילו הואי גביה דלא פשע:
דעלויי עלייה לשמירתו. דשומר שכר מסר נפשיה לנטורי טפי משומר חנם שהרי שומר שכר חייב בגניבה ואבידה:
אלא אפי' שומר שכר שמסר לשומר חנם דהשתא גרעה לשמירתו פטור. שומר שכר באונסין ולא מצי א"ל בעל הבית פשעת שמסרת לאחר שהרי מסרה לבן דעת:
חייב. אפי' באונסין:
בשבועה. דשומר חנם נשבע שלא פשע:

28. יא, ב – יב, ב

וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
הִלְכְתָא:
גּוֹבִין מִן הָעֲבָדִים.

אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְעוּלָּא:
אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֲפִילּוּ מִיָּתְמֵי?

לָא, מִינֵּיהּ.

מִינֵּיהּ?! אֲפִילּוּ גְּלִימָא דְּעַל כִּתְפֵּיהּ!

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן:
שֶׁעֲשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי, כִּדְרָבָא,
דְּאָמַר רָבָא:
עָשָׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ.
שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ.

מַאי טַעֲמָא?

הָא - אִית לֵיהּ קָלָא,
וְהָא - לֵית לֵיהּ קָלָא.

יב,א לְבָתַר דִּנְפַק,
אָמַר לְהוּ עוּלָּא:
הָכִי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
אֲפִילּוּ מִיָּתְמֵי.

אָמַר רַב נַחְמָן:
אִשְׁתַּמְטִין עוּלָּא.

הֲוָה עוּבְדָא בִּנְהַרְדְּעָא וְאַגְּבוּ דַּיָּנֵי דִּנְהַרְדְּעָא.

הֲוָה עוּבְדָא בְּפוּמְבְּדִיתָא וְאַגְּבֵיהּ רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא.

אָמַר לְהוּ רַב נַחְמָן:
זִילוּ אַהֲדוּרוּ,
וְאִי לָא - מַגְּבִינַן לְכוּ לְאַפַּדְנַיְיכוּ.

אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן:
הָא - עוּלָּא,
הָא - רַבִּי אֶלְעָזָר,
הָא - דַּיָּנֵי נְהַרְדְּעָא,
וְהָא - רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא!
מָר כְּמַאן סְבִירָא לֵיהּ?

אָמַר לֵיהּ:
אֲנָא מַתְנִיתָא יָדַעְנָא,
דְּתָנֵי אֲבִימִי:
"פְּרוֹזְבּוֹל, חָל עַל הַקַּרְקַע, וְאֵינוֹ חָל עַל הָעֲבָדִים.
מִטַּלְטְלִין נִקְנִים עִם הַקַּרְקַע, וְאֵינָן נִקְנִין עִם הָעֲבָדִים".

רש"י

גובין. חוב מן העבדים:
אפי' מיתמי. אם מת לוה ונפלו קמי יתמי מי א"ר אלעזר דבעל חוב גובה מן העבדים דכמקרקעי דמו:
מיניה. מן הלוה עצמו א"ר אלעזר דב"ח גובה מן העבדים:
וקפריך מיניה. אפי' מן גלימא דעל כתפיה:
אפותיקי. אפה תהא קאי כלומר מזה יהא לך פרעון ואשמעינן רבי אלעזר דאם מכרו גובה בעל חוב ממנו:
לבתר דנפק. ר"נ: אמר להו עולא ליושבין לפניו:
הכי אמר ר' אלעזר אפילו מיתמי. דעבדא כמקרקעי דמי:
אשתמטין עולא. נשמט ממני וירא משום דס"ל עבדא כמטלטלי דמי ומתיירא הוא שמא אקפחנו בהלכות ובקושיות:
הוה עובדא ואגבו דייני דנהרדעא. אפי' מיתמי:
הא עולא והא ר' אלעזר כו'. דכולהו סבירי להו כמקרקעי דמו:
מר. דאמר כמטלטלי כמאן ס"ל:
פרוזבול. מפרש בגיטין (דף לו.) שתיקן הלל הזקן פרוזבול כדי שלא תשמט שביעית המלוה:
חל על הקרקע. דכיון דלא מחוסרי גובייא וזה כתב לו עליהן שכל חוב שיש לו עליו שיגבנו כל זמן שירצה קיימי ברשותיה דמלוה:
נקנין עם הקרקע. אם מכר לו קרקע ומטלטלין והחזיק בקרקע קנה מטלטלין אע"פ שלא משך:
ואין נקנין עם העבדים. שאם החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין ויכול מוכר לחזור במטלטלין אלמא עבדא כמטלטלי:

לִימָא כְּתַנָּאֵי:
"מָבַר לוֹ:
עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת,
הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה קַרְקָעוֹת,
בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא קָנָה עֲבָדִים.

קַרְקָעוֹת וּמִטַּלְטְלִין,
הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע - קָנָה מִטַּלְטְלִין,
בַּמִּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה קַרְקַע.

עֲבָדִים וּמִטַּלְטְלִין,
הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה מִטַּלְטְלִין,
בַּמִּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה עֲבָדִים.

וְהָתַנְיָא:
"הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - קָנָה מִטַּלְטְלִין"!
מַאי לָאו בְּהָא קָמִפַּלְגִי:
דְּמָר סָבַר: עֲבָדִים כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי.
וּמָר סָבַר: עֲבָדִים כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי.

אָמַר **רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמִּי:**
דְּכוּלֵּי עָלְמָא: עֲבָדִים כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי,
וְהָדְתַנְיָא:
"קָנָה" - שַׁפִּיר.
וְהָדְתַנְיָא: "לֹא קָנָה",
בָּעֵינַן קַרְקַע דּוּמְיָא דְ"עָרִים מְצוּרוֹת בִּיהוּדָה"[30] (דברי הימים ב כא, ג) דְּלֹא נָיְידֵי.
דִּתְנַן:
"נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת, נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת,
בְּכֶסֶף, בִּשְׁטָר, וּבַחֲזָקָה" (קידושין כו.).
מְנָהֲנֵי מִילֵּי?
אָמַר **חִזְקִיָּה:**
דְּאָמַר קְרָא: "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת,
עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה" (דברי הימים ב כא, ג),

אִיכָּא דְּאָמְרִי:

אָמַר **רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי:**
דְּכוּלֵּי עָלְמָא עַבְדֵי כְּמִטַּלְטְלִין דָּמֵי,
וְהָדְתַנְיָא: "לֹא קָנָה" - שַׁפִּיר,
הָא דְּתַנְיָא: "קָנָה" - בְּעוֹדָן עָלָיו.

וְכִי "עוֹדָן עָלָיו" מַאי הָוֵי?
חָצֵר מְהַלֶּכֶת הִיא,
וְחָצֵר מְהַלֶּכֶת - לֹא קָנָה!
וְכִי תֵּימָא: בְּעוֹמֵד,
וְהָא אָמַר **רָבָא:**
כָּל שֶׁאֵילוּ מְהַלֵּךְ לֹא קָנָה, עוֹמֵד וְיוֹשֵׁב - לֹא קָנָה!

וְהִלְכְתָּא: בְּכָפוּת.

רש"י

ה"ג בקרקע לא קנה עבדים. ואע"ג דס"ל להאי תנא עבדים כמטלטלין דמי אפ"ה לא קנה אלא א"כ עומד העבד בתוכה בשעה שהחזיק בה כדמתרץ לקמן שאני מטלטלי דניידי ממטלטלי דלא ניידי:
דומיא דערים מצורות. דמהאי קרא נפקא לן במס' קדושין דמטלטלין נקנין בחזקת קרקעות דכתיב ויתן להם אביהם מתנות עם ערי מצורות הלכך בעינן מקרקעי דלא ניידי כי התם:
חצר מהלכת היא. אינה קונה לבעליה כלום דלאו חצר היא במהלכת:
והלכתא. הא דמתרצינן דקנה ליה עבד בעודן עליו כגון שהעבד כפות שאינו ראוי לילך דדמי לחצר:

[30] וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה וְאֶת הַמַּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי הוּא הַבְּכוֹר

וְהָתַנְיָא:
"הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע - קָנָה עֲבָדִים"!

הָתָם - בְּעוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ.

מִכְּלָל: דְּהַאי "לֹא קָנָה" כְּשֶׁאֵין עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ.
הָנִיחָא לְהַהּ לִישָׁנָא דְּאָמַר רַב אִיקָא בְּרֵיהּ דְּרַב אַמִּי: עַבְדֵי כְּמִטַּלְטְלֵי דָּמֵי,
הַיְינוּ דְּאִי "עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ" - אִין,
אִי לֹא - לֹא.
אֶלָּא לְהַהּ לִישָׁנָא דְּאָמַר: "עַבְדֵי כִּמְקַרְקְעֵי דָּמֵי" - לָמָּה לִי "עוֹמְדִין בְּתוֹכָהּ?
הָא אָמַר **שְׁמוּאֵל**:
מָכַר לוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת,
כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כּוּלָּן!

וְלִיטַעֲמִיךְ, לְהַהּ לִישָׁנָא דְּאָמַר: "עַבְדֵי כִּמְטַלְטְלִין דָּמֵי" - לָמָּה לִי "עוֹמֵד בְּתוֹכָהּ"?
יב,ב הָא קַיְימָא לָן דְּלֹא בָּעֵינַן צְבוּרִין!

אֶלָּא, מַאי אִית לְךָ לְמֵימַר?
שָׁאנֵי מִטַּלְטְלֵי דְּנָיְידֵי, מִמִּטַּלְטְלֵי דְּלָא נָיְידֵי.
הָכָא נַמִּי, שָׁאנֵי מְקַרְקְעֵי דְּנָיְידֵי מִמְּקַרְקְעֵי דְּלָא נָיְידֵי,
עַבְדָּא - מְקַרְקְעֵי דְּנָיְידֵי הוּא,
הָתָם - סַדְנָא דְּאַרְעָא חַד הוּא.

רש"י

והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים. ולעיל קתני דלא קנה:
בעומדין בתוכה. וההיא דלעיל בשאין עומדין בתוכה:
הניחא להך לישנא. דאוקי רב איקא לעיל להיא מתני' דעבדי כמטלטלי דמי כו':
הא קיימא לן. בפ"ק דקדושין (דף כו.) דמטלטלין נקנין עם הקרקע ולא בעינן שיהו עומדין לתוכה:
אלא מאי אית לך למימר כו'. והשתא דבעל כרחך אתית להכי אפי' תימא לאידך לישנא דעבדא כמקרקעי דמי ודקשיא לך דשמואל שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי:

29. יב, ב – יג, א

"נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה".

"מְעִילָה" הוּא דְּלֵית בְּהוּ,
הָא מִקְּדַּשׁ קָדְשֵׁי.

מַאן תַּנָּא?

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
בְּקָדָשִׁים קַלִּים,
וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,
דְּאָמַר: מְמוֹנוֹ בְּעָלִים הוּא.

דְּתַנְיָא:
"'וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'"[31] (ויקרא ה, כא) - לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מְמוֹנוֹ,
דִּבְרֵי **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי**".

וְהָתְנַן:
"הַמְקַדֵּשׁ בְּחֶלְקוֹ,
בֵּין בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, בֵּין בְּקָדָשִׁים קַלִּים - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת" (קידושין נב:).
לֵימָא דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי!

אֲפִילּוּ תֵּימָא: רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,
כִּי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מֵחַיִּים,
אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָה - אֲפִילּוּ רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מוֹדֶה דְּכִי קָא זָכוּ מִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ.

וּ"מֵחַיִּים" מִי אָמַר?
וְהָתְנַן:
"בְּכוֹר - מוֹבְרִין אוֹתוֹ תָּם חַי, וְלֹא שָׁחוּט[32],
וּבַעַל מוּם - חַי וְשָׁחוּט.
וּמְקַדְּשִׁין בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה" (מעשר שני א, ב).

וְאָמַר **רַב נַחְמָן** אָמַר **רַבָּה בַּר אֲבוּהּ**:
לֹא שָׁנוּ אֶלָּא: בְּכוֹר בַּזְּמַן הַזֶּה,
דְּכֵיוָן דְּלֹא חֲזִי לְהַקְרָבָה, אִית לְהוּ לַכֹּהֲנִים זְכִיָּיה בְּגַוָּיְיהוּ.
אֲבָל בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים דַּחֲזֵי לְהַקְרָבָה - לֹא.

וְאֵיתִיבֵיהּ **רָבָא לְרַב נַחְמָן**:
"'וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'" (ויקרא ה, כא) - לְרַבּוֹת קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֵן מְמוֹנוֹ,
דִּבְרֵי **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי**"!
וּמְשַׁנֵּי **רָבִינָא**:
בִּבְכוֹר בְּחוּצָה לָאָרֶץ,
וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,
דְּאָמַר: "אִם בָּאוּ תְּמִימִים - יִקְרְבוּ" (תמורה כא.),
"אִם בָּאוּ" - אִין,
לְכַתְּחִלָּה - לֹא.

וְאִם אִיתָא דְּכִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מְמוֹנוֹ הוּא מֵחַיִּים,
יג,א לִישְׁנֵי: הָא - רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,
הָא - רַבָּנַן!

[31] נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ

[32] במהדורת הדפוס ולא שחוט בסוגרים עגולות

רש"י

מעילה הוא. דבעינן דלא להוי בהו בנכסים שאני חייב בנזקין הא אי לית בהו מעילה אע"ג דמקדש קדשי [אני] חייב בנזקין כגון קדשים קלים שאין בהן מעילה מחיים אלא באימורין לאחר זריקת דם כדגרסינן במסכת מעילה (דף ז :) :
מאן תנא. דמחייב בנזקין אם הזיק שורו שור שלמים של חבירו :
ממון בעלים הן. ושור רעהו קרינן ביה :
ומעלה מעל בה'. וכחש בעמיתו וגו' גבי שבועת הפקדון כתיב :
לרבות קדשים קלים. הא דכתיב בה' לרבות קדשים קלים שאם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו וכפר ונשבע והודה משלם קרן וחומש ואשם ואע"ג דבקדשי שמים אין נשבעין עליהן כדגרסינן בפרק הזהב (ב"מ דף נו.) בקדשים קלים נשבעין :
שהן ממונו. של חבירו וקרינן בהו בה' וכחש בעמיתו וכחש :
המקדש. אשה בחלקו :
כי אמר ר' יוסי הגלילי. ממון בעלים הוי :
מחיים. שאחריות הוא עליו :
אבל לאחר שחיטה. כי זכו בין כהנים בחזה ושוק בין בעלים בשאר הבשר משלחן גבוה זכו :
בכור מוכרין אותו. בזמן הזה כדמוקי לה לקמן [והכהנים] מוכרין אותו לכהן :
תם חי. ולוקח ימתין עד שיפול בו מום וישחטנו אבל תמים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבורה דאסור בהנאה דקדשים השחוטין בחוץ הוא :
ומקדשין בו. כהנים :
את האשה. דממונן הוא דבעליו של בכור היינו כהן דמשנולד הבכור שלו הוא :
לא שנו. דבכור חי הוי ממון בעלים כשהוא תם אלא בזמן הזה :
זכייה בגווייהו. מחיים :
ואיתיביה. גרסי' :
שהן ממונו. אפי' בזמן שבית המקדש קיים דהא קרא דשבועת הפקדון בזמן שבית המקדש הוא דמחייב ליה אשם :
ומשני רבינא. הכא דקתני דממון בעלים הם בבכור הנולד בחו"ל בזמן המקדש עסקינן דלא קאי להקרבה :
ואליבא דר"ש דאמר. במסכת תמורה (דף כא.) :
אם באו. בכורות מחו"ל לא"י תמימים יקרבו :
באו אין לכתחילה לא. אלא ירעו עד שיסתאבו והלכך כיון דלאו להקרבה קאי הוי ממון כהן :
ואם איתא. דמחיים אמר רבי יוסי הגלילי דממון בעלים הן כדקתני מתני' דחייבין על נזקן ואוקימנא כר' יוסי הגלילי :
לישני. רבינא : **הא רבי יוסי הגלילי**. ורב נחמן דאמר כרבנן :

אָמַר לָךְ[33]: מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה קָאָמְרַתְּ?
שָׁאנֵי מַתְּנוֹת כְּהוּנָּה, דְּכִי קָא זָכוּ מִשֻּׁלְחַן גָּבוֹהַּ קָא זָכוּ.

רש"י

מתנות כהונה קאמרת. בכור מעשרים וארבע מתנות כהונה והלכך אוקמה רבינא להא דרב נחמן כר"י הגלילי דאיהו נמי מודה בהא דכל זמן שהבית קיים משולחן גבוה זכו להו כהנים ואפילו מחיים וכי קאמר רבי יוסי הגלילי ממון בעלים הן בשלמים קאמר דבעלים ישראל לא זכו להו מחיים משלחן גבוה והא דתירץ רבינא לרבי יוסי הגלילי בבכור בחוצה לארץ ולא תירץ בשלמים משום דסיפא דברייתא מוכיח דבבכור קמיירי דקתני לא אמר בן עזאי אלא בבכור ובן עזאי מילתיה דרבי יוסי קמפרש ולקמיה מפרש מילתיה:

[33] תיקון גירסה על פי מסורת הש"ס

30. יג, א

גּוּפָא:
"'וּמְעֵלָה מַעַל בַּה'"[34] (ויקרא ה, כא) - לְרַבּוֹת קֳדָשִׁים קַלִּים, שֶׁהֵם מָמוֹנוֹ,
דִּבְרֵי **רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי**.
בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר:
לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלָמִים.
אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר:
לֹא אָמַר בֶּן עַזַּאי אֶלָּא בִּבְכוֹר בִּלְבַד".

אָמַר מָר:
"**בֶּן עַזַּאי** אוֹמֵר:
לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלָמִים".

לְמַעוּטֵי מַאי?
אִילֵימָא: לְמַעוּטֵי בְּכוֹר,
הָשְׁתָּא: וּמַה שְּׁלָמִים, שֶׁטְּעוּנִים סְמִיכָה, וּנְסָכִים, וּתְנוּפַת חָזֶה וְשׁוֹק, אָמְרַתְּ: מָמוֹן בְּעָלִים הוּא,
בְּכוֹר מִבָּעְיָא?!

אֶלָּא אָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן**:
לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂר.

כִּדְתַנְיָא:
"בִּבְכוֹר נֶאֱמַר: "לֹא תִפְדֶּה"[35] (במדבר יח, יז) - וְנִמְכָּר: תָּם חַי,
וּבַעַל מוּם חַי וְשָׁחוּט.
בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל"[36] (ויקרא כז, לג) - וְאֵינוֹ נִמְכָּר: לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט,
לֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם".

רָבִינָא מַתְנֵי לָהּ אַסֵּיפָא:
"**אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי** אוֹמֵר:
לֹא אָמַר בֶּן עַזַּאי אֶלָּא בִּבְכוֹר בִּלְבַד".

לְמַעוּטֵי מַאי?
אִילֵימָא: לְמַעוּטֵי שְׁלָמִים - הָשְׁתָּא: וּמַה בְּכוֹר שֶׁקָּדוֹשׁ מֵרֶחֶם, מָמוֹנוֹ הוּא, שְׁלָמִים מִבָּעְיָא?

אָמַר **רַבִּי יוֹחָנָן**:
לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂר.

כִּדְתַנְיָא:
"בִּבְכוֹר נֶאֱמַר: "לֹא תִפְדֶּה" (במדבר יח, יז) - וְנִמְכָּר: תָּם חַי,
וּבַעַל מוּם חַי וְשָׁחוּט.
בְּמַעֲשֵׂר נֶאֱמַר: "לֹא יִגָּאֵל" (ויקרא כז, לג) - וְאֵינוֹ נִמְכָּר: לֹא חַי וְלֹא שָׁחוּט,
לֹא תָּם וְלֹא בַּעַל מוּם".

הָא בִּבְכוֹר בִּלְבַד קָאָמַר!

קַשְׁיָא.

רש"י

שלמים. שטעונין סמיכה ונסכים מנחת נסכים שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש כדמפרש במנחות בפ' כל [המנחות] (דף סא.) אבל בכור לא:
בכור מבעיא. ובבכור בחוצה לארץ קאמר דכיון דלאו להקרבה קאי לא זכו ליה משלחן גבוה דלא חזי לגבוה:
למעוטי מעשר בהמה. שאע"פ שהוא קרב שלמים כדאמרינן בפ' בתרא דבכורות (דף ס.) אפי' הכי לא הוי מחיים ממון בעלים כשלמים:
בבכור. תם נאמר אך בכור שור וגו' לא תפדה פדיון הוא דלית ליה דליפוק מקדושת בכור למכור באיטלז ולישקול בליטרא אבל נמכר הוא חי ולוקח יאכלנו בקדושתו כשיומם או אם הבית קיים יקריבנו:
במעשר נאמר לא יגאל. וגמרינן בבכורות בפ' [חמישי] (דף לב.) האי לא יגאל מלא יגאל דחרמים דכתיב בהן לא ימכר ולא יגאל מה להלן מכירה עמו אף כאן מכירה עמו הלכך אינו נמכר לא חי ולא שחוט כו' אלמא לאו ממון בעלים הוא:

---

[34] נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ
[35] אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה'
[36] לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרָע וְלֹא יְמִירֶנּוּ וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל

31. יג, א

["נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה"].

רָבָא אָמַר:
מַאי "נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן מְעִילָה"?
נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶן דִּין מְעִילָה,
וּמַאי נִינְהוּ? הֶדְיוֹט,

וְלִיתְנֵי: 'הֶדְיוֹט'!

קַשְׁיָא.

רש"י

רבא אמר. מעילה דמתניתין לא תידוק מיניה הא מקדש קדשי אלא ה"ק שאין בהן דין מעילה שאין בהם שום קדושה לשמים דבקדושת שמים שייכא דין מעילה כגון קדשי קדשים:
ומאי נינהו. כגון נכסים דהדיוט:

32. יג, א–ב

אָמַר **רַבִּי אַבָּא**:
שְׁלָמִים שֶׁהִזִּיקוּ - גּוֹבֶה מִבְּשַׂרָן,
וְאֵינוֹ גּוֹבֶה - מֵאֵימוּרֵיהֶן.

פְּשִׁיטָא אֵימוּרִין לְגָבוֹהַּ סַלְקֵי!

לֹא צְרִיכָא: לְגוֹבֶה מִבְּשַׂרָן כְּנֶגֶד אֵימוּרִים.

אַלִּיבָּא דְּמַאן?
אִי אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן - פְּשִׁיטָא, הָא אָמְרֵי כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוּמֵי מֵהָאי לֹא מִשְׁתַּלֵּמָא מֵהָאי!
וְאִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי נָתָן - הָא אָמַר: כִּי לֵיכָּא לְאִשְׁתַּלּוּמֵי מֵהָאי מִשְׁתַּלֵּם מֵהָאי!

אִי בָּעֵית אֵימָא: רַבִּי נָתָן.
אִיבָּעֵית אֵימָא: רַבָּנַן.

"אִיבָּעֵית אֵימָא: רַבָּנַן":
הָנֵי מִילֵּי בִּתְרֵי גּוּפֵי,
אֲבָל בְּחַד גּוּפָא - מָצֵי אָמַר לֵיהּ מִכָּל הֵיכָא דְּבָעֵינַן מִשְׁתַּלֵּמְנָא.

"אִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי נָתָן":
הָתָם הוּא דְּאָמַר לֵיהּ בַּעַל שׁוֹר לְבַעַל הַבּוֹר: אֲנָא תּוֹרַאי בְּבִירְךָ אַשְׁכַּחְתֵּיהּ,
מַאי דְּלֵית לִי לְאִשְׁתַּלּוּמֵי מֵהַיאךְ מִשְׁתַּלֵּימְנָא מִ
יג,ב אֲבָל הָכָא מִי מָצֵי אָמַר: בָּשָׂר אַזֵּיק, אֵימוּרִין לֹא אַזֵּיק?!

אָמַר **רָבָא**:
תּוֹדָה, שֶׁהִזִּיקָה - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִלַּחְמָהּ.

לָחֶם פְּשִׁיטָא!

סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ:
הַנִּיזָּק אוֹכֵל בָּשָׂר וּמִתְכַּפֵּר, מֵבִיא לָחֶם.

הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא!

מַהוּ דְּתֵימָא: כֵּיוָן דְּלֶחֶם הֶכְשֵׁירָא דְּזֶבַח הוּא,
לֵימָא לֵיהּ: אַתְּ אָכְלַתְּ בָּשָׂר, וַאֲנָא אַיְיתֵי לֶחֶם?!
קָא מַשְׁמַע לָן: דְּלֶחֶם חִיּוּבָא דִּבְעָלִים הוּא.

רש"י

גובה. חצי נזקו מבשרו דנזק שור תם משתלם מגופו:
לא צריכא. הא דקתני אינו גובה מאימורין הא קמ"ל דאין גובה מבשרו כנגד אימורין כגון שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים אינו גובה אלא חציו דמי בשרו אף על גב דלא הוי מנה שלם ודמי חצי אימורין לא ישתלם מדמי חצי האחר של בשר:
אי אליבא דרבנן. דפליגי עליה דרבי נתן בפרק שור שנגח את הפרה (דף נג.) גבי שור שדחף את חבירו לבור [ואמרינן] בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור פטור מפני שזה הפילו ובמועד בעל השור משלם חצי ובעל הבור פטור אלמא כי ליכא לאשתלומי מבעל השור לא משתלם מבעל הבור ואע"פ שבו נמצא הנזק ופשיטא דאינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן:
ואי אליבא דרבי נתן הא אמר כי ליכא לאשתלומי. מבעל השור משתלם מבעל הבור דאמר בתם בעל השור משלם רביע ובעל הבור שלשה חלקים ובמועד בעל השור משלם מחצה ובעל הבור מחצה והכא נמי אמאי אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן הא הכא נמי תרוייהו אזיק חלק גבוה וחלק הדיוט וספרים דכתיב בהן אע"ג דאיכא לאשתלומי מהאי משתלם מהאי שבשתא היא דהתם לא מצינו לאוקמי הכי:
הני מילי. דלא אמרינן כי ליכא לאשתלומי מהאי לישתלם מהאי:
בתרי גופי. כגון שור ובור:
אבל בחד גופא. אי לא אשמעינן ר' אבא דאינו גובה מאימוריהן הוה אמינא דמצי א"ל מכל היכא דבעינא משתלמנא:
התם הוא דאמר ליה בעל השור. ההרוג לבעל הבור:
אנא תוראי בבירך אשכחתיה. מת הלכך כל הנזק עליו מה דאית לי לאשתלומי מבעל השור משתלימנא אם תם הוא משלם רביע דאפילו הזיקו הוא לבדו לא היה משלם אלא חצי נזק ועכשיו שיש אחר עמו ישלם רביע והשאר משתלימנא מינך:
אבל הכא מי מצי א"ל. על הבשר נמצא הנזק יותר מן האימורין הלכך שוה חצי האימורין יפסיד:
לשון אחר לא צריכא לגבות מבשרן כנגד אימוריהן. דודאי גובה מבשרן כנגד אימוריהן דהאי גובה מבשרן דקאמר רבי אבא אפי' חלק האימורין קאמר וקא פריך אי אליבא דרבנן אמאי הא אמרינן כו' אי אליבא דר' נתן פשיטא ולא שמעתיה וראשון עיקר דמסתברא דהאי דאותביה קא משני ליה דהא גמרא מסיפא דמילתיה דקאמר אינו גובה מאימוריהן פריך פשיטא אימורין לגבוה סלקי ועלה בעי לשנויי מה אינו גובה מאימוריהן דקאמר אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן:
לחם פשיטא. הא לא אזיק:
ניזק אוכל בשר. לאחר הקרבת אימורין:
למעוטי זה אומר שורך היזק. שאינו יודע שור של מי הזיקו שהיו עמו שוורים של אנשים הרבה ומיוחדין דמתניתין הכי משמע שיהו כל נכסים שהזיקו מיוחדים לאדם אחד שאין בהם ספק:
שנים שהיו רודפין. שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד:
בשקדם וזכה בו אחר. לאחר שהזיק:

רס"י

33. יג, ב

"נְכָסִים שֶׁהֵן שֶׁל בְּנֵי בְרִית".

לְמַעוּטֵי מַאי?
אִי לְמַעוּטֵי דְּגוֹי - הָא קָתָנֵי לָהּ לְקַמָּן: "שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל גּוֹי פָּטוּר" (בבא קמא לז:).

תְּנָא, וַהֲדַר וּמְפָרֵשׁ.

34. יג, ב

"נִכְסִים הַמְּיוּחָדִין".

לְמַעוּטֵי מַאי?

אָמַר **רַב יְהוּדָה**:
לְמַעוּטֵי, זֶה אוֹמֵר "שׁוֹרְךָ הִזִּיק", וְזֶה אוֹמֵר "שׁוֹרְךָ הִזִּיק".

הָא תָּנֵי לְקַמָּן:
"הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִין אַחַר אֶחָד,
זֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק,
וְזֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק,
שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין" (בבא קמא לה.)!

תָּנֵי, וַהֲדַר מְפָרֵשׁ.

בְּמַתְנִיתָא תָּנָא:
"פֵּרָט לְנִכְסֵי הֶפְקֵר".

הֵיכִי דָּמֵי?
אִילֵימָא דְּנָגַח תּוֹרָא דִּידָן לְתוֹרָא דְּהֶפְקֵר מַאן תָּבַע לֵיהּ?

אֶלָּא, דְּנָגַח תּוֹרָא דְּהֶפְקֵר לְתוֹרָא דִּידָן לֵיזִיל וְלֵיתֵיהּ!

בְּשֶׁקְּדַם וְזָכָה בּוֹ אַחֵר.

רָבִינָא אָמַר:
לְמַעוּטֵי: נָגַח וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ,
נָגַח וְאַחַר כָּךְ הִפְקִיר.

תַּנְיָא נַמִי הָכִי:
"יָתֵר עַל כֵּן,
אָמַר **רַבִּי יְהוּדָה**:
אֲפִילּוּ נָגַח וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ,
נָגַח וְאַחַר כָּךְ הִפְקִיר - פָּטוּר,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּעַד בִּבְעָלָיו ... וְהֵמִית אִישׁ"[37] (שמות כא, כט) -
עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה וְהַעֲמָדָה בְּדִין שָׁוִין כְּאֶחָד".

וּגְמַר דִּין לָא בָּעֵינַן?!
הָא "הַשּׁוֹר יִסָּקֵל" (שמות כא, כט) בִּגְמַר דִּין הוּא דִּכְתִיב!

אֶלָּא אֵימָא: עַד שֶׁתְּהֵא מִיתָה, וְהַעֲמָדָה בְּדִין, וּגְמַר דִּין, שָׁוִין כְּאֶחָד.

רש"י

למעוטי נגח ואח"כ הקדיש. דהכי משמע שיהיו מיוחדים לאדם אחד לעולם משעת נגיחה עד שעת העמדה בדין:
והועד בבעליו והמית איש השור יסקל וגם בעליו יומת. דמשמע שיהא לו בעל אחד משעת העדאה ועד שעת העמדה בדין:
שוין כאחד. בבעל אחד:

[37] וְאִם שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֻנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת

35. יג, ב

"חוּץ מִרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק".

דְּאָמַר לֵיהּ: תּוֹרָךְ בִּרְשׁוּתִי מַאי בָּעֵי?

"וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק".

אָמַר **רַב חִסְדָּא** אָמַר **אֲבִימִי**:
חֲצַר הַשּׁוּתָּפִין חַיֵּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,
וְהָכִי קָאָמַר: חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק - דְּפָטוּר.
וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק - כְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק.

וְ**רַבִּי אֶלְעָזָר** אָמַר:
פָּטוּר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,
וְהָכִי קָאָמַר: חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיוּחֶדֶת לַמַּזִּיק,
וּרְשׁוּת הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק נַמִי פָּטוּר.
"וּבְשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק" לְאַתּוּיֵי קֶרֶן.

הָנִיחָא לִשְׁמוּאֵל.
אֶלָּא לְרַב דְּאָמַר: תְּנָא שׁוֹר וְכָל מִילֵּי דְּשׁוֹר,
"חָב הַמַּזִּיק" לְאַתּוּיֵי מַאי?

לְאַתּוּיֵי הָא דְּתָנוּ רַבָּנַן:
"בְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְהָבִיא: שׁוֹמֵר חִנָּם
וְהַשּׁוֹאֵל,
נוֹשֵׂא שָׂכָר
וְהַשּׂוֹכֵר,

שֶׁהִזִּיקָה בְּהֵמָה בִּרְשׁוּתָן,
תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק,
וּמוּעָד - מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם.

נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה,
אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִין וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר".

רש"י

חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור ניזק בחצר המזיק והזיקו שור המזיק פטור:
חצר השותפין חייב בה. הכתוב על השן ועל הרגל אם אכלה בהמתו של זה פירותיו של זה או דרסה על כליו חייב דבשדה אחר קרינן ביה ולא הוי כרשות הרבים וכ"ש על הקרן ותולדותיו דהא אפי' ברה"ר נמי חייב ודקתני מתניתין רשות הניזק והמזיק אדלבתריה קאי וה"ק רשות הניזק והמזיק כגון חצר השותפין כשהזיק חב המזיק ובשן וברגל קאמר דבקרן לא אצטריך למימר דהא ברה"ר דיש לשניהם רשות בה נמי חייב אלא בשן ורגל קאמר וקמ"ל דלאו כרה"ר דמיא:
ורשות הניזק והמזיק נמי פטור. בשן וברגל קאמר דבעינן ובער בשדה אחר אבל קרן חייב דלא גרע מרה"ר:
כשהזיק חב המזיק לאתויי קרן. לר' אלעזר דאי משום מיטב הא תנא ליה רישא אלא לאתויי קרן דחייב עליו דלא תנייה לעיל בהדי ארבעה אבות:
הניחא לשמואל. דאמר בריש פירקין מבעה זה השן ותנא שור לרגלו ומבעה לשינו אצטריך הא לאתויי קרן:
אלא לרב דאמר. מבעה זה אדם ושור דתנא בהדי ארבעה אבות לכל מילי תנייה לאתויי מאי:
תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. מפרש לקמיה:
נפרצה. כותל בלילה מאיליה ובכותל שאינו רעוע קאמר דהוה ליה אונס:

36. יג, ב – יד, א

אָמַר מָר:
"בְּשֶׁהִזִּיק חָב הַמַּזִּיק לְהָבִיא שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׂוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר".

הֵיכִי דָּמֵי?
אִילִימָא: דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּמַשְׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׂוֹאֵל לֵימָא לֵיהּ: אִילּוּ אַזִּיק בְּעָלְמָא, בָּעֵית לְשַׁלּוּמֵי אַתְּ, הָשְׁתָּא דְּאַזְקֵיהּ לְתוֹרָא דִּידָךְ, בָּעֵינָא לְשַׁלּוּמֵי?!

אֶלָּא: דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּשׂוֹאֵל לְתוֹרָא דְּמַשְׁאִיל,
לֵימָא לֵיהּ: אִילּוּ אִיתַּזַּק מֵעָלְמָא, בָּעֵית לְשַׁלּוּמֵי כּוּלֵּיהּ תּוֹרָא,
הָשְׁתָּא דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דִּידָךְ, פַּלְגָּא נִיזְקָא הוּא דְּמִשַּׁלְּמַת לִי?!

לְעוֹלָם: דְּאַזְקֵיהּ תּוֹרָא דְּמַשְׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׂוֹאֵל,
וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן: שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּפוֹ,
יד,א וְלֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקָיו.

אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: "נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר",
הָא בַּיּוֹם - חַיָּיב.
הָא - לֹא קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקָיו!

הָכִי קָאָמַר:
אִם קִבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת נְזָקָיו - חַיָּיב,
נִפְרְצָה בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים וְיָצְתָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר.

אִינִי?
וְהָא תָּנֵי **רַב יוֹסֵף**:
"חֲצַר הַשּׁוּתָּפִים וְהַפּוּנְדָּק - חַיָּיב בָּהֶן עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל"!
תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר!

אָמַר לָךְ רַבִּי אֶלְעָזָר:
וְתִסְבְּרָא מַתְנִיתָא מִי לָא פְּלִיגִי?
וְהָתַנְיָא:
"אַרְבָּעָה בְּלָלוֹת הָיָה **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** בִּנְזָקִין:
כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק - חַיָּיב בַּכֹּל.
דְּמַזִּיק וְלֹא לַנִּיזָּק - פָּטוּר מִכֹּל.
לָזֶה וְלָזֶה,
כְּגוֹן חֲצַר הַשּׁוּתָּפִים אוֹ הַבִּקְעָה - פָּטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,
עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּגִיפָה וְעַל הַנְּשִׁיכָה וְעַל הָרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה:
תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק,
וּמוּעָד - מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם.
לֹא זֶה וְלֹא לָזֶה,
כְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם - חַיָּיב בּוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל,
עַל הַנְּגִיחָה וְעַל הַנְּשִׁיכָה וְעַל הַנְּגִיפָה וְעַל הָרְבִיצָה וְעַל הַבְּעִיטָה:
תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק,
וּמוּעָד - מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם".
קָתָנֵי מִיהַת: "חֲצַר הַשּׁוּתָּפִין וְהַבִּקְעָה פָּטוּר בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל".

קַשְׁיָא אַהֲדָדֵי!

כִּי תַּנְיָא הַהִיא - בְּחָצֵר מְיוּחֶדֶת לָזֶה וְלָזֶה בֵּין לְפֵירוֹת בֵּין לְשָׁוָוִרִים.
הַהִיא דְּרַב יוֹסֵף - בְּחָצֵר מְיוּחֶדֶת לְפֵירוֹת, וְאֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לְשָׁוָוִרִים.

רש"י

לימא ליה. משאיל לשואל:
אילו אזיק. שורו שור של אדם אחר:
בעית לשלומי ליה. שהרי שמירתו עליך השתא כו':
אלא דאזקיה תורא דשואל לתורא דמשאיל. וקתני חצי נזק:
לימא ליה. בעלים:
אילו איתזק מעלמא. אם הזיקו שור של אדם אחר:
בעית לשלומי לי כולא ניזקא. דהא שואל חייב באונסין השתא דאזקיה כו':
לעולם דאזקיה תורא דמשאיל לתורא דשואל. וקאמר חייב משאיל לשלם ודקשיא לך הרי השואל מוטל לשומרו שלא יזיק:
כשקבל עליו. השואל:
שמירת גופו. שלא יזיקנו אחר:
ולא קבל עליו שמירת נזקיו. אם יזיק הוא את אחרים:
איני והא תני רב יוסף. אדרבי אלעזר פריך:
והפונדק. בית גדול שרגילין אורחים ואכסנאין ללון בו ואם הזיק זה את זה חייב אשן ורגל ולא הוי כרה"ר דהואיל ואינו מיוחד לבני רשות הרבים אלא לאותן הדרין בו כשדה אחר קרינן ביה שהרי ע"י שכירות הם דרים שם:
ותסברא דמתניתא לא פליגי. דליכא ברייתא דקאי כוותי והתניא ד' כללות כו':
חייב בכל. לקמן מפרש שאפילו קרן תמה משלם נזק שלם הואיל ונכנס לרשותו והזיקה:
פטור מכל. דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי:
על השן ורגל. דלא קרינן ביה בשדה אחר דמשמע שיהא מיוחד לניזק אבל על הנגיחה ועל הנגיפה והנשיכה והרביצה והבעיטה שהן תולדותיו של קרן תם משלם חצי נזק דכרה"ר הוא שהרי לשניהן רשות בו:
לא לזה ולא לזה. מפרש לקמיה דאינו של שניהן אלא של אחד מהן של ניזק:
חייב בה על השן ועל הרגל. נ"ש:
ועל הנגיחה כו'. ולקמן פריך הא תנא רישא דבחצר הניזק אפילו קרן תמה משלם נ"ש:
פטור בה על השן ועל הרגל. והיינו כר' אלעזר:
וקפריך גמרא. קשיא אהדדי:
כי תניא ההיא. דפטור:
בחצר המיוחדת לזה ולזה. לפירות ולשוורים דהויא ליה חצר השותפים לגבי שן ולגבי קרן הלכך בשן פטור ברה"ר ובקרן תמה ח"נ ברה"ר משלם:
ודרב יוסף בחצר המיוחדת כו'. דהויא חצר הניזק שלא היה לו להכניס שם שוורים ולא דמי לרה"ר:

דִּלְגַבֵּי שֵׁן - הָוְיָא לָהּ חֲצַר הַנִּיזָּק.

דַּיְקָא נַמִי,
דְּקָתָנֵי הָכָא - דּוּמְיָא דְּ"פּוּנְדָּק",
וְקָתָנֵי הָתָם דּוּמְיָא דְּ"בִּקְעָה",

שְׁמַע מִינָּהּ.

מַתְקִיף לָהּ **רַבִּי זֵירָא:**
כֵּיוָן דִּמְיוּחֶדֶת לְפֵירוֹת - הָא בָּעֵינַן "וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר"[38] (שמות כב, ד) וְלֵיכָּא!

אָמַר לֵיהּ **אַבַּיֵי:**
כֵּיוָן דְּאֵינָהּ מְיוּחֶדֶת לִשְׁוָורִים, "שְׂדֵה אַחֵר" קָרֵינָא בֵּיהּ.

אָמַר לֵיהּ **רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא:**
לֵימָא מִדְּמַתְנֵיתָא לָא פְּלִיגִי,
אֲמוֹרָאֵי נַמִי לָא פְּלִיגִי!

אָמַר לֵיהּ: אִין.
וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר פְּלִיגִי - בְּקוּשְׁיָא דְּרַבִּי זֵירָא וּבְפֵירוּקָא דְּאַבַּיֵי פְּלִיגִי.

רש"י

פונדק אינו מיוחד לשוורים לפי ששם מונחת פרגמטיא של סוחרים ואינן מניחין ליכנס שם שוורים שלא ידחפו ויטנפו כליהם:
סתם **בקעה** רועים שם שוורים:
בעינן שדה אחר וליכא. שהרי יש למזיק רשות בה להכניס פירותיו:
שדה אחר קרינן ביה. שהרי נכנס שלא ברשות שלא היה לו רשות לשוורים:
אמוראי נמי לא פליגי. דהא דרב חסדא בשאינה מיוחדת לשוורים ודרבי אלעזר במיוחדת אף לשוורים:
בקושיא דר' זירא ופירוקא דאביי. ובחצר המיוחדת לפירות ולא לשוורים רב חסדא כאביי דכיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה ורבי אלעזר כרבי זירא כיון דיש למזיק רשות בה לפירות לא קרינא ביה שדה אחר:

[38] כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם

37. יד, א–ב

גּוּפָא:
"אַרְבָּעָה כְּלָלוֹת הָיָה **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר** אוֹמֵר בִּנְזָקִין:
כָּל שֶׁהוּא רְשׁוּת לַנִּיזָּק וְלֹא לַמַּזִּיק - חַיָּיב בַּכֹּל".

'עַל הַכֹּל' לֹא קָתָנֵי, אֶלָּא "חַיָּיב בַּכֹּל" בְּכוּלֵּי נֵזֶק.
מַנִּי?
רַבִּי טַרְפוֹן הִיא,
דְּאָמַר: "מְשׁוּנָּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, נֵזֶק שָׁלֵם מְשֻׁלָּם" (בבא קמא כד:).

אֵימָא סֵיפָא: "לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה, בְּגוֹן חָצֵר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם - חַיָּיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל".
מַאי "לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה"?
אִילֵימָא: לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה כְּלָל, אֶלָּא אַחֵר, וְהָא בָּעֵינָא "וּבְעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר"[39] (שמות כב, ד) וְלֵיכָּא!

אֶלָּא פְּשִׁיטָא: לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה אֶלָּא דְּחַד,
וְקָתָנֵי סֵיפָא: "תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֵזֶק וּמוּעָד מְשֻׁלָּם נֵזֶק שָׁלֵם".
אֲתָאן לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי: מְשׁוּנָּה קֶרֶן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, חֲצִי נֵזֶק הוּא דִּמְשֻׁלָּם.

רֵישָׁא - רַבִּי טַרְפוֹן, וְסֵיפָא - רַבָּנַן?!

אִין.

דְּהָא אָמַר לֵיהּ **שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה:**
שִׁינְּנָא, שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא אַבַּתְרַאי:
רֵישָׁא - רַבִּי טַרְפוֹן,
וְסֵיפָא - רַבָּנַן.

רָבִינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּ**רָבָא** אָמַר:
כּוּלָּהּ רַבִּי טַרְפוֹן הִיא,
וּמַאי "לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה"?
לֹא לָזֶה וְלֹא לָזֶה לְפֵירוֹת, אֶלָּא דְּחַד,
וְלָזֶה וְלָזֶה לִשְׁוָורִים.
דִּלְגַבֵּי שֵׁן - הָוְיָא לָהּ חֲצַר הַנִּיזָּק,
וּלְגַבֵּי קֶרֶן - הָוְיָא לָהּ רְשׁוּת הָרַבִּים.

אִי הָכִי, "אַרְבָּעָה"?! שְׁלֹשָׁה הָווּ!

אָמַר **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק:**
יד,ב שְׁלֹשָׁה כְּלָלוֹת בְּאַרְבַּע מְקוֹמוֹת.

רש"י

חייב על הכל לא קתני. דליהוי משמע על השן והרגל ועל הקרן אלא חייב בכל דמשמע על הקרן אע"ג שהוא תם אתא לאשמועינן דחייב נ"ש:
רבי טרפון היא דאמר. לקמן בפרק כיצד (דף כד:):
משונה קרן בחצר הניזק נ"ש משלם. קרן תמה וכל תולדותיה קרי משונה הואיל ושינו את וסתן שלא היו דרכן לכך:
אלא דאחר. שאינו לא ניזק ולא מזיק וקתני חייב על השן והא בעינן שדה אחר:
אלא דחד מינייהו. כלומר דניזק:
הא א"ל שמואל לרב יהודה כו'. לקמן גבי חמשה תמין:
שבוק מתניתין. לא תטרח לשנויי כחד תנא:
ותא אבתראי. ואימא כוותי דאוקי אנא רישא רבי טרפון וסיפא רבנן וד' כללות דקאמר ר"ש תרי מינייהו בחד דוכתא חד כר' טרפון וחד כרבנן:
אלא דחד. דניזק:
דלגבי שן הויא חצר הניזק. וחייב המזיק בנזקי שן שהרי לגבי פירות אינה אלא דניזק:
ולגבי קרן הויא רה"ר. שהרי ברשות הכניס שם שורו ומשום הכי הוא משלם חצי נזק ותו לא:
ג' כללות הוו. דהאי כללא בתרא שמעינן ליה מקמאי דכיון דלגבי שן הויא חצר הניזק למה ליה למתני חייב על השן הא תנא ליה רישא כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק חייב בכל וקרן בחצר השותפין הא תנא ליה רישא כגון חצר השותפין והבקעה על הנגיחה ועל הנגיפה תם משלם חצי נזק:
שלשה כללות בד' מקומות. דאין כאן אלא ג' דינין ברשות הניזק חייב בכל ברשות המזיק פטור מכל בחצר השותפים חייב בח"נ בקרן ופטור על השן והרגל אבל ארבעה מקומות הן שאינן דינן שוה דיש חצר השותפין שהוא חייב בה על השן כגון דמיוחדת לחד לפירות ולשניהן לשוורין:

[39] כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם

38. יד, ב

מִשְׁנָה

שׁוּם כֶּסֶף,
שְׁוֵה כֶסֶף,
בִּפְנֵי בֵית דִּין.
וְעַל פִּי עֵדִים בְּנֵי חוֹרִין,
בְּנֵי בְּרִית.
וְהַנָּשִׁים בִּכְלַל הַנֵּזֶק.
וְהַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין.

גְּמָרָא

מַאי "שׁוּם כֶּסֶף"?

אָמַר **רַב יְהוּדָה**:
שׁוּם זֶה לֹא יְהֵא אֶלָּא בְּכֶסֶף.

תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן:
"פָּרָה שֶׁהִזִּיקָה טַלִּית,
וְטַלִּית שֶׁהִזִּיקָה פָּרָה,
אֵין אוֹמְרִים: תֵּצֵא פָּרָה בְּטַלִּית וְטַלִּית בְּפָרָה,
אֶלָּא שָׁמִין אוֹתָהּ בְּדָמִים".

"שְׁוֵה כֶסֶף"?

דְּתָנוּ רַבָּנַן:
"'שְׁוֵה כֶסֶף' - מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת.
אֲבָל אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין - בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן".

אָמַר מָר:
"'שְׁוֵה כֶסֶף' מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת".

מַאי מַשְׁמַע?

אָמַר **רַבָּה בַּר עוּלָּא**:
דָּבָר הַשָּׁוֶה כָּל כֶּסֶף,
מַאי נִיהוּ?
דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ אוֹנָאָה.

עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי אֵין לָהֶן אוֹנָאָה!

אֶלָּא אָמַר **רַבָּה בַּר עוּלָּא**:
דָּבָר הַנִּקְנֶה בְּכֶסֶף.

עֲבָדִים וּשְׁטָרוֹת נַמִּי נִקְנִין בְּכֶסֶף!

אֶלָּא אָמַר **רַב אַשִׁי**:
"שְׁוֵה כֶסֶף" - וְלֹא כֶּסֶף,
וְהָנֵי כּוּלְּהוּ כֶּסֶף נִינְהוּ.

רש"י

מתני'
שום כסף. כולה מתניתין מפרש בגמרא:

גמ'
שום זה. של נזקין:
לא יהא אלא בכסף. שיהו ב"ד שמין כמה שוה הנזק מנה או מאתים וכך ישלם לו:
תנינא. במתניתין להא דת"ר בברייתא וש"מ דהא ברייתא עיקר היא:
פרה שהזיקה טלית. שדרסה עליה בחצר הניזק וטלית שהזיקה פרה ברה"ר כגון שנתקלה בהמה בטלית ונשבר רגל פרה:
אין אומרין תצא פרה בטלית. יטול את הפרה שהזיקה טליתו ולא תהא נשומית אלא הן חסר והן יותר יטלנה:
אלא שמין אותה בדמים. שמין הניזקין בכסף ולפי מה שהזיק את חבירו יותר ישלם (ומי שהזיק את חבירו יותר ישלם):
שוה כסף. כלומר שוה כסף יפרע לו:
מלמד שאין ב"ד נזקקין. ליפרע מן המזיק אא"כ יש לו קרקע דהיינו שוה כסף דמתניתין ולקמן מפרש מאי משמע:
דבר השוה כל כסף. שנותנין עליו וקפריך מאי ניהו דאין להן אונאה מאי כל כסף דקאמרת דאין להן אונאה שאפילו קנאן ביותר מדמיהן שתות אין מוכר חייב להחזיר לו כדקאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף נו.) העבדים והשטרות והקרקעות אין להן אונאה אפילו קנאן ביותר מדמיהן:
שטרות. אם מכר שטרות לחבירו אין יכול לוקח לתבוע ממנו אונאה:
דבר הנקנה בכסף. בלא משיכה דקרקע נקנה בכסף בפ"ק דקדושין (דף כו.):
עבד נמי נקנה בכסף. כדקתני בקדושין (דף יד.):
שטרות דנקנות בכסף. לא איתפרש היכא:
אלא אמר רב אשי שוה כסף. דהיינו קרקעות והכי משמע שוה כסף ישלם ולא כסף עצמו והני כולהו מטלטלים ועבדים ושטרות כסף נינהו דמצי לאמטויינהו ממתא למתא ומזדבני:

39. יד, ב

רָמֵי לֵיהּ רַב יְהוּדָה בַּר חִינְּנָא לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ:
תָּנָא:
""שְׁוֵה כֶסֶף" מְלַמֵּד שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת".

וְהָתַנְיָא:
""יָשִׁיב"[40] (שמות כא, לד) - לְרַבּוֹת שְׁוֵה כֶסֶף, וַאֲפִילּוּ סוּבִּין"!

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן:
בְּיָתְמֵי.

אִי בְּיָתְמֵי, אֵימָא סֵיפָא: "אִם קָדַם נִיזָּק וְתָפַס מִטַּלְטְלִין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן".
אִי בְּיָתְמֵי, אַמַּאי בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן?

כִּדְאָמַר רָבָא אָמַר רַב נַחְמָן:
שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים.
הָכָא נַמִּי, שֶׁתָּפַס מֵחַיִּים.

רש"י

שוה כסף אפי' סובין. אלמא דמטלטלין נמי גבינן לניזקין:
ביתמי. קאמרינן דאי שבק להו אבוהון המזיק מקרקעי גבי מינייהו אבל ממטלטלי לא דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב דאיכא למימר לאחר מיתת אביהן קנאום:
כדאמר רבא אמר רב נחמן. במסכתא כתובות בפרק הכותב:
שתפס מחיים. דאבוהון:

---

[40] בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ

40. יד, ב – טו, א

"בִּפְנֵי בֵית דִּין".

פְּרָט לְמוֹכֵר נְכָסָיו וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין.

שְׁמַע מִינָּהּ: לָוָה וּמָכַר נְכָסָיו וְאַחַר כָּךְ בָּא לְבֵית דִּין, אֵין בֵּית דִּין גּוֹבִין לוֹ מֵהֶן?!

אֶלָּא: פְּרָט לְבֵית דִּין הֶדְיוֹטוֹת.

"עַל פִּי עֵדִים".

פְּרָט לְמוֹדֶה בִּקְנָס, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, שֶׁהוּא פָּטוּר.

הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: "מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - פָּטוּר".
אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: "מוֹדֶה בִּקְנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - חַיָּיב", מַאי אִיכָּא לְמֵימַר?

טו,א סֵיפָא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ: ^"בְּנֵי חוֹרִין וּבְנֵי בְרִית",
"בְּנֵי חוֹרִין" - לְמַעוּטֵי עֲבָדִים.
"בְּנֵי בְרִית" - לְמַעוּטֵי גּוֹיִם.

וּצְרִיכָא.
דְּאִי אַשְׁמַעִינַן: עֶבֶד - מִשּׁוּם דְּאֵין לוֹ יַחַס,
אֲבָל גּוֹי דְּיֵשׁ לוֹ יַחַס אֵימָא לֹא.

וְאִי אַשְׁמַעִינַן: גּוֹי מִשּׁוּם דְּלֹא שַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת, אֲבָל עֶבֶד דְּשַׁיָּיךְ בְּמִצְוֹת, אֵימָא לֹא.
צְרִיכָא.

רש"י

בפני ב"ד. הכי משמע מתניתין שוה כסף בפני ב"ד שיהו קרקעותיו בפני ב"ד:
פרט למוכר נכסיו. וכילה המעות ובא לבית דין שאין בית דין נפרעין מן הלקוחות:
ש"מ. בתמיה והא קי"ל דאתי מלוה וטריף:
אלא. להכי אתא מתניתין דב"ד מומחין דנין דיני קנסות ולא בית דין הדיוטות:
ע"פ עדים. שיעידו על הנזק בב"ד שזה הזיקו:
הניחא למ"ד כו'. פלוגתא הוא לקמן בפרק מרובה (דף עה.):
בני חורין. שיהו העדים בני חורין ובני ברית:
עבד אין לו יחס. דאמרינן בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סב.) הכל מודים בעבד שאין לו יחס כדכתיב עם החמור עם הדומין לחמור:
נכרי יש לו יחס. כדמפרש התם דכתיב הדרימון בן טברימון בן חזאל: עבד כנעני שייך במצות שהנשים חייבות בהן דגמר לה לה מאשה:

41. טו, א

"וְהַנְּשִׁים בִּבְלַל הַנֵּזֶק".

מְנָהֲנֵי מִילֵּי?

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,
וְכֵן תָּנָא דְּבֵי **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**:
"אָמַר קְרָא "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת"[41] (במדבר ה, ו) -
הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל עוֹנָשִׁין שֶׁבַּתּוֹרָה".

דְּבֵי **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** תָּנָא:
"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם" (שמות כא, א) - הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ,
לְכָל דִּינִין שֶׁבַּתּוֹרָה".

דְּבֵי חִזְקִיָּה וְ**רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** תָּנָא:
"אָמַר קְרָא: "וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה"[42] (שמות, כא, כט) - הִשְׁוָה הַכָּתוּב אִשָּׁה לְאִישׁ,
לְכָל מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה".

וּצְרִיכֵי.
דְּאִי אַשְׁמַעִינַן: קַמְּיֵיתָא,
הָתָם הוּא דְּחָס רַחֲמָנָא עֲלָהּ, כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ כַּפָּרָה,
אֲבָל דִּינִין: אִישׁ דְּבַר מַשָּׂא וּמַתָּן - אִין,
אִשָּׁה - לֹא.
וְאִי אַשְׁמַעִינַן: דִּינִין,
כִּי הֵיכִי דְּתֶהֱוֵי לָהּ חִיּוּתָא.
אֲבָל כַּפָּרָה: אִישׁ דְּבַר מִצְוָה- אִין,
אִשָּׁה דְּלָאו בַּת מִצְוָה - לֹא.
וְאִי אַשְׁמַעִינַן: הָנֵי תַּרְתֵּי,
הָכָא מִשּׁוּם כַּפָּרָה, וְהָכָא מִשּׁוּם חִיּוּתָא,
אֲבָל לְעִנְיַן קְטָלָא: אִישׁ דְּבַר מִצְוָה - לְשַׁלֵּם כּוֹפֶר,
אִשָּׁה - לֹא.
וְאִי אַשְׁמַעִינַן: כּוֹפֶר,
מִשּׁוּם דְּאִיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה.
אֲבָל הָנֵי תַּרְתֵּי דְּלֵיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה - אֵימָא לֹא.
צְרִיכָא.

רש"י

קמייתא. איש או אשה כי יעשו דמשתעי בקרבן:
התם הוא דחס רחמנא עלה. דתיהוי כאיש לענין כפרה:
כי היכי דתיהוי לה חיותא. דאי לא הואי בכלל דינין הוי פרשי תגרי מינה:
איש דבר מצות. משלם בעל השור כופר ליורשים משום דבטליה ממצות:

---

[41] דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּה' וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא

[42] וְאִם שׁוֹר נֶגַח הוּא מִתְּמֹל שִׁלְשֹׁם וְהוּעַד בִּבְעָלָיו וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ וְהֵמִית אִישׁ אוֹ אִשָּׁה הַשּׁוֹר יִסָּקֵל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת

42. טו, א-ב

"הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין".

אִתְּמַר:
פַּלְגָּא נִזְקָא:
רַב פַּפָּא אָמַר:
מָמוֹנָא.
רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר:
קְנָסָא.

"**רַב פַּפָּא** אָמַר: מָמוֹנָא".
קָסָבַר: סְתַם שְׁוָורִים לָאו בְּחֶזְקַת שִׁימּוּר קַיְימָן, וּבְדִין הוּא דְּבָעֵי לְשַׁלּוּמֵי כּוּלֵּיהּ,
וְרַחֲמָנָא הוּא דְּחָס עֲלֵיהּ דְּאַכַּתִּי לֹא אִיעַד תּוֹרֵיהּ.

"**רַב הוּנָא** בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: קְנָסָא".
קָסָבַר: סְתַם שְׁוָורִים בְּחֶזְקַת שִׁימּוּר קַיְימֵי, וּבְדִין הוּא דְּלֹא לְשַׁלֵּם כְּלָל,
וְרַחֲמָנָא הוּא דִּקְנָסֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלִנְטְרֵיהּ לְתוֹרֵיהּ.

תְּנַן:
"הַנִּיזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין".
בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: "פַּלְגָּא נִזְקָא - מָמוֹנָא" הַיְינוּ דְּשַׁיְיךְ נִיזָּק בְּתַשְׁלוּמִין.
אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: "פַּלְגָּא נִזְקָא - קְנָסָא", הָשְׁתָּא דְּלָאו דִּידֵיהּ שָׁקֵיל, בְּתַשְׁלוּמִין אִיתֵּיהּ?!

לֹא נִצְרְכָא אֶלָּא לִפְחַת נְבֵילָה.

"פְּחַת נְבֵילָה"?!
הָא תְּנָא לֵיהּ רֵישָׁא: "תַּשְׁלוּמֵי נֵזֶק - מְלַמֵּד שֶׁהַבְּעָלִים מִטַּפְּלִין בַּנְּבֵילָה"!

חֲדָא - בְּתָם,
וַחֲדָא - בְּמוּעָד.

וּצְרִיכָא,
דְּאִי אַשְׁמַעִינַן: תָּם - מִשּׁוּם דְּאַכַּתִּי לֹא אִיעַד,
אֲבָל מוּעָד - אֵימָא לֹא.
וְאִי אַשְׁמַעִינַן: מוּעָד - מִשּׁוּם דְּקָא מְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ,
אֲבָל תָּם - אֵימָא לֹא,
צְרִיכָא.

תָּא שְׁמַע:
"מַה בֵּין תָּם לְמוּעָד?
שֶׁהַתָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִגּוּפוֹ,
וּמוּעָד - מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּיה" (בבא קמא טז:).
וְאִם אִיתָּא, לִיתְנֵי נַמִי הָא:
תָּם - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ,
וּמוּעָד - מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ!

תְּנָא וְשַׁיֵּיר.

מַאי שַׁיֵּיר דְּהַאי שַׁיֵּיר?

שַׁיֵּיר חֲצִי כּוֹפֶר.

רש"י

ממונא. דין הוא שישלמנו ואינו קנס ונפקא מינה דאי מודה מקמי דאתו סהדי לא מיפטר:
לאו בחזקת שימור קיימי. שרגילין בנגיחה וצריכין שמירה:
בתשלומין. משמע דשניהן מפסדי ממון בתשלומין שזה משלם מחצה וזה מפסיד מחצה:
דשייך ניזק בתשלומין. כלומר מפסיד ממה שהיה ראוי לו דבעי למשקל כוליה שזה פשע בשורו שלא שמרו:
בתשלומין איתיה. בתמיה דמשמע שמפסיד מדינו:
לפחת נבילה. דכל פחת נבילה דניזק הוא והיינו דשייך ניזק בתשלומין שאפילו אותו קנס שזיכתה לו תורה אינו נוטל כולו:
הא תנא ליה רישא. חבתי בתשלומי נזקו וקתני עלה תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלים בנבילה ואמרינן לא נצרכא אלא לפחת נבילה:
מגופו. ואם אינו שוה חצי נזק מפסיד הניזק כדכתיב (שמות כא) וחצו את כספו:
מן העלייה. אם אינו שוה כנגד כל הנזק נוטל נכסים מביתו:
ואם איתא. דקנסא:
ליתני נמי הא. שחצי נזקו של תם קנס ואינו משלם ע"פ עצמו ומועד הוי ממון ומשלם ע"פ עצמו:
חצי כופר. מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים ותם אפילו חצי כופר לא משלם:

אִי מִשּׁוּם חֲצִי כּוֹפֶר,
לָאו שִׁיּוּרָא הוּא,
הָא מַנִּי? רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי,
דְּאָמַר: תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי כּוֹפֶר.

תָּא שְׁמַע:
טו,ב "הַמִּית שׁוֹרִי אֶת פְּלוֹנִי",
אוֹ "שׁוֹרוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי",
הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ" (כתובות מא.).
מַאי לָאו בְּתָם!

לֹא, בְּמוּעָד.

אֶבָל תָּם מַאי?
הָכִי נַמִּי דְּאֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ?!
אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי סֵיפָא: "הַמִּית שׁוֹרִי אֶת עַבְדּוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי" אֵין מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ" (כתובות מא.),
לִפְלוֹג וְלִיתְנֵי בְּדִידֵיהּ:
בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים: בְּמוּעָד,
אֲבָל בְּתָם אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ!

כּוּלָּהּ, בְּמוּעָד קָמַיְירֵי.

תָּא שְׁמַע:
"זֶה הַכְּלָל, כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁהִזִּיק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ" (כתובות מא.).
מַאי לָאו הָא פָּחוֹת מִמַּה שֶּׁהִזִּיק מְשַׁלֵּם!

לֹא, הָא כְּמָה שֶׁהִזִּיק מְשַׁלֵּם.

אֶבָל פָּחוֹת, מַאי?
הָכִי נַמִּי דְּלֹא מְשַׁלֵּם,
אִי הָכִי, אַדְּתָנֵי: "זֶה הַכְּלָל כָּל הַמְשַׁלֵּם יוֹתֵר עַל מַה שֶּׁהִזִּיק אֵינוֹ מְשַׁלֵּם עַל פִּי עַצְמוֹ",
לִיתְנֵי: "זֶה הַכְּלָל כָּל שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּמָה שֶׁהִזִּיק",
דְּמַשְׁמַע פָּחוֹת וּמַשְׁמַע יוֹתֵר!

תִּיוּבְתָּא!

וְהִלְכְתָּא: פַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא.

תִּיוּבְתָּא וְהִלְכְתָּא?!

אִין, טַעֲמָא מַאי הָוְיָא תִּיוּבְתָּא, מִשּׁוּם דְּלֹא קָתָנֵי "כְּמוֹ שֶׁהִזִּיק",
לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ, כֵּיוָן דְּאִיכָּא חֲצִי נֵזֶק צְרוֹרוֹת,
דְּהִלְכְתָּא גְּמִירָא לָהּ דְּמָמוֹנָא הוּא,
מִשּׁוּם הָכִי לֹא קָתָנֵי.

רש"י

רבי יוסי הגלילי היא דאמר. בפרק שור שנגח את הפרה (לקמן דף מב.) תם משלם חצי כופר וליכא שיורא דאי משום דהאי משלם כופר שלם והאי לא משלם אלא פלגא כופר לאו שיורא הוא דהא תני לה תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם וכופר בכלל:
המית שורי כו' מאי לאו בתם. וה"ק המית שורי את פלוני משלם חצי כופר ע"פ עצמו ורבי יוסי הגלילי היא או שורו של פלוני המית משלם ע"פ עצמו חצי נזק אלמא ממונא הוא:
עבדו של פלוני. הא קנסא הוא דמשלם ל' סלעים ואפילו אינו שוה אלא דינר:
לפלוג וליתני בדידיה. בקמייתא גופיה דהמית שורי שורו של פלוני מצי לפלוגי:
כולה במועד קמיירי. וחילוקים דמועד בעי לאשמועינן:
יותר על מה שהזיק. כגון ל' של עבד:
הא פחות. כגון חצי נזק דתם משלם ע"פ עצמו:
כמה שהזיק. נזק שלם דמועד:
משום דלא קתני כמה שהזיק. הא לאו תיובתא היא דלא פסיקא ליה למיתני כמה שהזיק דליהוי משמע דפחות אינו משלם ע"פ עצמו כיון דאיכא חצי נזק צרורות דאינו משלם כמה שהזיק ואפילו הכי משלם ע"פ עצמו דהלכתא גמירי לה דממונא הוא:

43. טו, ב

["וְהִלְכְתָא: פַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא"].

וְהָשְׁתָּא דְּאָמְרַתְּ פַּלְגָּא נִזְקָא קְנָסָא,
הַאי כַּלְבָּא דַּאֲכַל אִימְרֵי,
וְשׁוּנְרָא דַּאֲכָלָה תַּרְנְגוֹלָא,
מְשׁוּנָּה הוּא,
וְלָא מַגְבִּינַן בְּבָבֶל.
וְהָנֵי מִילֵי בְּרַבְרְבֵי,
אֲבָל בְּזוּטְרֵי - אוֹרְחֵיהּ הוּא.

וְאִי תָּפַס - לָא מַפְּקִינַן מִינֵּיהּ.

וְאִי אָמַר: קִבְעוּ לִי זִימְנָא דְּאָזְלִינָא לְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, קָבְעִינַן לֵיהּ.
וְאִי לֹא אָזֵיל מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ.
וּבֵין כָּךְ וּבֵין כָּךְ,
מְשַׁמְּתִינַן לֵיהּ עַד דְּמִסַּלֵּק הֶזֵּיקָא מִדְּרַבִּי נָתָן.

"**רַבִּי נָתָן** אוֹמֵר:
מִנַּיִין שֶׁלֹּא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,
וְאַל יַעֲמִיד סוּלָּם רָעוּעַ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ?
תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ"[43] (דברים כב, ח).

רש"י

אימרי. כבשים:
משונה הוא. דאין דרכן בכך והוי תולדה דקרן לשלם חצי נזק:
ולא מגבינן לה בבבל. דאין דנין דיני קנסות אלא בסמוכין ובבבל אין סמיכה:
ברברבי. תרנגולים וכבשים גדולים דאין דרך כלב וחתול להורגן:
ואי תפיס. ניזק בבבל לא מפקינן מיניה:
ואי לא תפיס ניזק ואמר קבעו לי זמן דליתי בהדי לארעא דישראל קבעינן ליה:
ובין כך ובין כך משמתינן ליה. להרוג את הכלב ואת החתול:
עד דמסלק הזיקא. שיהרגם:

[43] כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ

44. טו, ב – טז, א

מִשְׁנָה

חֲמִשָּׁה תַּמִּין וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִין.

הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת: לֹא לִיגַּח,
וְלֹא לִיגּוֹף,
וְלֹא לִשּׁוֹךְ,
וְלֹא לִרְבּוֹץ,
וְלֹא לִבְעוֹט.
הַ'שֵּׁן' - מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ.
וְהָ'רֶגֶל' - מוּעֶדֶת לִשְׁבּוֹר בְּדֶרֶךְ הִילּוּכָהּ.
וְשׁוֹר הַמּוּעָד.
וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק.
וְהָאָדָם.

הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדֹּב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלַס וְהַנָּחָשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ מוּעָדִין.
רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר:
בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת - אֵינָן מוּעָדִין.
וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם.

גְּמָרָא

מִדְּקָתָנֵי: "הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל" מִכְּלָל דְּבַחֲצַר הַנִּיזָּק עָסְקִינַן.
וְקָתָנֵי: "בְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת" לְשַׁלֵּם כּוּלֵּיהּ, אֲבָל חֲצִי נֵזֶק מְשַׁלֶּמֶת.
מַנִּי?
רַבָּנַן הִיא,
דְּאָמְרִי: מְשׁוּנָּה קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, חֲצִי נֵזֶק הוּא דְּמְשַׁלֵּם.
אֵימָא סֵיפָא: "שׁוֹר הַמּוּעָד וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק, וְהָאָדָם",
אֲתָאן לְרַבִּי טַרְפוֹן, דְּאָמַר: מְשׁוּנָּה קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק, נֵזֶק שָׁלֵם הוּא דְּמְשַׁלֵּם.
רֵישָׁא רַבָּנַן, וְסֵיפָא רַבִּי טַרְפוֹן?!

אִין, דְּהָאָמַר לֵיהּ **שְׁמוּאֵל לְרַב יְהוּדָה:**
שִׁינְּנָא, שְׁבוֹק מַתְנִיתִין וְתָא אַבַּתְרַאי
רֵישָׁא - רַבָּנַן,
וְסֵיפָא - רַבִּי טַרְפוֹן.

רַבִּי אֶלְעָזָר מִשְּׁמֵיהּ דְּ**רַב** אָמַר:
טז,א כּוּלָּהּ רַבִּי טַרְפוֹן הִיא,
רֵישָׁא - בְּחָצֵר, הַמְיוּחֶדֶת לְפֵירוֹת לְאֶחָד מֵהֶן,
וְלָזֶה וְלָזֶה, לִשְׁוָרִים,
דִּלְגַבֵּי שֵׁן - הָוְיָא לָהּ חֲצַר הַנִּיזָּק.
וּלְגַבֵּי קֶרֶן - הָוְיָא רְשׁוּת הָרַבִּים.

אָמַר **רַב כָּהֲנָא:**
אֲמַרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּ**רַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא**,
וְאָמַר לִי: מִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לָהּ כּוּלָּהּ כְּרַבִּי טַרְפוֹן?
הָקָתָנֵי: "הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכוֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ",
"רָאוּי לָהּ" - אִין,
שֶׁאֵין רָאוּי לָהּ - לֹא.
וְאִי כְּרַבִּי טַרְפוֹן,
הָאָמַר: "מְשׁוּנָּה קָרֵן בַּחֲצַר הַנִּיזָּק - נֵזֶק שָׁלֵם מְשַׁלֵּם"!

רש"י

מתני'
לא ליגח. בקרן:
ולא ליגוף. דחיפת גוף וכולהו הוי תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק הרי חמשה תמין:
ושור המועד. ג' פעמים ליגח או לגוף או לרבוץ או לבעוט או לשוך הרי הן חמשה מועדין לשלם נזק שלם ולגבי מועד חשיב להו חד דע"י העדאה דעדים אתי בהו חיוב נ"ש הלכך חדא מילתא הוא:
ושור המזיק ברשות הניזק. ואפי' קרן תמה הוי כמועד לשלם נזק שלם:
והאדם. הרי חמשה ובבעלי חיים קמיירי להכי לא חשיב בור ואש ולקמן פריך אמאי לא חשיב הארי והדוב כו':
הרי אלו מועדים. אפילו בנשיכה ובכל. נזקין ומשלמין בעלים שלהן נזק שלם:
שהן בני תרבות. שגידלן אדם בביתו:

גמ'
וקתני הבהמה אינה מועדת. לא ליגח ולא לגוף אלמא קרן בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם:
כולה רבי טרפון היא. ורישא לאו בחצר הניזק גמורה עסקינן משום הכי קתני אינה מועדת ודקא מחייב ליה אשן ורגל בחצר המיוחדת לניזק לפירות ובקרן חצי נזק ותו לא משום דלשוורים הוא רשות לשניהם וכרה"ר דמיא:
ראוי לה אין. כגון פירות וירקות:
שאין ראוי לה. כסות וכלים:
לא. דמשונה הוא וחצי נזק הוא דמשלם:
ואי רבי טרפון כו'. הא ודאי לגבי שן רשות הניזק הוא דהא במיוחדת לניזק לפירות אוקימתה:

אֶלָּא,
לְעוֹלָם רַבָּנַן הִיא,
וְחַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי:
"חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן,
וְאִם הוּעֲדוּ - חֲמִשָּׁתָן מוּעָדִין.
וְשֵׁן וְרֶגֶל - מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן.
וְהֵיכָן הַעֲדָתָן?
בַּחֲצַר הַנִּיזָּק".

מַתְקִיף לָהּ **רָבִינָא:**
הָא קָתָנֵי לְקַמָּן:
"שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק כֵּיצַד?" (בבא קמא כד:) -
אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אַיְּירֵי בָּהּ, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי "כֵּיצַד".
אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ: לֹא אַיְּירֵי בָּהּ, מַאי "כֵּיצַד"?

אֶלָּא, אָמַר **רָבִינָא:**
חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי:
"חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן,
וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשָּׁתָן מוּעָדִין.
וְשֵׁן וְרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן.
וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד.
וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק מַחֲלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן.
וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ: הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדּוֹב, וְהַבַּרְדְּלַס, וְהַנָּמֵר, וְהַנָּחָשׁ".

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי:
"חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן,
וְאִם הוּעֲדוּ - חֲמִשָּׁתָן מוּעָדִין.
וְשֵׁן וְרֶגֶל - מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן.
וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד.
וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק - מַחֲלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן.
וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ:
הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדּוֹב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלַס, וְהַנָּחָשׁ".

אִיכָּא דְּרָמוּ לָהּ מִירְמָא:
תְּנַן:
"חֲמִשָּׁה תַּמִּים וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִים".

וְתוּ לֵיכָּא?!
וְהָאִיכָּא: "הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדּוֹב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלַס, וְהַנָּחָשׁ"!

וּמְשַׁנֵּי,
אָמַר **רָבִינָא:**
חַסּוּרֵי מִחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי:
"חֲמִשָּׁה תַּמִּים הֵן,
וְאִם הוּעֲדוּ חֲמִשָּׁתָן מוּעָדִין.
וְשֵׁן וְרֶגֶל מוּעָדִין מִתְּחִילָּתָן.
וְזֶהוּ שׁוֹר הַמּוּעָד.
וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּיזָּק מַחֲלוֹקֶת רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבָּנַן.
וְיֵשׁ מוּעָדִין אֲחֵרִים כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ: הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי, וְהַדּוֹב, וְהַבַּרְדְּלַס, וְהַנָּמֵר, וְהַנָּחָשׁ".

רש"י

חמשה תמין הן. נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה:
ואם הועדו חמשתן מועדין. והיינו דקתני חמשה מועדין והא דקתני השן מועדת לאכול כו' לאו אמניינא קאי אלא הכי קאמר ושן ורגל מועדין מתחילתן והא דקתני ושור המועד ושור המזיק ברשות הניזק הכי קאמר והיכן העדאתן דשן ורגל ברשות הניזק: ה"ג מתקיף לה רבינא הא קתני לקמן שור המזיק ברשות הניזק כיצד. ולא גרס חדא דחמשה תנן:
הא קתני לקמן. בפרק כיצד דקמפרש לכולהו מועדין דפ"ק וקמפרש נמי שור המזיק ברשות הניזק כיצד:
אי אמרת בשלמא איירי. בקרן תמה ברשות הניזק בנזק שלם בפ"ק היינו דתני פירושא בפ"ב כיצד ומפרש פלוגתא דרבי טרפון ורבנן:
אלא אי אמרת לא איירי בה. בהאי פירקא:
מאי כיצד. אהיכא קאי:
ואם הועדו חמשתן מועדין. היינו פירושא דחמשה מועדים דתנן במתניתין:
ושן ורגל מועדין מתחילתן. לאו אמניינא קאי אלא מועדין קתני ואזיל:
וזהו שור המועד. הא דאמרן ואם הועדו חמשתן מועדים זהו שור המועד הכתוב בפרשה:
ושור המזיק כו' מחלוקת רבי טרפון ורבנן. בפרק שני והאדם:
ויש מועדים כו'. סיפא דמתניתין קא מפרש (והא דלא מנו להו בהדי הני משום דלא כתיבן כי הנך):

45. טז, א

[הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת - ...] וְלֹא לִרְבּוֹץ".

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
לֹא שָׁנוּ אֶלָּא: פַּכִּין גְּדוֹלִים,
אֲבָל קְטַנִּים אוֹרְחֵיהּ הוּא.

לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ:
"הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ בְּדַרְכָּהּ,
וּלְשַׁבֵּר וּלְמַעֵךְ אֶת הָאָדָם
וְאֶת הַבְּהֵמָה,
וְאֶת הַכֵּלִים".

דִּלְמָא מִן הַצַּד!

אִיכָּא דְּאָמְרִי:

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
לָא תֵּימָא: פַּכִּין גְּדוֹלִים הוּא, דְּלָאו אוֹרְחֵיהּ,
אֲבָל פַּכִּין קְטַנִּים אוֹרְחֵיהּ הוּא.
אֶלָּא אֲפִילּוּ פַּכִּין קְטַנִּים נַמִּי לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא.

מֵיתִיבִי:
"לְמַעֵךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים"!

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
דִּלְמָא מִן הַצַּד.

אִיכָּא דְּרָמֵי לָהּ מִירְמָא:

תְּנַן
"וְלֹא לִרְבּוֹץ".

וְהָתַנְיָא:
"וּלְמַעֵךְ אֶת הָאָדָם וְאֶת הַבְּהֵמָה וְאֶת הַכֵּלִים"!

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
לָא קַשְׁיָא:
כָּאן - בְּפַכִּין גְּדוֹלִים,
כָּאן - בְּפַכִּין קְטַנִּים.

רש"י

אבל פכים קטנים אורחיה. לרבוץ ואם רבצה עליהן ברה"ר פטור וברשות הניזק חייבת נזק שלם דתולדה דרגל הוא:
לימא מסייע ליה הבהמה מועדת למעך כו'. ומתניתין קתני דאינה מועדת לרבוץ אלא ודאי דמתניתין בגדולים ובריתא בכלים קטנים ובילדים קטנים ובבהמה קטנה:
דלמא מן הצד. האי דקתני מועדת למעך לאו ברביצה אלא מן הצד כשהיא מהלכת ויש בצידה כלים ממעכתן בינה לכותל וזו היא שאמרנו הזיקה בגופה דרך הלוכה דהויא תולדה דרגל:

46. טז, א-ב

"הַזְּאֵב, וְהָאֲרִי וְהַדֹּב, וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלֵס וְהַנָּחָשׁ - הֲרֵי אֵלּוּ מוּעָדִין".

מַאי "בַּרְדְּלֵס"?

אָמַר **רַב יְהוּדָה**:
נַפְרְזָא.

מַאי "נַפְרְזָא"?

אָמַר **רַב יוֹסֵף**:
אַפָּא.

מֵיתִיבֵי:
"**רַבִּי מֵאִיר** אוֹמֵר:
אַף הַצָּבוֹעַ.
רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר:
אַף הַנָּחָשׁ".

וְאָמַר **רַב יוֹסֵף**:
"צָבוֹעַ" זוֹ אַפָּא!

לָא קַשְׁיָא:
כָּאן - בְּצָבוֹעַ זָכָר,
כָּאן - בְּצָבוֹעַ נְקֵיבָה.

דְּתַנְיָא:
"צָבוֹעַ זָכָר - לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה עֶטְלֵף,
עֶטְלֵף - לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה עַרְפָּד,
עַרְפָּד - לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה קִימּוֹשׁ,
קִימּוֹשׁ - לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה חוֹחַ,
חוֹחַ - לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה שֵׁד.
שִׁדְרוֹ שֶׁל אָדָם - לְאַחַר שֶׁבַע שָׁנִים נַעֲשָׂה נָחָשׁ".

וְהָנֵי מִילֵּי: דְּלֵיתָא כָּרַע בְּ'מוֹדִים'.

אָמַר מָר:
"**רַבִּי מֵאִיר** אוֹמֵר:
אַף הַצָּבוֹעַ.
טז,ב **רַבִּי אֶלְעָזָר** אוֹמֵר:
אַף הַנָּחָשׁ".

וְהָא אֲנַן תְּנַן:
"**רַבִּי אֶלְעָזָר** אוֹמֵר:
בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת - אֵינָן מוּעָדִים,
וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם"!

תְּנֵי: נָחָשׁ.

רש"י

נפרזא. אפא:
אף הצבוע. אהני דמתניתין מוסיף:
ואמר רב יוסף. בדוכתא אחריתי:
צבוע זו אפא. ומדמוסיף ר"מ אפא מכלל דברדלס לאו אפא הוא:
לא קשיא כו'. דברדלס דמתניתין הוא צבוע זכר ועליו קאמר רב יוסף צבוע זו אפא ור"מ מוסיף אף צבוע נקבה דלא שמיה אפא ודרב יוסף לאו אדר"מ איתמר אלא בעלמא איתמר כדתניא צבוע זכר נעשה כו' אלמא צבוע זכר משתנה לכמה מינין הלכך קרי לה ברדלס ונפרזא ואפא כך מצאתי:
לישנא אחרינא ועיקר הוא מתני' בצבוע נקבה. ור"מ מוסיף צבוע זכר ותרוייהו מיקרו אפא דתניא צבוע זכר וכו' ומשום דמשתנה לבריה אחרת אצטריך לאוסופי בהדיא מפי מורי ולא שמעתי:
אף הנחש. מדקתני אף מכלל דלר' אלעזר הוו אינך מועדין:
והא אנן תנן ר' אלעזר אומר. נחש הוא מועד אבל הני לא:

47. טז, ב

אָמַר שְׁמוּאֵל:
אֲרִי בִּרְשׁוּת הָרַבִּים:
דָּרַס וְאָכַל - פָּטוּר.
טָרַף וְאָכַל - חַיָּיב.

"דָּרַס וְאָכַל - פָּטוּר".
כֵּיוָן דְּאוֹרְחֵיהּ לְמִידְרַס הֲוָה לֵיהּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלָה פֵּירוֹת וִירָקוֹת,
דַּהֲוָה לֵיהּ שֵׁן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָטוּר.
טָרַף לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא.

לְמֵימְרָא: דִּטְרִיפָה לָאו אוֹרְחֵיהּ הוּא.
וְהָכְתִיב: "אַרְיֵה טֹרֵף בְּדֵי גֹרוֹתָיו"[44] (נחום ב, יג)!

בִּשְׁבִיל גּוֹרוֹתָיו.

"וּמְחַנֵּק לְלִבְאֹתָיו" (נחום ב, יג)!

בִּשְׁבִיל לִבְאוֹתָיו.

"וַיְמַלֵּא טֶרֶף חֹרָיו"!

בִּשְׁבִיל "חוֹרָיו".

"וּמְעוֹנֹתָיו טְרֵפָה"!

בִּשְׁבִיל "מְעוֹנוֹתָיו".

וְהָתַנְיָא:
"וְכֵן חַיָּה שֶׁנִּבְנְסָה לַחֲצַר הַנִּיזָּק,
טָרְפָה בְּהֵמָה וְאָכְלָה בָּשָׂר - מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם"!

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן: שֶׁטָּרְפָה לְהַנִּיחַ.

הָא "אָכְלָה" קָתָנֵי!

בְּשֶׁנִּמְלְכָה וְאָכְלָה.

מְנָא יָדְעִינַן?

וְעוֹד, דִּשְׁמוּאֵל נַמִי, דִּלְמָא הָכִי הוּא!

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק:
לְצָדָדִין קָתָנֵי.
שֶׁטָּרְפָה לְהַנִּיחַ,
אוֹ דָּרְסָה וְאָכְלָה - מְשַׁלֶּמֶת נֵזֶק שָׁלֵם.

רָבִינָא אָמַר:
כִּי קָא אָמַר שְׁמוּאֵל: בַּאֲרִי תַּרְבּוּת,
וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר לָאו אוֹרְחֵיהּ.

---

[44] אַרְיֵה טֹרֵף בְּדֵי גֹרוֹתָיו וּמְחַנֵּק לְלִבְאֹתָיו וַיְמַלֵּא טֶרֶף חֹרָיו וּמְעוֹנֹתָיו טְרֵפָה

רש"י

דרס. שלא הרגה אלא מחיים אכלה פטור דאורחיה הוא ושן ברה"ר פטור:
טרף. שהרגה ואכלה:
חייב. דלאו אורחיה היא ותולדה דקרן הוא ומשלם חצי נזק ברה"ר:
בדי גורותיו. די מאכל גורותיו ילדיו אלמא טורף הוא:
ומשני בשביל גורותיו. אורחיה להרוג ולהביא ולהצניע אבל לטרוף ולאכול הוא עצמו כי האי לאו אורחיה:
וקפריך והכתיב ומחנק ללבאותיו. אלמא אורחיה להרוג ומשני בשביל לבאותיו:
והכתיב וימלא טרף חוריו ומשני בשביל חוריו. אורחיה להרוג ולהביא לחוריו ולהצניע אבל לאכול מיד לאחר הריגה כי הא דשמואל לאו אורחיה הוא:
טרפה בהמה. והרגתה ואכלה הבשר:
משלם נזק שלם. מדמשלמת בחצר הניזק נזק שלם מכלל דאורחיה הוא ותולדה דשן היא וברה"ר ליפטר:
להניח. להצניע אורחיה להרוג:
ועוד דשמואל נמי. דאמר טרף ואכל חייב אמאי חייב דלמא הכי הוא דטרף על מנת להצניע ונמלך ואכל וליפטר:
ה"ג **אמר רב נחמן** לצדדין קתני טרפה והניחה או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם. כלומר הא דקתני ברייתא טרפה בהמה ואכלה בשר תרי מילי נינהו טרפה בהמה והניחה או אכלה בשר על ידי דריסה משלם נזק שלם:
רבינא אמר. לעולם אורחיה הוא לטרוף ולאכול ושמואל דמחייב ליה ברה"ר בארי תרבות כו' ואליבא דר' אלעזר:

אִי הָכִי, אֲפִילּוּ דָּרְסָה נַמִי לִיחַיַּיב!

אֶלָּא דְּרָבִינָא לָאו אַשְׁמוּאֵל אִתְּמַר,
אֶלָּא אַמַּתְנִיתָא:
כִּי תָּנֵי מַתְנִיתָא בַּאֲרִי תַּרְבּוּת,
וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמַר: לָאו אוֹרְחֵיהּ.

אִי הָכִי, חֲצִי נֵזֶק בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי!

דְּאִיעַדּ.

אִי הָכִי, מַאי הַאי דְּקָתָנֵי לָהּ גַּבֵּי תּוֹלָדָה דְּשֵׁן,
גַּבֵּי תּוֹלָדָה דְּקָרֶן בָּעֵי לְמִיתְנֵיהּ!

קַשְׁיָא.

רש"י

אי הכי. אפי' דרס נמי לחייב אלא ודאי דרבינא לא אדשמואל אתמר אלא אי איכא לאוקמא לדרבינא אמתניתא הוא דמוקמת ליה והכי קאמר רבינא הא דקתני מתניתא נזק שלם לאו משום דאורחיה לטרוף דאפי' בארי תרבות נמי מתוקמה:

ופרכינן **מתניתא נמי** היכי איתא לדרבינא חצי נזק בעי לשלומי:

אי הכי. דתולדה דקרן היא אדתני להא מתניתא (לקמן דף יט:) גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן ליתני:

48. טז, ב

מִשְׁנָה

מַה בֵּין תָּם לְמוּעָד?
אֶלָּא שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק מִגּוּפוֹ,
וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּיה.

גְּמָרָא

מַאי "עֲלִיָּיה"?

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
בַּמְּעוּלָּה שֶׁבְּנְכָסָיו.

וְכֵן הוּא אוֹמֵר:
"וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְּנֵי דָוִיד"[45] (דברי הימים ב לב, לג),
וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:
"בְּמַעֲלֵה" - אֵצֶל מְעוּלִים שֶׁבַּמִּשְׁפָּחָה,
וּמַאן נִינְהוּ?
דָּוִד וּשְׁלֹמֹה.

רש"י

מתני'
מן העלייה. ואפי' אין הנוגח שוה שיעור הנזק דבמועד כתיב ישלם שור תחת השור ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע:

גמ'
ויקברוהו במעלה וגו'. בחזקיה כתיב בספר דברי הימים:
וישכיבוהו במשכב. באסא מלך יהודה:

---

[45] וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְּנֵי דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ כָּל יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו

49. טז, ב

"וַיִּקְבְּרֻהוּ בְקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִיד, וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים וּזְנִים"[46] (דברי הימים ב טז, יד).

מַאי "בְּשָׂמִים וּזְנִים"?

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר:
זִינֵי זִינֵי.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר:
בְּשָׂמִים שֶׁכָּל הַמֵּרִיחַ בָּהֶן בָּא לִידֵי זִימָּה.

"כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי"[47] (ירמיה יח, כב).

רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר:
שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה.

רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר:
שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ.

בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: "שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה" - הַיְינוּ דִּכְתִיב "כִּי שׁוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה"[48] (משלי כג, כז).
אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: "שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ" - מַאי "שׁוּחָה"?

אַטּוּ אֵשֶׁת אִישׁ מִי נָפְקָא מִכְּלַל זוֹנָה?!

בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר: "שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מֵאֵשֶׁת אִישׁ" - הַיְינוּ דִּכְתִיב: "וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם, עָלַי לַמָּוֶת"[49] (ירמיה יח, כג).
אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: "שֶׁחֲשָׁדוּהוּ מִזּוֹנָה" - מַאי "לַמָּוֶת"?
שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לְבֹאֵר טִיט.

דָּרַשׁ רָבָא:
מַאי דִּכְתִיב: "יִהְיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם" (ירמיה יח, כג)?
אָמַר יִרְמְיָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:
רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשִׂין צְדָקָה הַכְשִׁילֵם בִּבְנֵי אָדָם שֶׁאֵינָן מְהוּגָנִים,
כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּ עֲלֵיהֶן שָׂכָר.

רש"י

זני זני. מיני מיני בשמים הרבה כדמתרגמינן למינהו לזנוהי (בראשית א):
כי כרו שוחה ללכדני. בירמיה הנביא כתיב:
עצתם עלי למות. דאשת איש אית ביה חיוב מיתה אבל בזונה פנויה ליכא מיתה:

---

[46] וַיִּקְבְּרֻהוּ בְקִבְרֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים וּזְנִים מְרֻקָּחִים בְּמִרְקַחַת מַעֲשֵׂה וַיִּשְׂרְפוּ לוֹ שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה עַד לִמְאֹד

[47] תִּשְׁמַע זְעָקָה מִבָּתֵּיהֶם כִּי תָּבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד פִּתְאֹם כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי

[48] כִּי שׁוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה וּבְאֵר צָרָה נָכְרִיָּה

[49] וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת אַל תְּכַפֵּר עַל עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל תֶּמְחִי וְיִהְיוּ מְכֻשָּׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם

50. טז, ב – יז, א

"וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ"[50] (דברי הימים ב לב, לג) - מְלַמֵּד שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ.

פְּלִיגִי בָּהּ **רַבִּי נָתָן וְרַבָּנַן**.
חַד אָמַר: שְׁלֹשָׁה.
יז,א וְחַד אָמַר: שִׁבְעָה.
וְאָמְרִי לָהּ שְׁלֹשִׁים.

תָּנוּ רַבָּנַן:
"וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ" (דברי הימים ב לב, לג) - זֶה חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה.
שֶׁיָּצְאוּ לְפָנָיו שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה אֶלֶף חֲלוּצֵי כָתֵף,
דִּבְרֵי **רַבִּי יְהוּדָה**.
אָמַר לוֹ **רַבִּי נְחֶמְיָה**:
וַהֲלֹא לִפְנֵי אַחְאָב עָשׂוּ כֵּן!
אֶלָּא: שֶׁהִנִּיחוּ סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ,
וְאָמְרוּ: קַיֵּים זֶה, מַה שֶּׁכָּתוּב בָּזֶה".

וְהָאִידָּנָא נַמִי עָבְדִינַן הָכִי!

אַפּוּקֵי מַפְקִינַן, אַנּוּחֵי לָא מַנְחִינַן.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא:
אַנּוּחֵי נַמִי מַנְחִינַן,
"קַיֵּים" - לָא אָמְרִינַן.

אָמַר **רַבָּה בַּר בַּר חָנָה**:
הֲוָה אָזֵילְנָא בַּהֲדֵיהּ דְּ**רַבִּי יוֹחָנָן** לְמִשְׁאַל שְׁמַעֲתָא,
כִּי הֲוָה עָיֵיל לְבֵית הַכִּסֵּא וַהֲוָה בָּעֵינָא מִינֵּיהּ מִלְּתָא,
לֹא פָּשֵׁיט לָן עַד דְּמָשֵׁי יְדֵיהּ וּמַנַּח תְּפִילִּין וּמְבָרֵךְ, וַהֲדַר אָמַר לָן:
אֲפִילּוּ "קַיֵּים" אָמְרִינַן,
"לִימֵּד" - לָא אָמְרִינַן.

וְהָאָמַר מָר:
"גָּדוֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה"!

לָא קַשְׁיָא:
הָא - לְמִיגְמַר,
הָא - לְאַגְמוּרֵי.

רש"י

וכבוד עשו לו במותו. בחזקיה כתיב:
ישיבה. תלמידים לעסוק שם בתורה:
שלשה. ימים הושיבו שם ישיבה:
וחד אמר שבעה. ימים:
זה חזקיה מלך יהודה. לישנא דש"ס הוא ולא לאשמועינן דזהו חזקיה דהאי קרא בחזקיה כתיב אלא אגב אורחיה דמפרש מאי כבוד עשו לו במותו נקיט ואמר הכי:
חלוצי כתף. כמו וחלצה נעלו (דברים כה) שקרעו בגדיהם עד שנראו כתפיהם:
והאידנא מפקינן. ספר תורה קמי גברא רבה:
אנוחי. על מטתו לא מנחינן:
כי הוה עייל לבית הכסא. כלומר זימנא חדא כי הוה עייל לבית הכסא אמר לן הכי קיים אמרינן לימד לא אמרינן ולימד אמרו לחזקיה והאידנא לא משום כבודו דחזקיה דלימד עדיף מקיים:
מביא לידי מעשה. אלמא מעשה עדיף:
למיגמר. לעצמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לאחריני עדיף ממעשה הלכך לימד לא אמרינן:

[50] וַיִּשְׁכַּב יְחִזְקִיָּהוּ עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ כָּל יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו

51. יז, א

["וְשִׁלַּח"[51] (שמות כב, ד) - זֶה הָרֶגֶל,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר" (ישעיה לב, כ).
"וּבִעֵר" (שמות כב, ד) - זוֹ הַשֵּׁן,
וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגֶּלֶל עַד תֻּמּוֹ" (מלכים א יד, י)"].

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי**:
מַאי דִּכְתִיב: "אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר" (ישעיה לב, כ)?
כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים - זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים.
שֶׁנֶּאֱמַר: "אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי", וְאֵין 'זְרִיעָה' אֶלָּא 'צְדָקָה',
שֶׁנֶּאֱמַר: "זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד"[52] (הושע י, יב).
וְאֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה,
שֶׁנֶּאֱמַר: "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם"[53] (ישעיה נה, א),
ו"זוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים": זוֹכֶה לְכִילָה כְּיוֹסֵף,
דִּכְתִיב: "בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף ... בָּנוֹת צָעֲדָה עַלֵּי שׁוּר"[54] (בראשית מט, כב),
וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת יִשָּׂשכָר - דִּכְתִיב: "יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם"[55] (בראשית מט, יד).

אִית דְּאָמְרִי:
אוֹיְבָיו נוֹפְלִים לְפָנָיו כְּיוֹסֵף,
דִּכְתִיב: "בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ"[56] (דברים לג, יז),
וְזוֹכֶה לְבִינָה כְּיִשָּׂשכָר: "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל"[57] (דברי הימים)

הדרן עלך ארבעה אבות

רש"י

זורעי. היינו צדקה וחסד כדמפרש לקמיה:
לנחלת שני שבטים. דהכי משמע רגליכם ישולחו בנחלת השור והחמור יוסף ויששכר:
בנות צעדה עלי שור. היינו כילה:
חמור גרם. מתרגמא עתיר בניכסין: יוסף איקרי שור בכור שורו הדר לו (דברים לג):

---

[51] כִּי יַבְעֵר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם
[52] זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד נִירוּ לָכֶם נִיר וְעֵת לִדְרוֹשׁ אֶת ה' עַד יָבוֹא וְיֹרֶה צֶדֶק לָכֶם
[53] הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב
[54] בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר
[55] יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם
[56] בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנַי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה
[57] וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל אֲחֵיהֶם עַל פִּיהֶם